Skjøtsel av kulturlandskap

MARIDALEN

Synpunkter på åtgärder

Kelvin Ekeland

Oslo kommune
Etat for miljørettet helsevern

© Miljøetaten i Oslo kommune 1992

Kelvin Ekeland: Maridalen - synpunkter på åtgärder med illustrationer.

Skjøtsel av kulturlandskap.

Layout og fotografier: Kelvin Ekeland
Tegninger: Eric Palmquist
Forside: Gro Jørgensen

ISBN 82-992564-5-3

F O R O R D

Daværende miljøvernminister Rolf Hansen ba i 1982 om at vern av Maridalens kulturlandskap ble vurdert. Etat for miljørettet helsevern (Miljøetaten) ble anmodet av Miljøverndepartementet i 1985 om å utarbeidet forslag til verneplan. Denne ble oversendt fylkesmannen i 1988.

Maridalen er også utpekt som et av Norges 7 pilotprosjekter til Europarådets kampanje for levende landsbygd (kulturlandskap) i 1988. Dette gir dalen en spesiell status som modellområde.

For å virkeliggjøre hensikten med vernet må det gjennomføres tiltak for å bevare kulturbetingede vegetasjonstyper, ulike kulturminner, tilrettelegge for opplevelse og informasjon. Miljøverndepartementet bevilget kr 60.000 til en analyse av behovet for slike tiltak i Maridalen. Miljøetaten engasjerte Kelvin Ekeland fra Sverige til å utføre arbeidet for å dra nytte av den lange erfaring med skjøtselsplanlegging og gjennomføring som der er bygget opp.

Det er vårt ønske når verneforslaget er vedtatt at dette verdifulle materialet skal bidra til å oppnå en god skjøtsel og forvaltning av Maridalens mangfoldige landskap, men også at metodikken og synspunktene kan være til hjelp ved planlegging av skjøtsel i andre områder. For Oslos del gjelder dette særlig Sørkedalen, men også andre gjenværende deler av Akerbygdene - Oslos glemte kulturlandskap.

Verne- og skjøtselsplanarbeidet har vært ledet av 1. konsulent Kjell Sandaas ved Natur og forurensningsavdelingen.

Etat for miljørettet helsevern
September 1992

Finn Melbø
Kst. direktør

Eyjolf Osmundsen
Avdelingsjef

P O S S O

Daværende miljøverninister Rolf Hansen ba i 1982 om at vern av Marådalens kulturlandskap ble vurdert. Råd for miljøretted helsevern (Miljørådet) blir ansvarlig av Miljøverndepartementet i 1985 om å utarbeide forslag til vernplan. Denne ble oversendt fylkesmannen i 1988.

Marådalen er også utpekt som et av Norges 7 pilotprosjekter til Europarådets kampanje for levende landskap (Kulturlandskap) i 1988. Dette gir dalen en spesiell status som modellområde.

For å vikeligjøre bonden med vernet må det gjennomføres tiltak for å bevare kulturbetingede vegetasjonstyper, utikk kulturminner, tilrettelegge for opplevelse og informasjon. Miljøverndepartementet beviljet kr 60.000 til en analyse av behovet for slike tiltak i Marådalen. Miljøretten engasjerte Kelvin Skeiland fra Sverige til å utføre arbeidet for å dra nytte av den lange erfaring med skjøtselsplanlegging og gjenoppbygging som der er bygget opp.

Det er vårt ønske når vernforslaget er vedtatt at dette verdifulle materialet skal bidra til å oppnå en god sikkerhet og forvaltning av Marådalens mangfoldige landskap, men også at metodikken og synspunktene kan være til hjelp ved planlegging av sektorer i andre områder. For dette det gjelder dette særlig Sørkedalen, men også andre grensende deler av Akerhygdene - Oslos gjenste kulturlandskap.

Verne- og skjøtselsplanarbeidet har vært ledet av i. Kommunalt kjøl sandaas ved Natur og forurensningsavdelingen.

Råd for miljøretted helsevern
September 1992

Finn Malbo
Kst. direktør

Eyfjell Osmundsen
Avdelingssjef

MARIDALEN

SYNPUNKTER PÅ ÅTGÄRDER

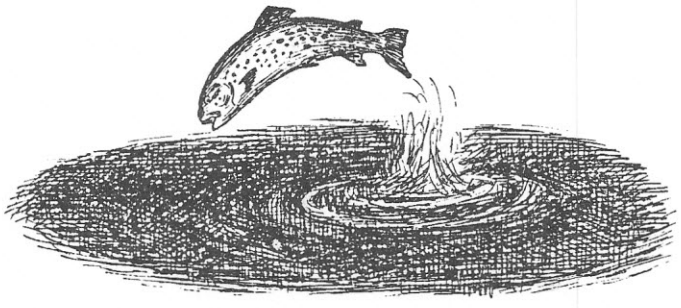

En rapport med underlag för diskussion av bevarandeåtgärder

Text Kelvin Ekeland
Teckningar Eric Palmquist

1 oktober 1988

DEL I

MARIDALEN - SYNPUNKTER PÅ ÅTGÄRDER

S. 1-27.

M A R I D A L E N -
s y n p u n k t e r på åtgärder

En rapport av Kelvin Ekeland, med underlag för diskussion av bevarandeinsatser

INNEHÅLL

övergripande mål för skyddet av Maridalen	1
Geologi, landformer	1
Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten	2
Stränder	3
Fiske	4
Jakt	5
Vilda djur	7
Vilda växter	8
Jordbruk	10
Skogsbruk	14
Kulturminnen	16
Byggnader, bebyggelse	17
Trädgårdar, parker	17
Vägar	18
Parkeringsplatser, rastplatser, toaletter	20
Utsikter	21
Industrier	22
Ledningar	22
Täktverksamhet	23
Försvar	23
Idrottsanläggningar	23
Badplatser	24
Kyrka	25
Post, telefon, affärer mm	25
Järnväg, buss	25
Skolor	26
Museer	26
Teater	26
Information	27

Till denna rapport hör en kommenterad fotobilaga.

Tack Eric Palmquist för Dina teckningar!

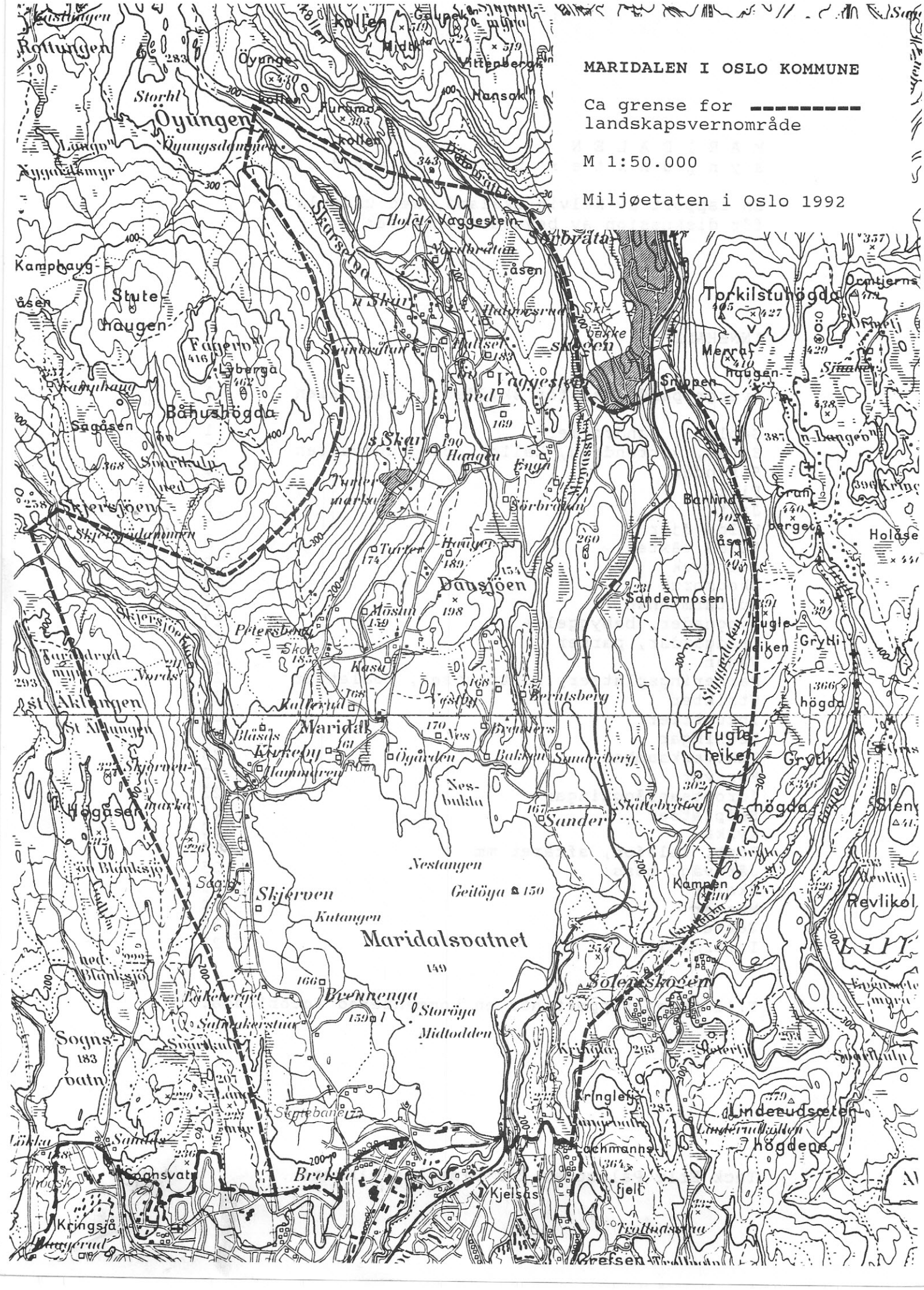
MARIDALEN I OSLO KOMMUNE
Ca grense for ---------
landskapsvernområde
M 1:50.000
Miljøetaten i Oslo 1992
Maridalsvatnet
Maridal
Kirkeby
Dausjøen
Sandermosen
Torkilstuhögda
Skjersjøen
Skjerven
Nestangen
Geitöya
Kutangen
Storöya
Midtodden
Brennenga
Solenskogen
Lindeudsæten
Kjelsås
Grefsen
Kringsjå
Sognsvatn
Bånushögda
Stute haugen
Fagerv
Torkilstuhögda
Merra haugen
Sandermosen
Fugle leiken
Gryti
Kampen
Revlikol
Nesbukta
Sander
Skjervenmarka
Högåsen
Blanksjø
Sognsvatn
Kringsjå
Kjelsås
Grefsen

MARIDALEN

Övergripande mål för skyddet av Maridalen.

Det övergripande målet för ett särskilt skydd av Maridalen skall vara att bevara och bruka:

. Maridalsvannet som Oslos huvudvattentäkt där höga krav på vattenkvalitén skall uppfyllas.
. Maridalens naturlandskap som gett förutsättningar för en intressant samhällsutveckling.
. Maridalens rikt sammansatta kulturlandskap där spåren av mänskligt utnyttjande går 6000 år tillbaka och därefter, i ett brett spektrum och med varierande intensitet, kan följas till nutid.
. Maridalens höga värden för forskning, undervisning och friluftsliv.
. Maridalen som ett rekreationsområde av mycket hög kvalité i huvudstadens omedelbara närhet.

Målen för skötsel av miljöer och områden i Maridalen utgår från de övergripande målen.

De areella näringarna i Maridalen skall ses som medel för att nå målen.

1. Geologi, landformer

Maridalen är en mäktig dal som fått sin utformning under istiden. Riktningen är norr-söder. Den stora dalen är uppdelad i en mängd mer eller mindre väl utbildade sprickdalar med samma huvudriktning.

I Maridalsvannets bassäng, vilken bildats av en ändmorän som dämt upp dalföret, har fina mineralpartiklar avsatts. Åkrarna norr och väster om sjön ligger huvudsakligen på dessa lermarker. Åkermark i högre lägen finns på jordar med större partiklar, främst sandmarker, som är rester av floddeltan, bildade vid dåvarande kustlinje i samband med landisens avsmältning.

1.4MA

Synpunkter:
All verksamhet i Maridalen skall ske med tanke på att bevara och framhäva geologiska förhållanden och landformer. All täkt- och byggndsverksamhet innebär hot mot bevarandeintresset. Beskogning av öppen mark skall inte ske. Åtgärden döljer landformer, som är betydelsefulla för landskapsbilden och dessutom kan förklara hur jordbruket utvecklats i dalen.

2. Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten.

Maridalsvannet är dricksvattentäkt för Oslo. Detta ställer synnerligen höga krav på sjöns vattenkvalité och på det vatten som förs dit. Sjön är dock i alla hänseenden kärnan i Maridalen.

Andra större sjöar i området är Skjersjöen, Fagervann, öyungen, Dausjöen och Movann. Till Maridalsvannet leder Skjersjöelva från Skjersjöen, Skarselva från öyungen och Movannsbekken från Movann. De båda senare via Dausjöen och Dausjöelva. Akerselva är utlopp från Maridalsvannet.

I övrigt finns en mängd mindre vattendrag i Maridalen. Grundvatten går här och var i dagen och bildar översilningsmark, källsprång och bäckar.

Synpunkter:
Restriktioner inom hela nederbördsområdet för att bevara dricksvattentäktens höga vattenkvalité är självklara. Därmed är inte sagt att nuvarande restriktioner är de mest ändamålsenliga. De bör ses över. Trafik, kemikalieanvändning, bebyggelseutveckling och liknande kan exempelvis medföra större problem än rättighet att vistas nära en strand eller en måttlig och anpassad djurhållning.

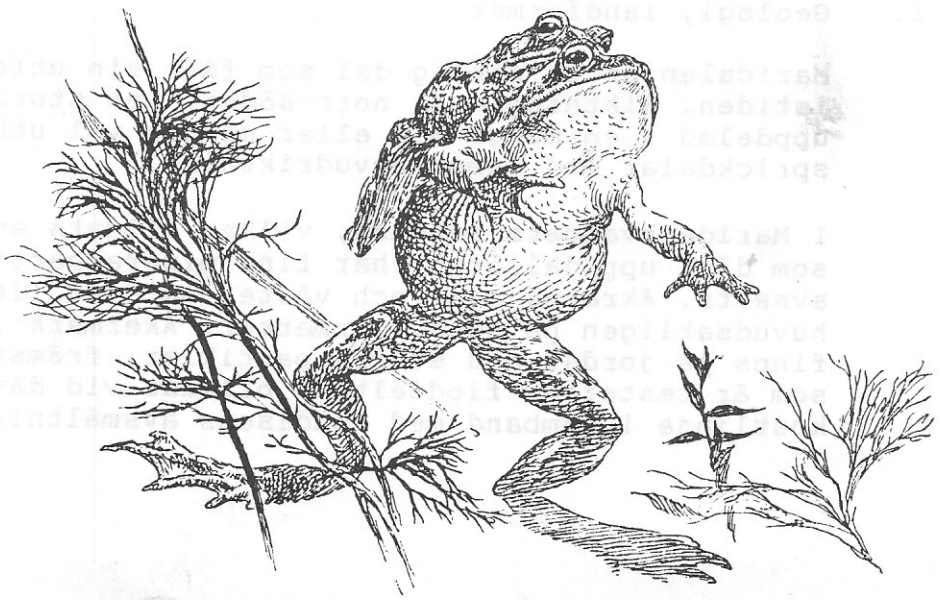

1.4MA

Jord- och skogsbruk och andra verksamheter skall skötas så att de varken tekniskt eller kemiskt påverkar Maridalens vatten. I skogsbruket, till exempel, ställer detta krav på begränsad hyggesstorlek, riktad trädfällning och körning så att, i synnerhet, mindre vattendrag och ytliga grundvattenströmmar inte störs.

Jord- och skogsbruket skall vidare bedrivas så att sjöar och vattendrag fysiskt och/eller visuellt hålls tillgängliga alla årstider. Där markanvändningen, eller restriktioner på grund av föroreningsrisk, hindrar fysisk tillänglighet är det särskilt viktigt att vattnet kan uppfattas visuellt.

Avspärrningar med nät eller liknande skall inte användas annat än där det annars finns uppenbar risk för personskada.

3. Stränder

Maridalsvannet jämte övriga sjöar och vattendrag är de viktigaste beståndsdelarna i Maridalens rikt sammansatta landskap. Eftersom restriktioner till skydd för dricksvattnet hindrar tillgång till själva vattenytan är tillgång till stränderna desto betydelsefullare.

Synpunkter:
Principiellt skall besökare fritt kunna röra sig till fots utefter alla stränder i Maridalen. Hänsyn till hotade arter rättfärdigar dock avsteg från principen. Avståndet mellan vandrare och öppet vatten bestäms av terrängens beskaffenhet. I zoner mellan åker och vatten kan det vara befogat med särskilda åtgärder för att underlätta framkomligheten och därmed också minska risken för nedtrampad gröda.

Avverkning av smalare träd- och buskridåer som skymmer vyer över vatten bör utföras. En varierad utglesning ger ett livfullare landskap, medan hårda utglesningar tar bort nyanserna och ger ett avskalat och stelt intryck. Enstaka träd eller träd- och buskgrupper som sparas förstärker också djupet i perspektivet. Bredare skogsbestånd kan vinna estetiskt på en gallring och röjning, som ger genomsikt mot sjöar och vattendrag. Lågvuxna arter som inte döljer sikten kan sparas.

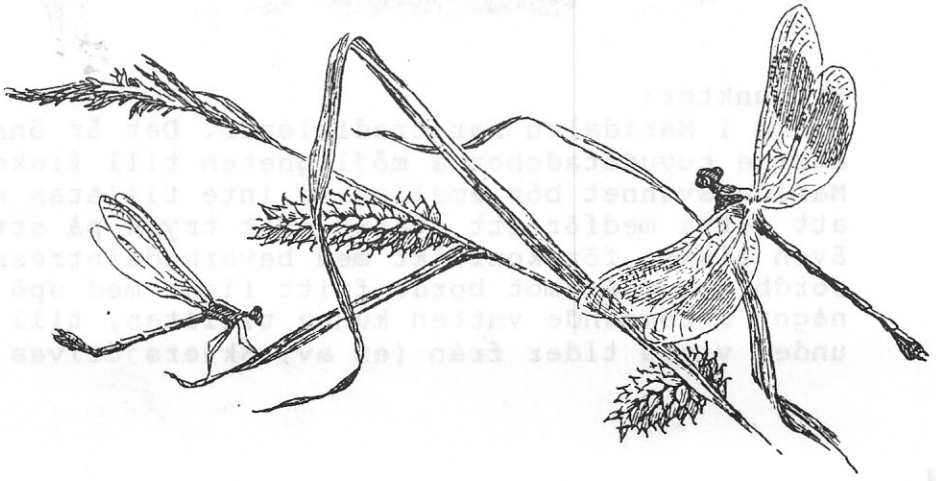

1.4MA

Mindre strandpartier, med stor betydelse för rekreation eller bevarandet av andra värdefulla miljöer, kan behöva slås (eventuellt brännas) regelbundet för att hållas öppna.

Befintliga bryggor och liknande bevaras och underhålls.

4. Fiske

"Naar verden gaar mig imod, og det lar den sjelden være naar den har nogen leilighed, har jeg altid fundet mig vel ved at ta en friluftsvandring som demper. Det som hadde været i veien denne gangen , husker jeg ikke mere; men hvad der staar klart for min erindring, det er at jeg en sommereftermiddag vandred opover engene paa østsiden af Akerselven med fiskestangen i haanden, forbi Torshaug og Sandaker gjennem Lillo-hagen til oset ved Maridalsvandet."

Asbjørnsen

Synpunkter:
Fiske i Maridalen har traditioner. Det är önskvärt att återge huvudstadsborna möjligheten till fiske. Fiske i Maridalsvannet bör emellertid inte tillåtas med tanke på att detta medför ett starkt ökat tryck på stränderna och även risker för konflikt med bevarandeintressen och jordbruk. Däremot borde fritt fiske med spö utefter något strömmande vatten kunna tillåtas, till exempel under vissa tider från (en av) Skjersjöelvas stränder.

1.4MA

Förutsättningarna för fisk och fiske skall vara de befintliga. Täta vegetationsbälten som hindrar fiske kan röjas bort och hållas efter. Annars bör varken speciella åtgärder för att underlätta fisket eller för att ge fisken nya biotoper i Maridalen tillåtas. Hinder i fiskvägar och för fiskens lek, som anordningar för timmerflottning och andra byggnader i vattnen för med sig, lämnas utan åtgärd. Däremot bör nuvarande livrum för fisken bevaras och förbättras. Akerselva bör även få restaureras så att den åter kan föra fisk från havet. Detta arbete, exempelvis sprängning av tunnlar för laxvandring och liknande åtgärder, måste dock ske med alla övriga miljöhänsyn.

Förvanskning av fiskfaunan är inte önskvärd! Eventuell utsättning av lax eller andra fiskslag i Akerselva får inte ske utan omsorgsfull och allsidig prövning. Även efter en sådan, måste utsättning ske restriktivt och med noggrann kontroll av ras, hälsa och liknande. Utsättning av fisk längre norrut i Maridalen förbjuds.

5. Jakt

Jakt i Maridalen har tradition. Bernhard Herres jaktturer refereras av många.

Älgstammen i Maridalen är så stor att den redan medför betydande skador på växande skog. Det finns risk att stammen snart får sådan omfattning att den också själv påverkas negativt av detta. En noggrannt reglerad jakt på älg, till mycket höga avgifter, bör kunna bedrivas. Jakten förläggas i så fall till dagar då risken för störningar på andra friluftsintressen är liten.

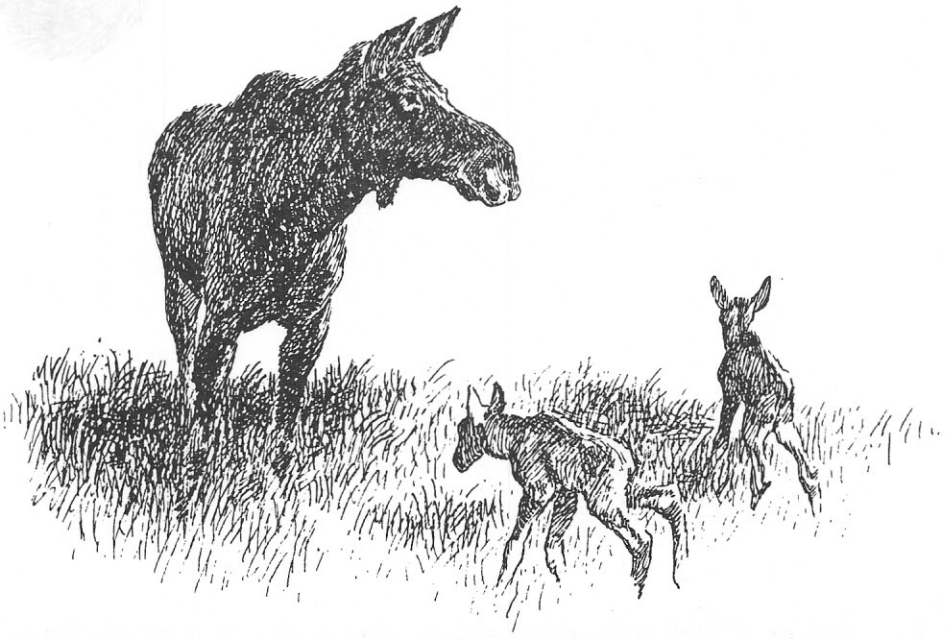

1.4MA

En väl avvägd beskattning och aktiv vård av älgstmmen minskar inte möjligheten att uppleva älgmöten i Maridalen. Gynnande av vilda växter som ger foder, underhåll av vattenhål, utsättning av saltstenar och viss stödutfodring vintertid, kan minska risken för skador på skogen och ökar samtidigt chanserna att se älg. Konstlat stöd skall endast ges i utpräglad kulturskog. Annan jakt än älgjakt skall inte tillåtas.

6. Vilda djur

Maridalen har en storlek och en variation i landskapstyper, som ger förutsättningar för ett såväl artrikt som individrikt djurliv.

Synpunkter:
Faunavården skall omfatta alla slags djur, inte minst de ryggradslösa. Principen för faunavård skall vara att bevara ett brett fält av biotoper där olika arters krav på såväl föda som skydd och fortplantningsmöjligheter blir tillgodosedda. Även arter som i dag saknas i Maridalen, men som kan tänkas etablera sig där, skall beaktas. Det innebär krav på ett skogsbruk och ett friluftsutnyttjande som, i vissa områden, tar mycket stora hänsyn till den vilda faunan, exempelvis bäver, utter och vissa rovfåglar.

1.4MA

Uppsättning av fågelholkar bör tillåtas och främjas i närheten av bebyggelse (för småfågel) och i jordbrukslandskapet kring Maridalsvannet (för hålbyggande sjöfågel). Under en övergångstid kan viss uppsättning av holkar accepteras också i skogen. På sikt skall en anpassad skogsskötsel sörja för att det finns rik tillgång till alla slags boträd.

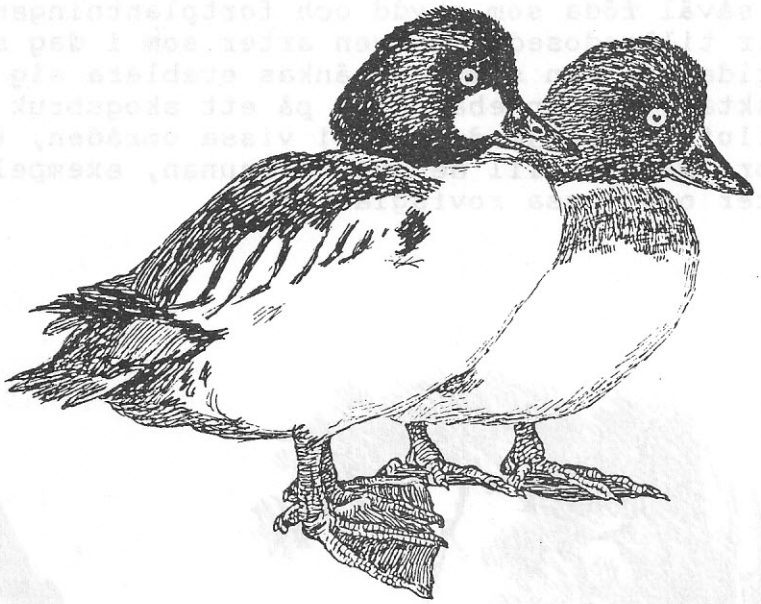

7. Vilda växter

Maridalens variation, såväl i de kulturskapade markslagen, som i de naturliga förutsättningarna - underlag, topografi, vattentillgång och klimat - har gett förutsättningar för en artrik och intressant växtlighet. I dag är rikedomen hotad. Kravet på kreaturslöst jordbruk ger i princip endast utrymme för två markslag, åker och skog.

Fortfarande finns dock restmarker där fragment av det äldre kulturlandskapets variationsrika växtlighet finns bevarade. I de igenväxande ängs- och betesmarkerna är vårblomningen fortfarande ymnig.

Exempel: Förekomst av träd och buskar som ek, ask, alm, lind, lönn, bok, oxel, hästkastanj, sälg, rönn, hägg, körsbär, apel, syrén, fläder, hassel, brakved, nypon och tibast och örter och gräs som strutbräken, ekbräken, ormbär, trolldruva, brudborste, liljekonvalj, rödblära, renfana, kattfot och bergslok.

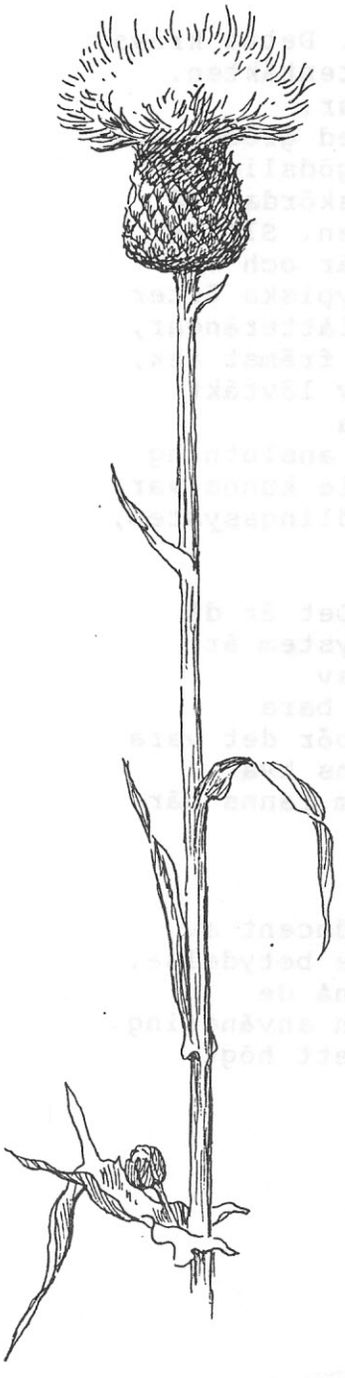

Synpunkter:
Floravården skall inriktas på skydd och vård av växtmiljöer i sin helhet. Växtarterna måste få förekomma i så riklig mängd att de effektivt kan föröka sig utan risk för genetiska störningar, t ex genom inavel. Med detta följer automatiskt skydd också av enskilda arter som hotas.

Variationen i de kulturskapade markslagen återupprättas genom att förutsättningar för deras existens ges i jordbruket. På så sätt bevaras livsrummet bland annat för de naturliga fodermarkernas hårt trängda arter. Genom att bevara en växtart i dess normala miljö ges också förutsättningar för att bibehålla andra organismer som kan vara beroende av växten eller den näringsväv och de ekologiska processer som växten är en del av.

Inte enbart på grund av restriktionerna för driksvattentäkten, utan även av floravårdsskäl måste användningen av gödsel- och bekämpningsmedel vara lägsta möjliga. Särskilt tillförseln av kväve slår ut många arter. Viss åkermark bör avsättas för odling av grödor med lång tradition och där även ogräsarter kan få möjlighet att leva kvar.

I skogen kan finnas biotoper med arter som inte tål moderna former av skogsbruk eller skogsbruk över huvud taget. Sådana för floran spciellt viktiga miljöer skall antingen skötas med speciell anpassning till floravårdens krav eller lämnas till fri utveckling.

I rent studiesyfte bör ett större skogsområde med varierad vegetationssammansättning undantas från skogsbruk. Ett sådant reservat är av intresse också för faunavården.

8. Jordbruk.

Jordbruket bedrivs kreaturslöst i Maridalen. Detta krävs för att minska risken för förorening av vattentäkten. De enda betesdjuren i området är några hästar. Produktionen är helt baserad på åkerbruk, med grödor som säd, hö och bär. Restriktioner beträffande gödslig och användning av bekämpningsmedel saknas. Hö skördas på åker där vall ingår som en del av växtföljden. Slåtter på naturliga fodermarker förekommer inte. Här och var finns dock kvar rester av slåtterängarnas typiska örter och gräs. Hassel, som är vanlig i en del slåtterängar, förekommer rikligt här och var. Vissa träd, främst ask, men även lind, sälg och andra, visar spår av lövtäkt. öppna diken, åkerholmar, åkerrenar och andra odlingsimpediment förekommer ofta i eller i anslutning till åkrarna. I några fall kan vad som skulle kunna vara strukturer, som indikerar former av äldre odlingssystem, skönjas i dagens åkrar.

I några få fall finns fungerande stängsel. Det är då trådstaket av sent datum. Av äldre hägnadssystem är stengärdesgårdarna i bäst skick. De rester av gärdesgårdar i trä som förekommer är oftast bara fragment som ligger på marken. Fortfarande bör det vara möjligt att, med ledning av de spår som finns kvar i markerna, rekonstruera det hägnadssystem som fanns när djurhållningsförbudet trädde i kraft 1967.

Synpunkter:
Jordbruket skall inte enbart ses som en producent av föda. Särskilt i Maridalen har det en vidare betydelse. Det är ett av de viktigaste medlen för att nå de mål som formulerats för dalens bevarande och användning. Ett bra resultat där kan värderas högre än ett högt utbyte i kalorier och foderenheter.

Denna tanke har helt slagit igenom när det gäller värnet av dricksvattnet. Det bör därför inte vara svårt att få gehör för den när driftsomläggningar och restriktioner krävs för att säkerställa också andra bevarandevärden. Jordbrukare skall ha ersättning för den rekreations-, natur- och kulturminnesvårdsnytta, som de producerar.

Åkermark, åkerholmar, diken och renar.
Restriktionerna för jordbruket med hänsyn till skyddet av dricksvattnet bör förutsättningslöst omprövas. Det är angeläget med viss djurhållning i jordbruket och det bör även finnas förutsättningar för detta. För att bibehålla en låg sammanlagd belastning på vattnet, av bland annat närsalter, kan en viss reducering av bruket av bekämpningsmedel och konstgödsel tänkas. övergång till biologiskt jordbruk bör prövas.

öppna diken, åkerholmar, åkerrenar och liknande avbrott i åkerlandskapet skall bibehållas. De är viktiga refuger för både djur och växter, som är hårt trängda av åkerbruket men samtidigt, mer eller mindre beroende av närheten till den öppna åkern. Dessa marker måste hållas opåverkade av gödsel och bekämpningsmedel. För att hindra förfall genom igenväxning behöver de vårdas genom regelbunden slåtter (varje år, för särskilt värdefulla områden) eller bränning (som åtminstone är skonsammare mot känsliga arter, än igenväxning). Dessutom skall dikena rensas så att de fyller sin primära funktion. Detta behov av vård gör det i flertalet fall olämpligt att använda markerna för deponering av avverkningsavfall och liknande.

Jordbruksmarkens topografi får inte heller i övrigt förändras. Om det kan konstateras att vissa strukturer visar äldre åkerformer, skall åkerbruket ske så att strukturerna bevaras och görs tydligare.

Viss åkermark bör avsättas för att odla grödor av ursprungliga sorter och med gammal tradition i trakten. Även ogräsarter bör här få möjlighet att leva vidare.

Betesmark.
Dagens betsmark behöver utvidgas betydligt. Kor och får, samt någon get, skall komplettera hästarnas insats. Med hänsyn till föroreningsrisken behöver frågan om lokaliseringen och det lämpligaste antalet djur av varje slag utredas närmare. Eftersom gödselproduktionen är mest koncentrerad vintertid, kanske vinterstallning utanför Maridalen är en tänkbar lösning på problemet.

Det viktigaste är att återuppta beteshävden av naturliga gräsmarker. För vissa åkerpartier och även en del gamla slåtterängar, där värdet främst ligger i landskapsbilden, måste bete också vara den mest ädamålsenliga brukningsformen.

En realistisk betesgräns mot Maridalsvannet är den väg som går runt sjön, eventuellt med viss modifiering mellan Skjærsjöelvas och Dausjöelvas utlopp. Tanken på att återfå betade strandängar i Maridalen får avskrivas.

Hägnader.
Hägnadernas primära roll är funktionen. I allmänhet är vanliga tråd- och nätstaket tillräckliga. Vid all hägnad skall sträckningar i gamla lägen eftersträvas. I lämpliga lägen rekonstrueras, med ledning av de rester som finns kvar, äldre hägnadstyper (i trä) så att dessa verkligen får leva kvar. Alla stengärdesgårdar skall bevaras och vårdas oavsett om de kommer att ingå i en fungerande hägnad eller ej. De lagas när så behövs och hålls fria från vegetation som döljer eller kan skada dem.

Slåtter.
Slåtter av åkerrenar, dikeskanter och det som en gång varit naturlig äng återupptas. Urval och omfattning bestäms av både miljö- och arthänsyn. Förekomst av lövtäktsträd är en av urvalsgrunderna för marker där slåtter skall återupptas. Såväl ängar på fast mark, som strandängar skall slås. Ängshävden bör utföras på gammalt sätt med exempelvis städning av marken på våren, slåtter och lövtäkt efter midsommar och kanske efterbete senare på sommaren. Lieslåtter kan kombineras med lämpligt maskinslåtteraggregat försett med knivbalk.

Allt hö skall tas bort från slåttermarken.
Kompletterande röjning och gallring skall se regelbundet i träd- och buskbevuxna slåttermarker. Finns åker och äng blandade, får efterbetet vänta tills även åkerns gröda är bärgad. Dubbel hägnad är meningslös.

Lövtäkt.
Gamla lövtäktsträd röjs fria från konkurrerande träd och regelbunden lövtäkt återupptas. Är trädens kondition dålig bör träden få återhämta sig ett par år innan de utsätts för hamling. Även från några yngre träd i omgivningen bör tas löv, så att ett bestånd av täktträd i olika åldrar så småningom bildas.

Av en del lindar återstår idag endast stubbskott. Ett urval av skotten bör släppas upp till fyra fem meters höjd. Därefter kan lövtäkt åter inledas. Träden betesfredas tills de nått önskad höjd.

Musealt jordbruk.
Ett demonstrationsjordbruk där bl a användningen av gamla redskap och traditioner kan studeras är önskvärt.

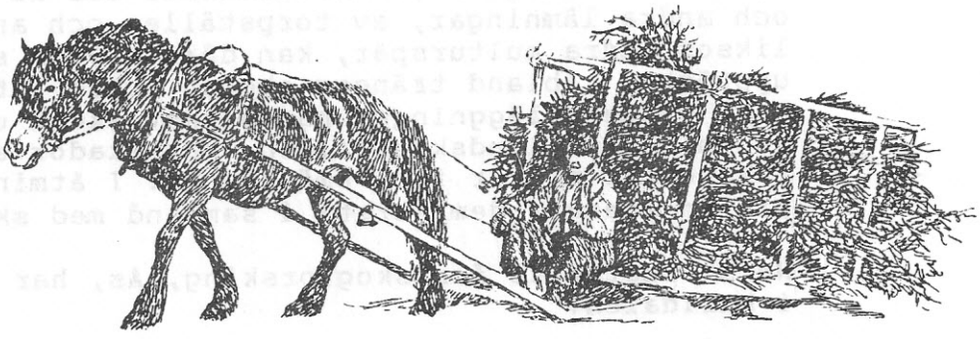

9. Skogsbruk.

Skogen i Maridalen är en utpräglad kulturskog. Barrskog dominerar. Hänsynen till att det rör sig om en stadsnära skog med högt friluftsutnyttjande är dock påtagliga. I vissa områden är de mycket stora. Det kan exempelvis gälla åtgärder för att hålla stigar öppna vid avverkning, variation i trädslagsvalet vid föryngringar eller överhållning av mogen skog. I andra områden är emellertid okänsligheten för omgivande miljövärden förbluffande.

Mycket av tidigare jordbruksmarker bär nu skog. Grunder och andra lämningar, av torpställen och annan bebyggelse liksom andra kulturspår, kan därför vara svåra att upptäcka. Ibland tränger skogen också tätt inpå bebodda hus. Hyggesutläggningen har oftast skett utan allvarliga störningar i landskapsbilden. Markskador efter körning förekommer men är inte omfattande. I åtminstone ett fall har en stenmur demolerats i samband med skogskörning.

Norsk institutt for skogforsking, Ås, har ett försksfält i Maridalen.

Synpunkter:
Alldeles som jordbruket, skall skogsbruket inriktas på ett mångbruk där produktion av rent vatten samt rekreations-, naturvårds- och kulturminnesvårdsnytta kan jämföras med eller värderas högre än timmer och cellulosa.

Ingen jordbruksmark i Maridalen skall tillåtas bära skog. Skogsodlingar gjorda i sen tid (ett bestämt årtal bör bestämmas) och som bryter ett tidigare öppet och sammanhängande jordbrukslandskap skall avvecklas och marken åter användas för jordbruksändamål.

Där tvära övergångar mellan planterad barrskog och åker finns skall skogsbryn anläggas (på skogsmarken). Skogsbrynets djup bör motsvara ett normalt skogsträds höjd och både innehålla lövträd och buskar. Mellan bryn och åker skall dessutom finnas en kantzon/ren utan vedväxter.

Spår av äldre tiders naturutnyttjande - såväl i form av speciell växtlighet som strukturer i markytan - och andra former av kulturminnen i skogen får inte skadas. Kemiska medel får inte spridas i skogen annat än för att bevara ett normalt pH-värde; c:a 6.5 i Maridalsvannet. (Med tanke på förekomsten av löslig kalk i berggrunden bör inte heller den senare åtgärden vara aktuell.) Formerna för äldre tiders skogsbruk och skogsutnyttjande bör ett levande sätt illustreras inom området. Ett demonstrationsfält där bl a användningen av gamla redskap och traditioner kan studeras är önskvärt.

Markberedning.
All maskinell markberedning innebär ett så stort ingrepp i mark och miljö att den bör undvikas i Maridalen.

Föryngring.
Skogen bör i huvudsak föryngras med hjälp av fröträd. Plantering kan behövas som komplement. Plantor av lokal proveniens skall i så fall användas.

Avverkning.
Röjning och gallring i skogsbestånd skall göras så att intressanta natur- och kulturföreteelser gynnas och blir lätta att uppfatta. Valet av trädslag styrs så att fördelningen ansluter till tidigare förhållanden. Nära bebyggelse skall lövträdsinslaget vara stort.

Vägar, stigar, källor, vattendrag, diken, stränder och andra intressanta platser skall rensas från störande avverkningsavfall.

Transport.
Skogstransporter och uppläggning av virke får inte ske så att bestående skador kan inträffa på mark och växtlighet. Flora- och faunalokaler, träd och annan vegetation, liksom annat som är särskilt värdefullt av natur- eller kulturminnesvårdsskäl, får inte påverkas.

Fler skogsbilvägar skall inte anläggas.

Dikning.
Befintliga diken får underhållas men inte förändras till djup och bredd eller i sträckning. Nydikning förbjuds.

1.4MA

Forskning.
Skogsforskningen i Maridalen bör fortsätta och även vidgas till att omfatta skogligt mångbruk.

10. Kulturminnen.

Såväl lämningar av industrier, som efter täktverksamhet, vilka behandlats under särskilda rubriker, är kulturminnen. Det samma gäller vad som bevarats av äldre tiders bebyggelse och övrigt bruk och utnyttjande av landskapet.

Maridalen kan betraktas som ett enda stort kulturminne - ett minneslandskap. För bevarandet av Maridalens höga kulturhistoriska värde är varje del och varje detalj viktig.

Vissa inslag kan ha mycket hög ålder.

Exempel: Margaretakirken. Gravkulle med hamlad björk. Röse i Y-form. Klumpsten med målad text: Nes. Kungaekarna på jordblandat röse mellan åker och landsväg. Omplockat röse nära bergsbrant.

Synpunkter:
En detaljredovisning av Maridalens kulturminnen är omöjlig att göra. Utgångspunkten för bevarande och vård av dalens minnesmärken får i stället bygga på principer och exempel.

Principiellt skall arbetet syfta till att i landskapet bevara olika företeelser, som detaljrikt och heltäckande illustrerar så stor del av Maridalens utveckling som möjligt. I bevarandearbetet är mijöer av samma värde som objekt och föremål. Inga kulturminnen får skadas eller tas bort utan tillstånd av antikvarisk myndighet.

11. Byggnader, bebyggelse.

Bondgårdarna i Maridalen är till stor del bevarade. Däremot är de torp som en gång hörde till gårdarna oftast ödelagda. Omsorgen om dricksvattnet har verkat både förödande och bevarande. Tätbebyggelse finns, dels längs Gamle Maridalsveien mellan Turter och Söndre Skar, dels i Sörbråtenområdet, väster om Snippen. Några husgrupper av hyttekaraktär finns också, exempelvis söder om Sandermosveien vid Lia och vid Halvorsrud.

Jordbrukets byggnader har stor betydelse för upplevelsen och förståelsen av Maridalen. De ger värdefulla hållpunkter i det öppna landskapet och kan hjälpa till att förklara hur jordbruksnäringen utvecklats och varit organiserad. Annan bebyggelse, och även övergivna bebyggelseplatser, har motsvarande värde.

Synpunkter:
I princip skall nybyggnads-, ombyggnads- och rivningsförbud samt underhållsplikt gälla alla byggnader. Åtgärder som målning, byte av takmaterial, fasadbeklädnad, fönster, dörrar och liknande, ny grundläggning, ändring av eldstäder, tillbyggnad och dylikt måste ske i samråd med antikvarisk myndighet.

Flyttning av äldre byggnader från ursprunglig plats bör inte medges, såvida det inte finns särskilda skäl, t ex att den ursprungliga miljön är förstörd eller att byggnaden hotas av förfall. Varje förändring av bebyggelsen och bebyggelsemiljöerna i Maridalen försvårar tolkningen av dalens utveckling.

Avsteg från principen kan inte undvikas. Detta gäller kanske främst i de tättbebyggda områdena. För att man skall kunna ta ställning till önskemål om nybyggnad, rivning eller annan förändring, måste bebyggelsen dokumenteras noga och värderas ur en vid kulturhistorisk synvinkel då hänsyn tas, såväl till den enskilda byggnaden, som den samlade miljön.

Så långt möjligt skall byggnaderna användas för sina ursprungliga ändamål.

En materialbank, så att byggnadsreparationer skall kunna ske med gammalt material skall byggas upp.

12. Trädgård, park.

Parker och trädgårdsanläggningar säger mycket, såväl om den som anlagt dem, som om tiden då de skapades. Ofta för de en anonym och privat tillvaro. Kunskapen om anläggningarna i Maridalen behöver förbättras.

Exempel: ödegården? Nes? Kraftverket; parkliknande granbestånd på halvön väster om Skjersjöelva. Hölet!

Synpunkter:
Alla parker eller trädgårdar (och dit räknas då även gårdsträd och alléer) till bondgårdar och torp och andra byggnader av mer allmän karaktär, typ tjänstemanna-bostad, affär, skola, militärförläggning och liknande, skall bevaras; eventuellt rekonstrueras om tillräcklig kunskap om ett äldre utseende finns. Även ägare till egna bostadshus och hytter bör informeras om värdet att bevara den ursprungliga karaktären hos trädgårdarna, både när det gäller planlösning och växtmaterial.

13. Vägar

Enligt traditionen gick medeltidens pilgrimsväg mellan Oslo och Nidaros genom Maridalen (Marghrettardal, Marittedal, Margaretadalen). Sancta Margaretas kyrka var första anhalten längs vägen.

Ankerveien var den första byggda vägen i Maridalen. Riksantikvaren berättar om Ankerveien via en skylt: "Ankerveien bygget hovedsaklig som bruksvei for transport av jern og trekull, 1770-1793 av Peder Anker på Bogstad, og opkalt etter ham. Veien forbandt Baerum og Fossum Jernverker med Hammeren i Maridalen."

Greveveien, som band samman Hammeren med Hakedal verk, är ett annat exempel på en väg som tidigt anlades i Maridalen.

Huvudvägnätet i Maridalen är i bra skick.

Många mindre vägar är försedda med bom för att förhindra biltrafik. Flera exempel visas på god, hantverksmässig vägbyggnadskonst. Vid Snippen finns en vägtunnel under järnvägen. I några fall har misstag gjorts, främst vid dimensioneringen av vägtrummor. Det nutida, maskinellt utförda väg- och vattenbyggandet kan ge direkta anvisningar för skador.

Brukningsvägar är vanliga. Även en hel del rester av äldre sådana förekommer. Vid läget för Turter Gård kan till exempel den gamla maridalsvägen anas på en låg åssträckning i åkermarken.

Vid Sandermoseveien står en vägvisare i gjutjärn. Den har texten: Til Hakedalen.

Synpunkter:
Bilvägarna skall underhållas så att nuvarande standard bibehålls. Några ytterligare vägar eller vägsträckor skall inte permanentbeläggas.

1.4MA

Maridalsveien mellan bron över Skjærsjöelva och avtagsvägen till Kirkeby har en dålig sträckning. Dels är det stora risker för förorening av Maridalsvannet. Dels är vägen mycket störande för miljön i anslutning till Kirkeby och ruinen efter Margaretakirken. Dessutom är risken för trafikolyckor stor vid Margaretakirken - den största publikdragande sevärdheten i Maridalen. Vägsträckan bör läggas ner. Funktionen bör kunna övertas av Kasaveien och/eller Kallerudveien, som i så fall bör få förhöjd standard. I övrigt skall allt göras för att minska trafikföret i dalen. Tänkbara åtgärder är noggrann trafikplanering och ökad andel kollektivtrafik.

Välbyggda mindre vägar, som den på östra sidan om Skarselva och Midtoddveien öster om Maridalsvannet, vilka visar på stor personlig skicklighet hos vägarbetarna, skall underhållas med omsorg så att både helheten och alla exempel på yrkesskicklighet bevaras. Även andra mindre vägar underhålls. Funktionen och dimensioneringen på vägtrummor kontrolleras särskilt.

Brukningsvägar och större stigar skall bevaras även om de saknar funktion i dagens jord- och skogsbruk. Ursprunglig bredd bibehålls. När igenväxning hotar skall slåtter eller röjning ske. Partier av vägar och stigar som är försvunna, rekonstrueras där sträckningarna är kända. I skogsmark betyder detta markstädning samt avverkning av träd och buskar; på jordbruksmark att en öppen grässvål får bildas.

Det märkta ledsystemet anpassas till/samordnas med brukningsvägar och stigar, så att underhållsarbetet blir så lätt som möjligt. Hänsyn skall emellertid tas till förhållandet att de märkta lederna i området ofta har mycket lång tradition och då också ett kulturhistoriskt intresse.

Vägrenar skall i princip hållas fria från träd och buskar och skötas genom regelbunden slåtter - inte nödvändigtvis årligen längs varje väg. Trafiksäkerhetens krav och vegetationens sammansättning får bestämma mellanrummen.

Grindstolpar liksom ensamma vägträd och buskar som växt fria länge skall bevaras fria. Samma gäller rader av träd, alléer och häckar. Föryngring utförs vid behov.

Alla broar underhålls (även den långa kavelbron 250 meter öster om Sander). Det är önskvärt att den bro, som ingick i Ankerveien och gick över Skjærsjöelva vid Hammeren, ersätts av en ny.

14. Parkeringsplatser, rastplatser och toaletter.

I Maridalen finns stora parkeringsplatser söder om Engelsrud, norr om Låkeberget, vid Hönefoten, vid Nordre Skar och väster om Sörbråtens tätbebyggelse. Allmänna intrycket är: ödsliga och trista. Bäst anpassad i miljön är den vid Hönefoten. Där bryts bland annat ödsligheten av en bevarad trädgrupp, som dessutom ger lä och skugga. Vid Skar är anläggningen terrasserad. Parkeringsplatser av behagligare storlek finns nordost om Kasa och vid Maridalens kapell.

Parkeringsmöjligheten vid Margaretekirkens ruin är dålig.

Spontan uppställning av bilar förekommer längs hela huvudvägnätet.
På några platser i Maridalen finns ordnat enkla restplatser med särskilda möbler.

Allmänna toaletter finns vid de större parkeringsplatserna, toalettvagn vid kyrkoruinen. Toaletten vid Hönefotens parkering har den trivsammaste placeringen. Den ligger avskilt och väl "förankrad" vid några höga granar.

Synpunkter:
De stora parkeringsplatserna bör göras trivsammare. Flera mindre parkeringsytor uppfattas mer positivt än en enda stor. Särskild omsorg bör ägnas den del av parkeringsplatsen som tar emot den normala besöksströmmen. Här bör hårdgöringen av markytan ägnas särskild uppmärksamhet. Asfaltering kan tänkas för att få bukt med dammproblemet. Terrassering och plantering av träd och buskar i slänterna mellan terrasserna är en åtgärd som kan åstadkomma lämpliga avgränsningar.
Är marken plan kan i stället vallar läggas upp och planteras. Lösningen kan göras enklare för de ytor som bara tas i anspråk vid säsongtoppar.

För att inte vinterns snöröjning skall förstöra träd och buskar måste plogstråk och platser för deponering av snö bestämmas tidigt i planeringsskedet.

Även de mindre parkeringsplatserna vid Kasa och kapellet vinner på om några fler skuggande trädgrupper planteras.

Vid kyrkoruinen anläggs en permanent parkering i anslutning till vägen mot Kirkeby. Den skall kunna ta emot en buss och tio till femton bilar. För att lösa parkeringen i samband med speciella arrangemang skall reservutrymme finnas på åkermark.

Många äldre utnyttjar Maridalen för "bilpromenader", då de ofta stannar för att sätta sig alldeles utanför bilen och njuta av väder och landskap. För att gå denna kategori till mötes bör ordnas många enkla biluppställningsplatser, där det också är möjligt att sätta upp ett par fällstolar.

Kraven på hög vattenkvalité gör toaletter särskilt betydelsefulla i Maridalen. Ett bra underhåll och omsorgsfull placering ökar benägenheten att använda dem. Toaletter bör finnas även vid iordningställda rastplatser.

Rastplatser bör finnas vid de större parkeringarna, men avskärmade från dessa. Man skall kunna vila där en stund efter en ansträngande vandring eller efter en påfrestande biltur. Rastplatsen skall också fungera som en trevlig väntplats. En del "biluppställningsplatser" byggs också ut till rastplatser.

I "ren skog" behövs det inte anlagda rastplatser. I vägnära skogspartier, där mindre rörliga sällskap (äldre och barnfamiljer) vistas, bör det finnas rastplatser i attraktiva lägen, t ex i anslutning till utsikter eller nära vatten. Rastplatsmöbler, sopkärl och toaletter får aldrig placeras så att de stör platsens huvudattraktion.

15. Utsikter.

Det finns många platser med vacker utsikt i Maridalen. De viktigaste vyerna är mot och över jordbruksmarken kring Maridalsvannet, där ställen som Sander, Sittpå, Nes, Kirkeby, Skjerven och Brennengen är betydelsefulla landmärken. Jordbruksmarken kring Skarselva med ställen som Söndre Skar, Vaggestein, Blörnstad, Granum och Sörbråten har motsvarande betydelse. Här saknas dock det vida vattnet.

Synpunkter:
Många utsiktsplatser hotas av en smygande igenväxning. Utsikterna behöver dokumenteras och även få ett program för öppethållande. Där omfattande åtgärder krävs, kan det vara förnuftigt att samordna åtgärderna med det "ordinarie" skogsbruket och även växla mellan olika punkter allt efter det som skogen växer eller avverkas. Träd som lämnas efter en utsiktsröjning skall rama in och ge djupverkan.

Sättet att ta upp hyggen i skogen på dalsidorna har stor betydelse för upplevelsen av en utsikt. En viktig regel är att göra smala hyggen med längdaxeln parallell med horisonten. Då kan den skog som växer framför förta en del av ingreppets effekt. Oregelbundna hyggeskanter är också att föredra framför raka.

16. Industrier mm

Kraftstationen söder om Hammeren är ett fungerande industriminne, som visar vattnets roll som kraftkälla.

Liksom Akerselva, nedströms Maridalsvannet, sedan lång tid har omgetts av industrier som utnyttjat vattnet som kraftkälla eller transportmedel, har förhållandet varit det samma också längs älvarna uppströms. Nu finns endast rester kvar av de senare anläggningarna. Hammeren vid Skjærsjöelva, ruinerna efter krutbruk vid Nordre Skar (liksom i viss mån försvarets nuvarande verksamhet där) och efter spinneri vid Vaggesteinsbrua samt resterna av tegelbruket vid Dausjöelvas mynning, är de tydligaste industriminnena medan anläggningarna för timmerflottning i Skjærsjöelva och Dausjöelva bäst visar på vattnets roll som transportmedel. Några rester av bryggor och liknande i Maridalsvannet är också viktiga i detta avseende.

Vägar som Ankerveien och Greveveien visar att vattnet inte ensamt kunde lösa den tidiga industrins transportproblem.

Ett sågverk som tagits ur bruk finns vid Skjerven.

Den industriella produktionen av torvmull, som sker vid Hauger Gård, är av sent datum.

Synpunkter:
Kraftstationen med tillhörande anläggningar skall bevaras. Samma gäller rester av äldre industriell verksamhet.

Torvmullfabriken på Hauger Gård kan till ingen del vara förenlig med avsikten hur Maridalen skall användas. Produktionen måste flyttas och skadorna, efter jord- och torvtäkt och på miljön i övrigt, repareras.

17. Ledningar

Ledningar för elkraft har viss hemortsrätt i Maridalen. Kraftverket vid Hammeren är ett av landets äldsta. De ledningar som kommer därifrån utgör i regel inte något större sörande inslag i landskapsbilden.

Vissa miljöer är känsligare än andra. Kirkeby är en sådan. Området kring Kungaekarna är en annan. Flera exempel finns.

Synpunkter:
"Främmande" kraftledningar får inte dras genom dalen. Befintliga luftledningar i störande lägen draso eller läggs som jordkabel när underhållskravet gör åtgärden lämplig. Vid Kirkeby krävs omedelbar åtgärd.

Ledningar med äldre karaktär speglad i stolpar, isolatorer eller på annat sätt, skall så långt möjligt underhållas och bevaras.

18. Täktverksamhet.

Med täktverksamhet avses uttag av icke förnyelsebara råvaror.

Täkten av torv och matjord för industrin vid Hauger Gård behandlas under rubriken Industrier mm.

Spår av lertäkt bör finnas nära tegelbrukslämningen. Spår av stenbrytning i mindre omfattning finns på flera platser i Maridalen. Skjutbanan öster om Engelsrud ligger i ett större, övergivet stenbrott. Ett annat stenbrott finns vid Skar. Vid Skarselva, Mellan Nordre Skar och Nordbråten, finns en större, övergiven(?) grustäkt.
Synpunkter:
Uttag av icke förnyelsebara råvaror för användning utanför Maridalen, får inte ske. Uttag för användning i Maridalen bör kunna medges i särskilda fall och i mycket begränsad omfattning. Uttaget skall kräva särskilt tillstånd, som kan förenas med villkor.

Spår av äldre tiders begränsade täktverksamhet bevaras och görs lättare att upptäcka. Större täkter kräver återställandearbeten för att inte landskapsbilden skall störas. Därmed får dock inte spåren helt utplånas av den täktverksamhet som bedrivits.

19. Försvar

Det finns ett militärläger i Skar.

Synpunkter:
Försvarets verksamhet och anläggningar i Skar är en viktig del av Maridalens historia. Ruiner och byggnader som vittnar om verksamheten bevaras, även efter en eventuell nedläggning av lägret.

Militära övningar i Maridalen måste ske med all hänsyn till de natur- och kulturhistoriska skyddsvärden som finns.

20. Idrottsanläggningar

En skytteanläggning med ett par banor finns i ett övergivet stenbrott väster om Engelsrud. Där finns en större paviljong och ett servicehus. Underhållet är något eftersatt.

1.4MA

En övningsbana för golf finns på parkeringsplatsen söder om Engelsrud.

Synpunkter:
Idrotter som kräver fasata anläggningar hör i princip inte hemma i Maridalen. Undantag skulle kunna tänkas för klubbhus och andra fasta lokaler för organisationer med friluftsanknuten verksamhet (orienteringslöpning, skidåkning och liknande). En ovillkorlig förutsättning skulle då vara att befintliga hus utnyttjades, t ex överloppsbyggnader i Skar Leir. Fasta anläggningar, för skid-tävlingar och liknande, tillåts däremot inte.

De två sporter med krav på fasta anläggningar, som finns i Maridalen, kan tas som exempel på varför dessa är så olämpligt.

Skytteanläggningen kan tyckas ha ett bra läge i stenbrottet. "Ett sår i naturen har fått en meningsfull användning." Det finns dock nackdelar. Skytte är en sport som stör omgivningen med sitt buller. Dessutom krävs en viss volym på verksamheten för att den skall fungera. En ökad verksamhet drar dock med sig krav på mer och mer anordningar som belastar miljön. I Maridalen är en sådan utveckling absolut inte önskvärd.

Golfbanan medför ännu större risker för en otrevlig expansion. Krav på utökning av antalet hål kommer regelbundet. Därtill anspråk på reklamplatser och serviceanläggningar av olika slag; golfshop, restaurant o dyl. Underhållet kräver gödning och bekämpningsmedel och en bevattning som ger en snabb urlakning av gift och närsalter. Det största hotet från en golfbana mot Maridalens värden är emellertid en förödande omdaning av landskapet, som aldrig går att reparera.

En golfbana kan vara vacker och hålla ett landskap öppet. En golfbana kan även ge många rekreation. Men en golfbana stänger också ute många från naturupplevelser och en golfbana kan aldrig bevara ett gammalt kulturlandskaps mångfasetterade värden.

21. Badplatser.

Bad kan inte tillåtas i Maridalen. Den aktiviteten måste precis som sporter, vilka kräver fasta anläggningar, anvisas plats utanför dalen. Avståndet är inte långt till Sognsvannområdet.

22. Kyrka

Maridalens kapell ligger vackert på en terrass i sydvästsluttningen av ödegårdsåsen, med utsikt över Maridalsvannet. Kapellet är också ett landmärke som ses från många platser i dalen. På nära håll ger ledningar och skyltar ger ett oroligt intryck. Särskilt störs den fina utsikten från kyrtrappan. Höga stubbar och ris från en röjning skämmer omgivningen. Röjningen är dock bra. Den mjuka övergången till andra markslag är föredömlig.

Synpunkter;
Ris tas bort och stubbar lågkapas. Skyltar flyttas och ledningar dras om.

23. Post, telefon, affärer mm.

Postkontor finns i Turtermarka.
Telefon ? Maridalens helsesenter ligger vid skolan.

24. Järnväg, buss.

Gjöviksbanen går genom Maridalen. Banan öppnades för trafik 1900. En av orsakerna till sträckningen genom dalen var att göra den tillgänglig som rekreations-område för huvudstadens arbetarklass. Kjelsås station ligger på den ändmorän som dämmer upp dalen och nu utgör den naturliga gränsen mot huvudstadsbebyggelsen. Sandermosens station finns i den skogsdominerade östra delen av dalen. Stationen vid Movatn och hållplatsen vid Snippen betjänar främst det tätt bebyggda Sörbråten i Maridalens nordöstra del.

En fast busslinje med cirka 10 hållplatser går längs Maridalsveien till Nordre Skar.

Synpunkter:
Järnvägen skall utnyttjas i strävandena att öka kollektivresandet till Maridalen. Sandermosen kan utvecklas till att bli en central station för besökare i dalen. Charmen hos sekelskiftesanläggningen är en detalj, som kan väcka ett första intresse hos många. Den skall utnyttjas! (Även i det övriga underhållet av Gjöviksbanan skall minnen från anknytningen bakåt beaktas.)

På stationen kan ges bra information och viss övrig service. Uthyrning av cyklar (kanske sparkstöttingar vintertid) är en idé. En koppling till Kjelsås station, och museianläggningarna där, är naturlig.
Stationen skall ges en stor roll vid planeringen av dalens trafik. Buss- och järnvägstrafiken måste knytas ihop. En samordnad turlista, anpassad till de resandes behov, som kan växla beroende på säsong, är viktig.

25. Skolor

Maridalens skola ligger vid Hönefoten.
"Maridalsprojektet" finns vid Vaggestein.

Synpunkter:
Skolornas verksamhet bör integreras med det pedagogiska utnyttjandet av Maridalen. Ansvaret för vissa åtgärder, långsiktiga försök och studier av förhållanden i dalen kan läggas på skolorna. De bör också, var för sig, utifrån egna förutsättningar, fungera som värdar för gästande skolklasser och studiegrupper. Utrustning och färdiga studieprogram, enligt "naturskolemodell", bör då finnas tillgängliga för besökarna.

26. Museer

Tekniska museet ligger vid Akerselva, helt nära Kjelsås järnvägsstation och på gränsen mellan Oslo stad och Maridalen. Läget är en tillgång för museet. Såväl Akerselva, som vattendragen i Maridalen, har haft avgörande betydelse för Oslos tekniska utveckling. Äldre industribyggnader och arbetarebostäder finns bevarade i anslutning till museet.

Synpunkter:
Museets verksamhet bör integreras med det pedagogiska utnyttjandet av Maridalen. Maridalens och Akerselvas industri- och teknikhistoriska betydelse kan presenteras i en basutställning där hänvisningar ges till olika nyckelplatser, som lätt kan besökas och studeras i verkligheten. (Ett "ekomuseum"!) Nyckelplatserna måste, dels ställas i ordning så att besökare kan tolka vissa sammanhang redan vid ett oförberett besök (och lockas till museibesök), dels förses med studiematerial, som anpassas till olika grupper och kan ge olika grader av fördjupade kunskaper.

27. Teater

Margaretekirkens ruin används sedan 1974 som scen för "Maridalspillet". Ämne för bygdespelet är olika händelser i dalens historia. Maridalspillet har som motto: "For å kjenne sin framtid, må mennesket kunne sin fortid."

Arrangemanget medför bodar och upplag som gör att ruinen och omgivningarna ger ett stökigt intryck. Andra förhållanden är starkt bidragande: parkeringsproblem, väg, elledningar, fasadbelysning, granplantering, skyddsnät vid sjön...

Synpunkter:
Teaterverksamheten är ett bra sätt att väcka intresse för Maridalens historia och alla de värden dalen har. Den har även ett stort egenvärde och förtjänar att bli en bestående del av dalens utbud.

Området med kyrkoruinen är på många sätt Maridalens centrum och ligger i allas blickfång. Det är viktigt, inte enbart för friluftsteatern, utan för hela tanken att bevara dalens säregna karaktär, att detta område först och främst hålls trivsamt och väl anpassat till den känsliga miljön. Skådespelet måste få lokaler för utrustning och rekvisita. Toaletterna måste få ett fast utrymme. De störande luftledningarna måste läggas om till kabel. Väg- och parkeringsfrågan måste lösas. Kontakten mellan ruin och sjö måste bli obruten. Torrängsvegetationen på kyrkbacken måste bli vårdad.

28. Information.

Informationen om Maridalen på plats, är inte omfattande. Vid infarten lämnas uppmaningen att inte förorena stadens dricksvatten. Oslo skogvesen har satt upp några anslagstavlor med genomtänkt design. Innehållet är allmänt och inte specifikt för Maridalen. På Margaretakirken ges ungefärlig upplysning om kyrkans byggår. Bäst information lämnas om Ankerveien, men den informationen är placerad så att den för många är svår att uppfatta. Det är allt. Till detta kommer en brokig skara vägvisare till utflyktsmål.

Synpunkter:
Informationen är mycket viktig för hur ett område uppfattas. Utan information går större delen av Maridalens värden förlorade för många. Informationen kan delas upp i två led: lära hitta och lära förstå! Vägvisarskyltar och kartor gör det lättare att hitta. Informationstavlor, trycksaker av olika omfång, utställningar, natrurstigar, guidning och dylikt underlättar förståelsen.

Informationsplanering är en nödvändig del av övrig planering. Resultatet av en informationsplanering kan många gånger styra prioriteringen av andra åtgärder. Planeringen skall vara total och genomförandet skall ske systematiskt. Samarbete med forskning, skola och museer behövs, liksom med jordbruk, skogsbruk och Maridal-spillet.

Igenkänningsmomentet är viktigt. Enhetlig, enkel layout och standardiserat utförande av skyltar och trycksaker underlättar såväl produktion som mottagning. För skyltningsdelen kan Norsk standard, Skilt og merking for friluftslivet, vara ett stöd.

Kelvin Ekeland

DEL II

ILLUSTRATIONER TIL SYNPUNKTER PÅ ÅTGÄRDER

S. 1 - 80

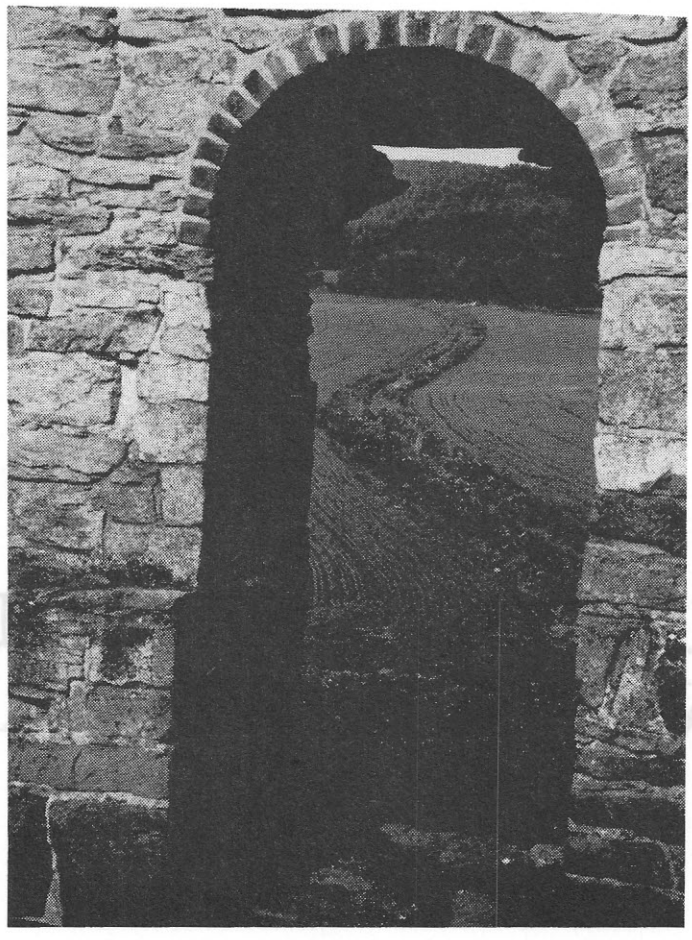

MARIDALEN

Illustrationer till "MARIDALEN - synpunkter på åtgärder"

Kelvin Ekeland, 1 oktober 1988.

1.1 MA

MARIDALEN; kommentarer till fotografier.

Avsikten är att de följande 80 sidorna med kommenterade fotografier från Maridalen främst skall illustrera det disskussionsunderlag, som kallas **"MARIDALEN; synpunkter på åtgärder"**. Fotografierna har grupperats under samma rubriker som synpunkterna, men lagts i en annan följd för att få en mer logisk redovisning. Därav oredan i numreringen. Flera fotografier illustrerar också mera än vad rubriken anger.

INNEHÅLL

Geologi, landformer	1
Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten	5
Fiske	10
Vilda djur	11
Jordbruk	13
Skogsbruk	28
Kulturminnen	35
Byggnader, bebyggelse	39
Järnväg	48
Vägar	50
Parkeringsplatser, rastplatser och toaletter	60
Idrottsanläggningar	63
Täktverksamhet	64
Industrier mm	66
Ledningar	70
Kyrka	73
Utsikter	74
Badplatser	78
Skolor	78
Information	79

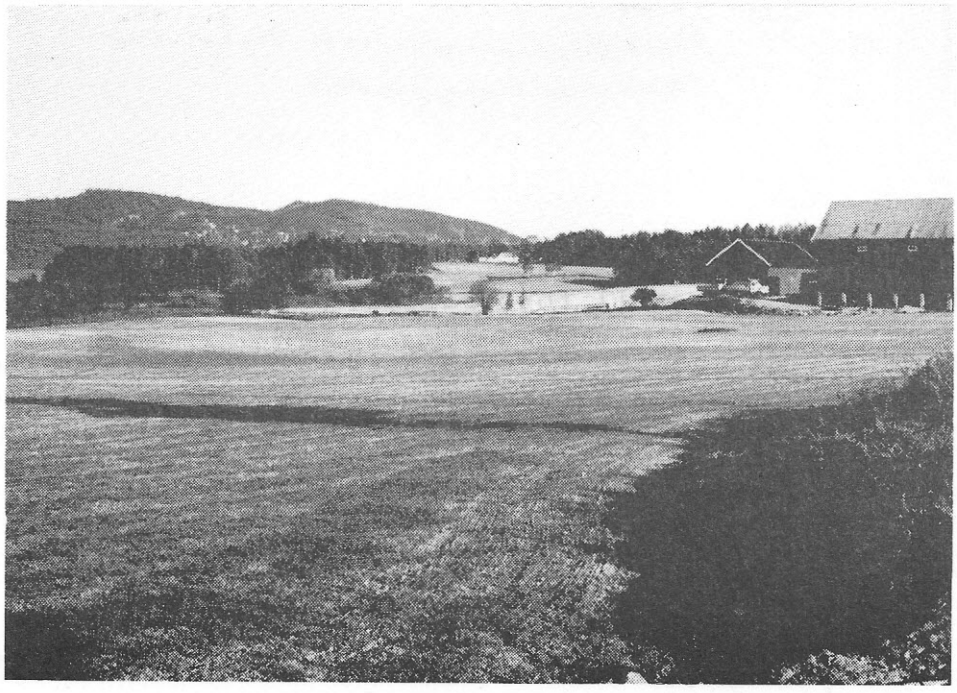

1. Geologi, landformer.
Maridalen är en mäktig dal som fått sin utformning under istiden. I Maridalsvannets bassäng har fina partiklar avsatts. Åkrarna norr och väster om sjön ligger huvudsakligen på dessa lermarker.

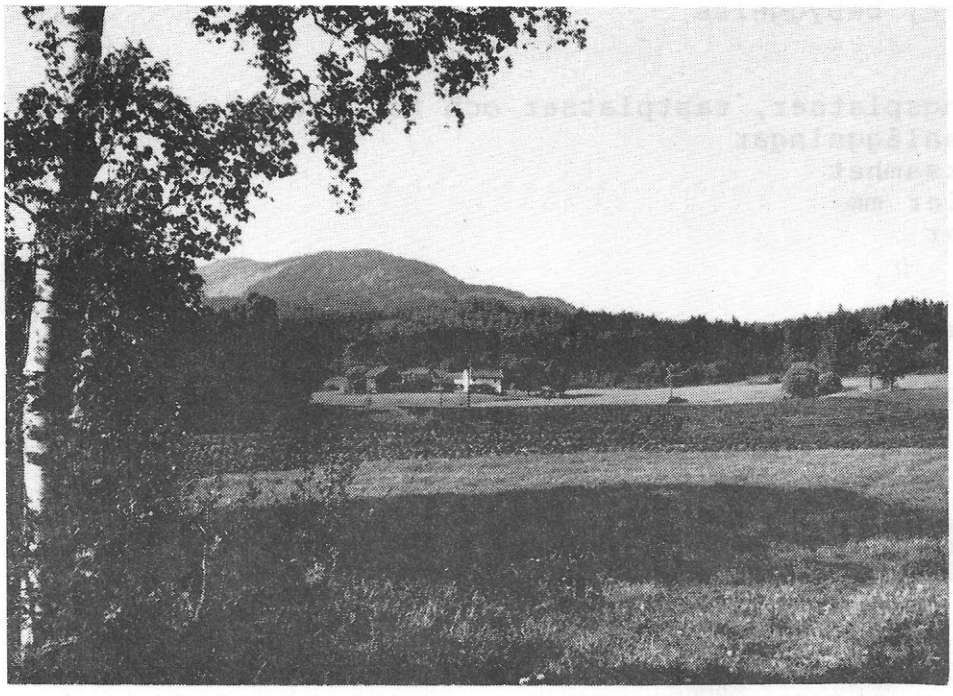

1.285.31. Stora åkerfält vid Skjerven och Store Brenningen.
4.305.24. Åkrar mellan Sörbråten och Granum. Jordgubbsodling.

1. Geologi, landformer.
Åkermark i högre lägen finns på sandmarker, som är rester av floddeltan, bildade vid landisens avsmältning.

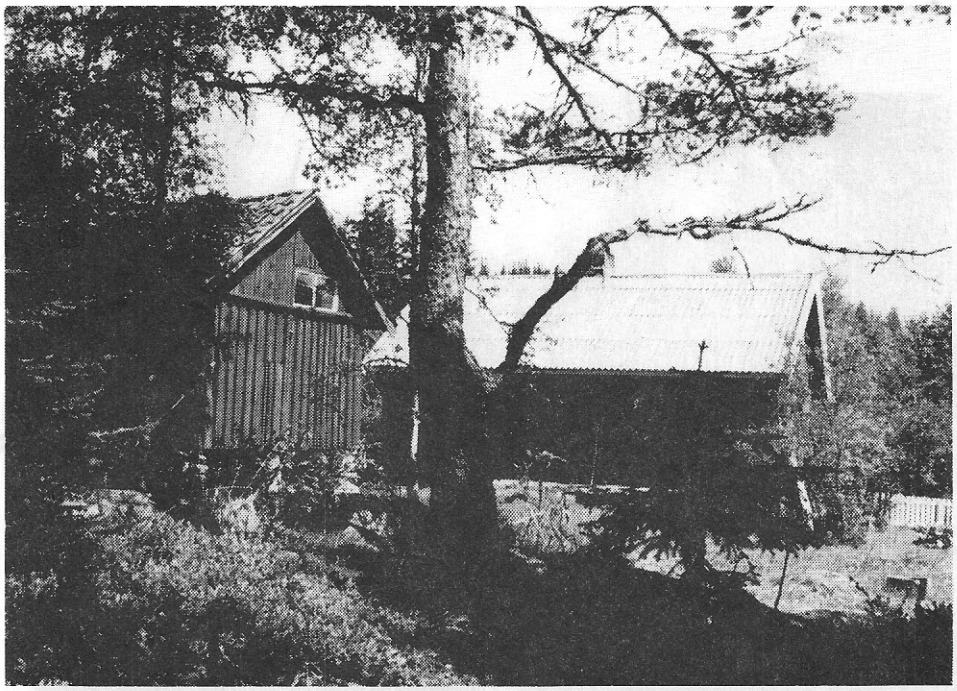

3.305.19. Föredömligt vårdad plats med bebyggelselämning samt åker vid Sörseter.
5.315.33. Sakariasbråten. Grustäkt gränsar till de gamla odlingsmarkerna på isälvsdeltat. Notera takmaterialet.

1. Geologi, landformer.
Maridalen är uppdelad i en mängd mindre sprickdalar.

2.295.7. Hällrygg på åskrön. Naturligt stigläge. Hägnadsrest. Vesternlökka.
2.295.8. Hällsida i en liten sprickdal med före detta slagen sankäng. Vesternlökka.

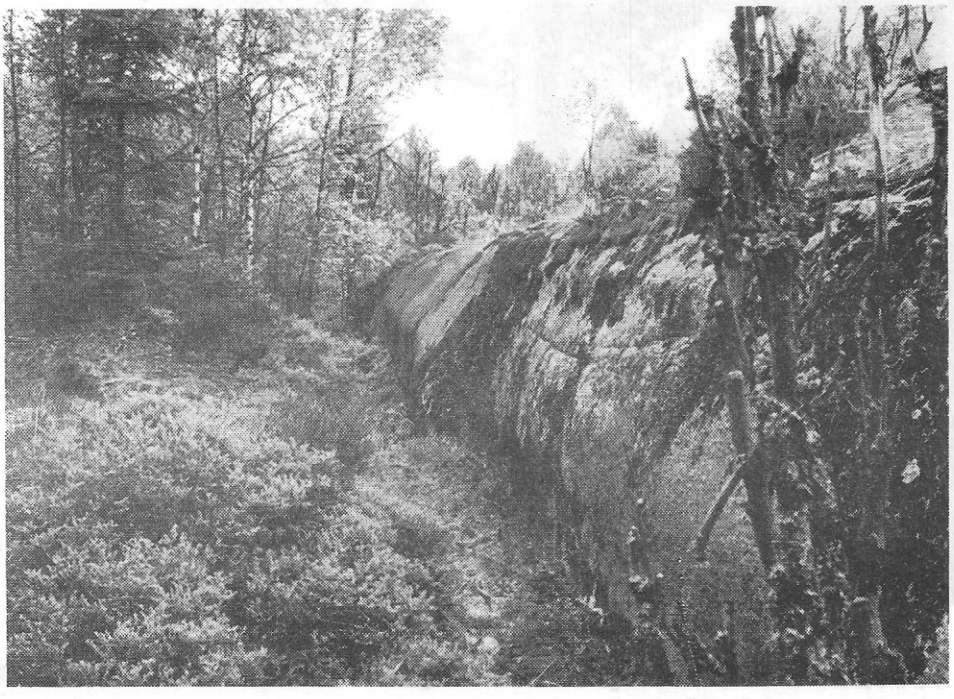

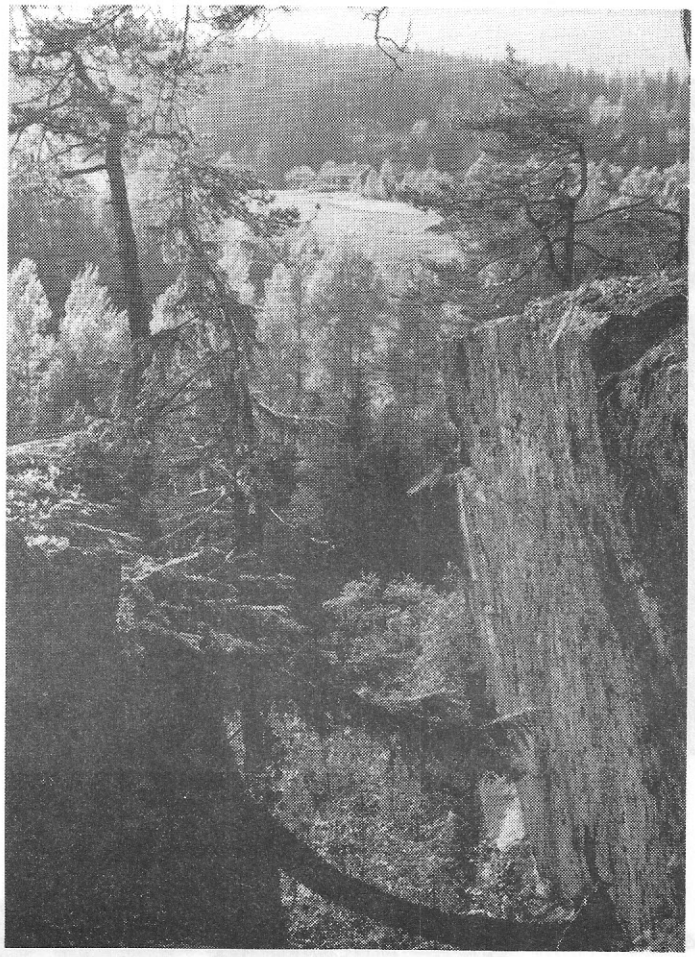

1.Geologi, landformer.

Sprickdalarna kan vara dramatiskt utformade.

4.305.34. Ravinen med Dausjöelva vid Nordby.

6.315.13. Jondalbekkens ravin vid Nordbråten.

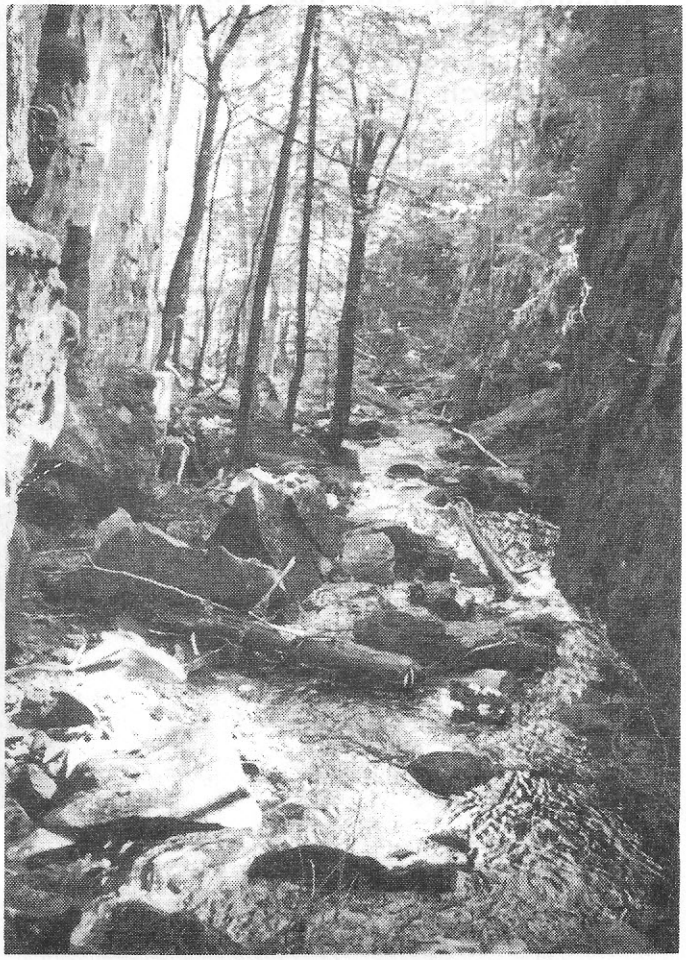

2. Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten.

Grundvatten går här och var i dagen och bildar översilningsmark, källsprång och bäckar.

2.295.10. Gammal våtslättermark med källa vid Vesternlökka.

6.315.26. Källa med stenhällar. Turter.

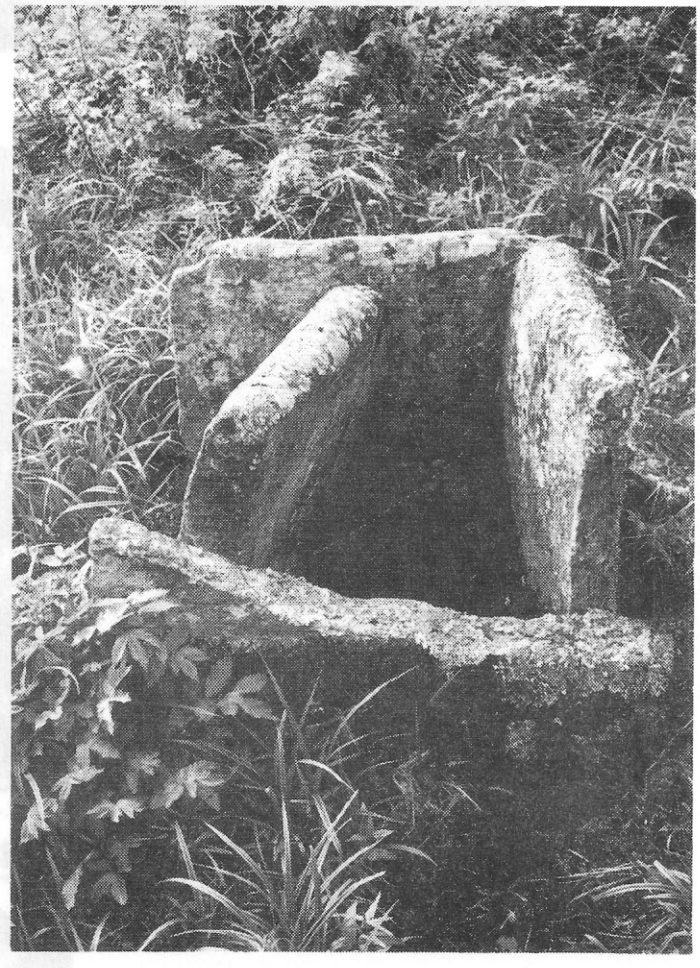

2. Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten.
Maridalsvannet är dricksvattentäkt för Oslo och i alla hänseenden kärnan i Maridalen.

3.295.7. Maridalsvannet. Pir vid Nes.
0.265.23. Maridalsvannet. Brygga vid Oset.

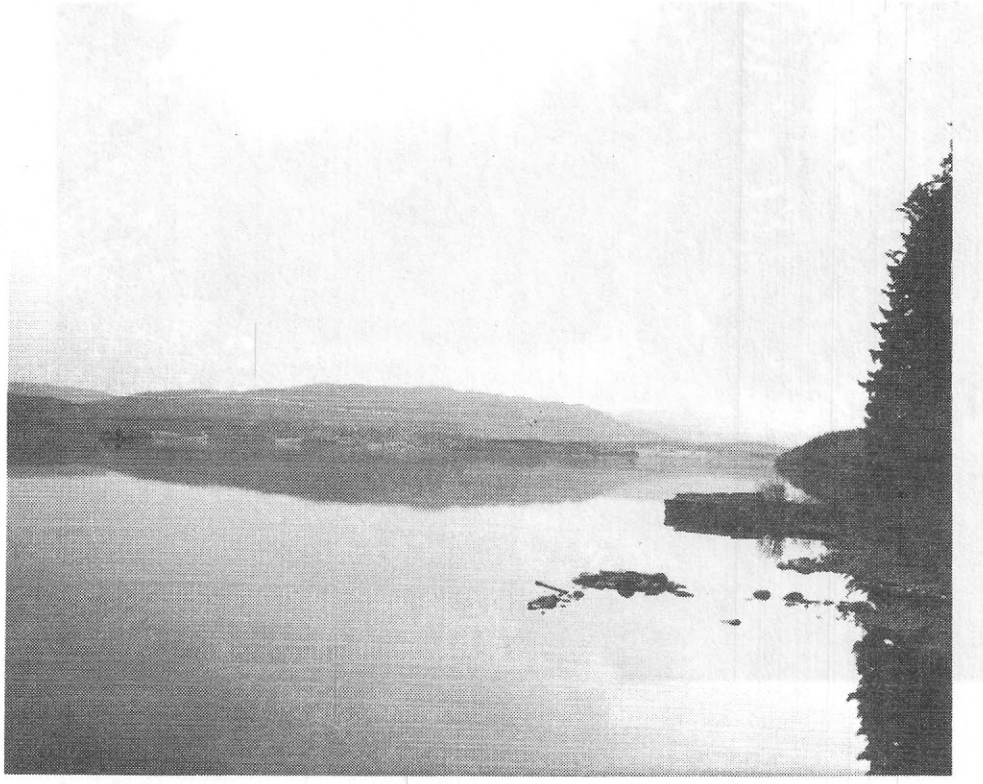

2. Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten.
4.305.35. Lugnvatten i Dausjöelva för utloppet i Maridalsvannet.
3.305.36+ Damm vid Nes.

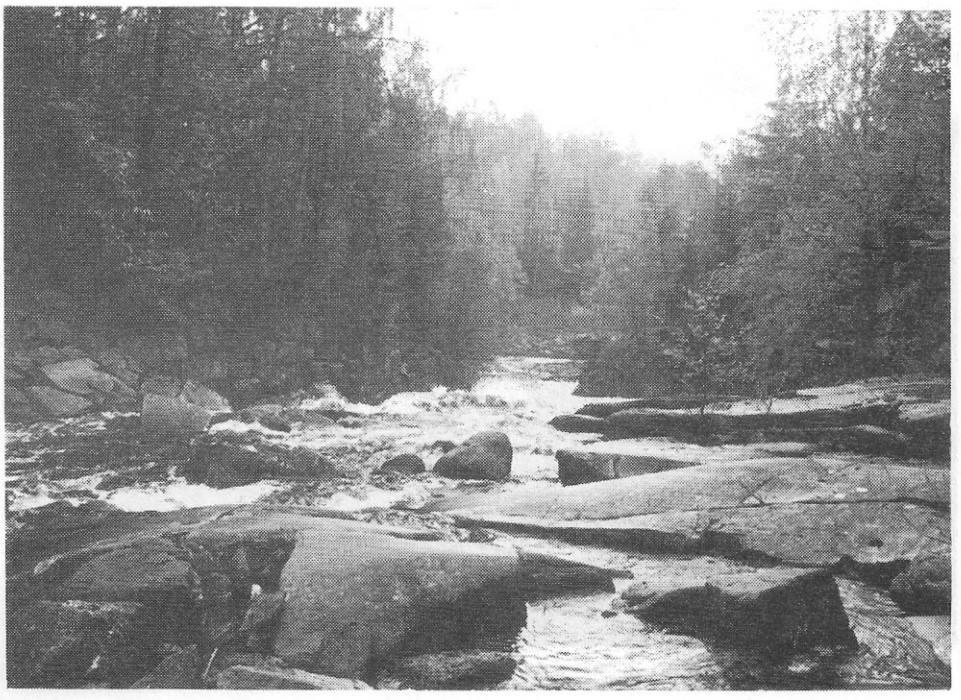

2. Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten.
3.305.15. Skjersjöelva vid Hammeren. Stenbyggnaderna längs älven hotas av växande träd och vattnets erosion.

5.315.26. Vattenfall över träbyggnad vid vägen över Skarselva.

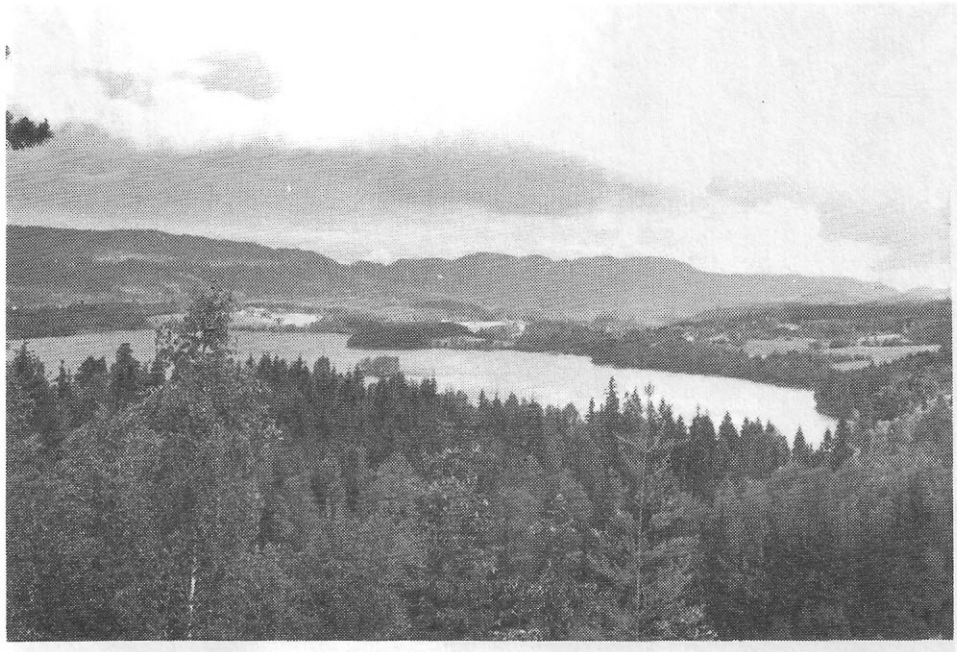

2. Sjöar, vattendrag, källor och grundvatten.
7.16.14. Maridalsvannet; Sanner Wand, på Döderlein/Krogh karta 1757. Sander och järnvägen till höger.

7.16.11. Revöya i Maridalsvannet är hårt betad av älg.

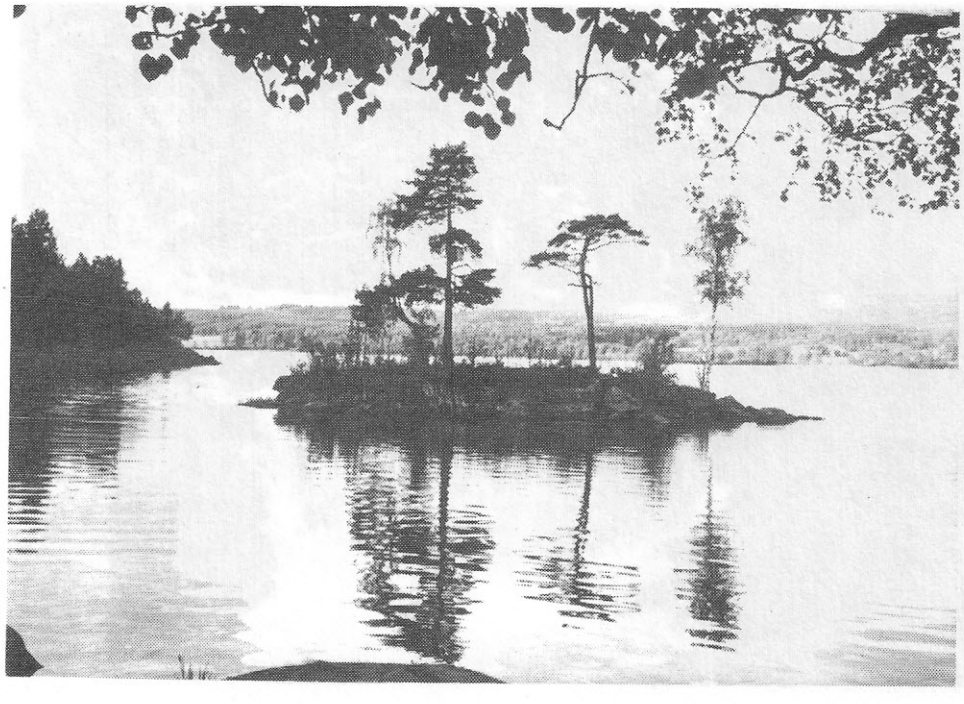

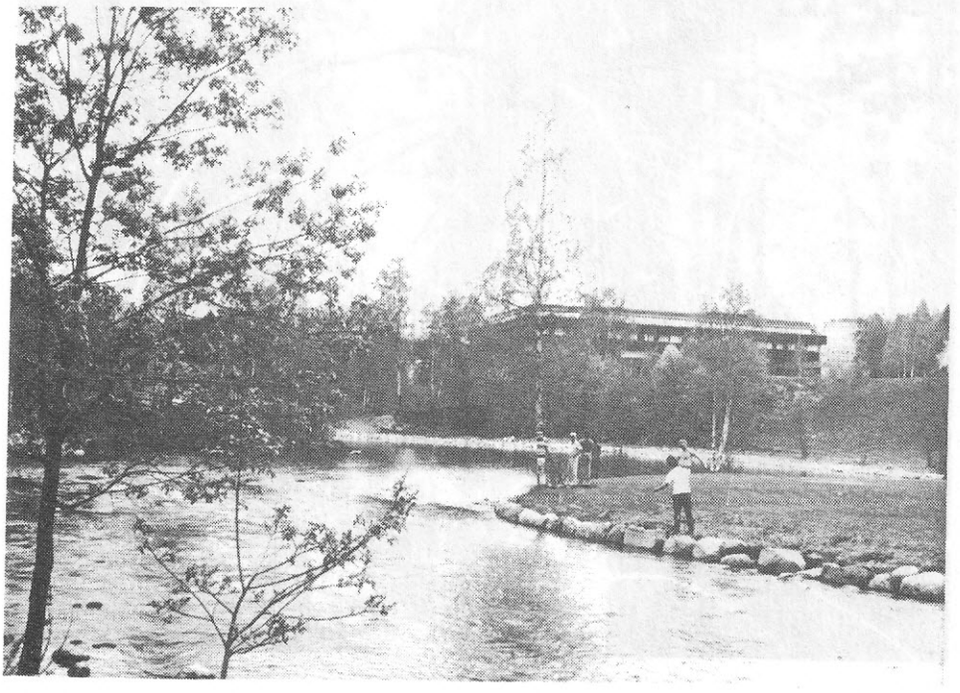

4. Fiske
0.265.22. Akerselva är utlopp från Maridalsvannet.

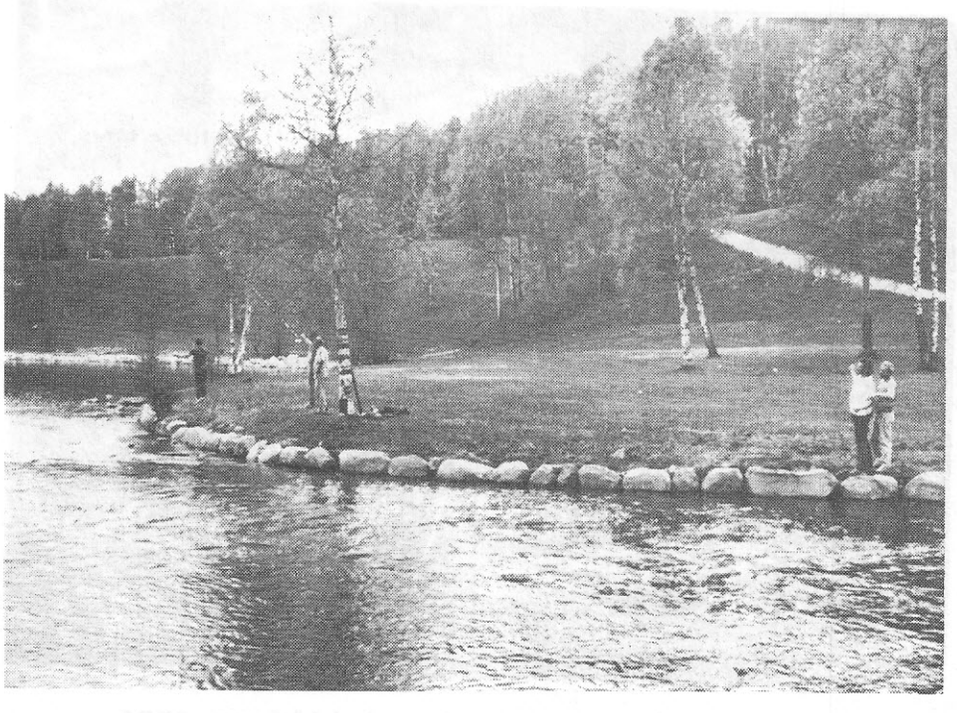

0.265.21. Fiske i Maridalen har traditioner. Det är önskvärt att Akerselva restaureras så att den åter kan föra fisk från havet. Förvanskning av fiskfaunan är inte önskvärd!

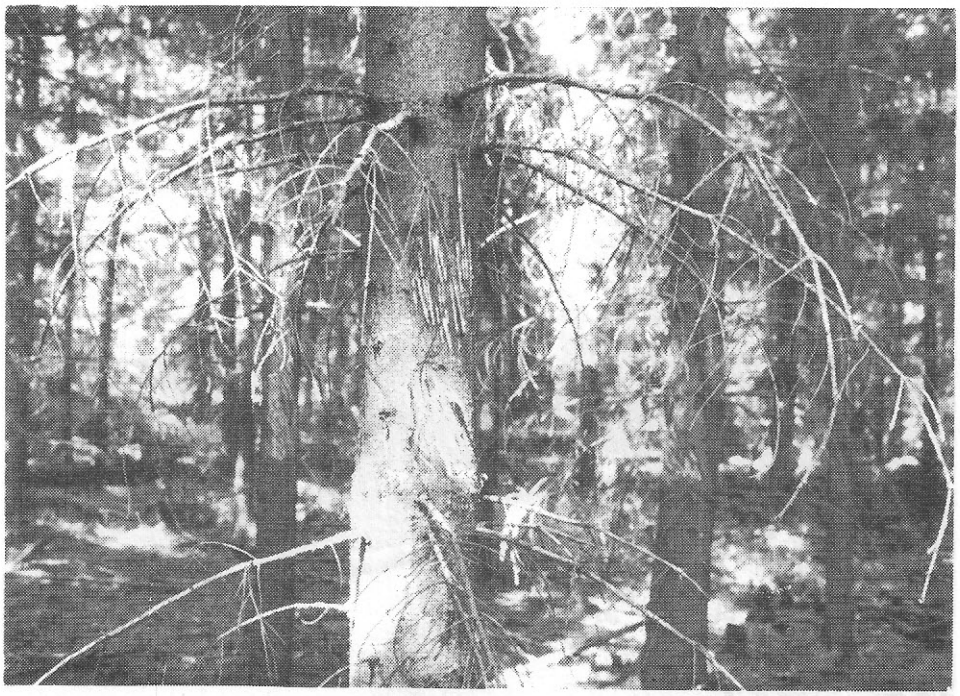

6. Vilda djur.
Älgstammen i Maridalen är så stor att den medför betydande skador på växande skog.

0.285.36. Färskt älggnag på medelålders gran.
4.305.18. Efter några år har älgskadan medfört röta som försvagar trädet.

6. Vilda djur.
7.16.23. Åkerrenarna vid Sander hålls öppna genom älgarnas intensiva bete.
4.305.10. Stubbe efter bäverfälld asp. Grönndalen vid Dausjöen.

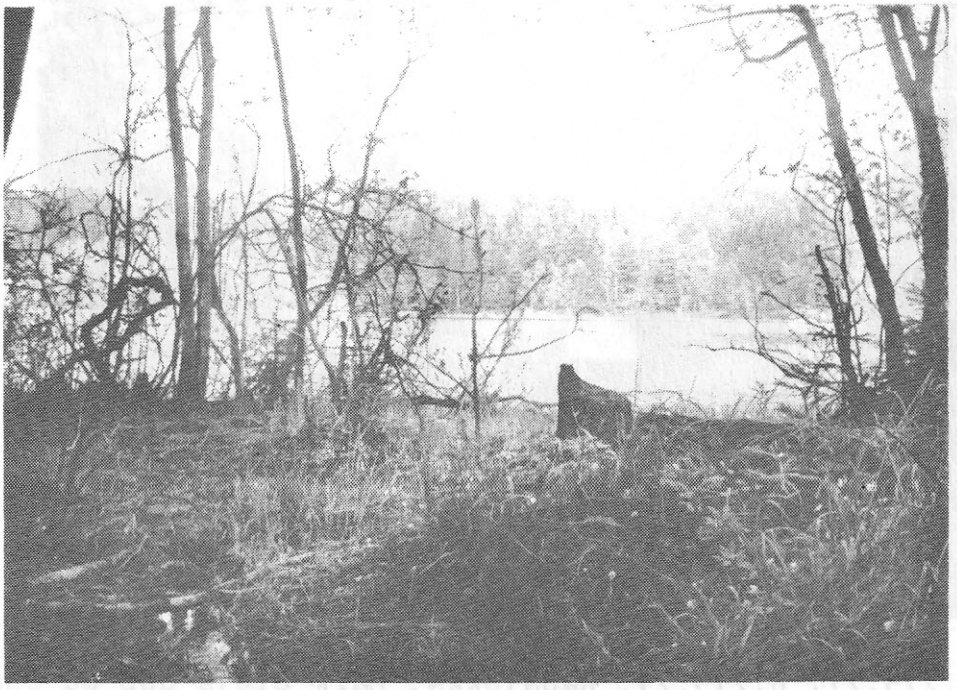

8. Jordbruk.
I princip skall nybyggnads-, ombyggnads- och rivningsförbud samt underhållsplikt gälla alla byggnader. Även marken skall hävdas.

0.275.27, 0.275.29. Hagalökka. Mark plöjs upp på ena sidan huset och växer igen på den andra. En följd av små resurser.

8. Jordbruk.
Bondgårdarna i Maridalen är till stor del bevarade. Däremot är de torp som en gång hörde till gårdarna ofta ödelagda. Både husmansplatser och herremansgårdar behövs för att landskapets utveckling skall förstås.

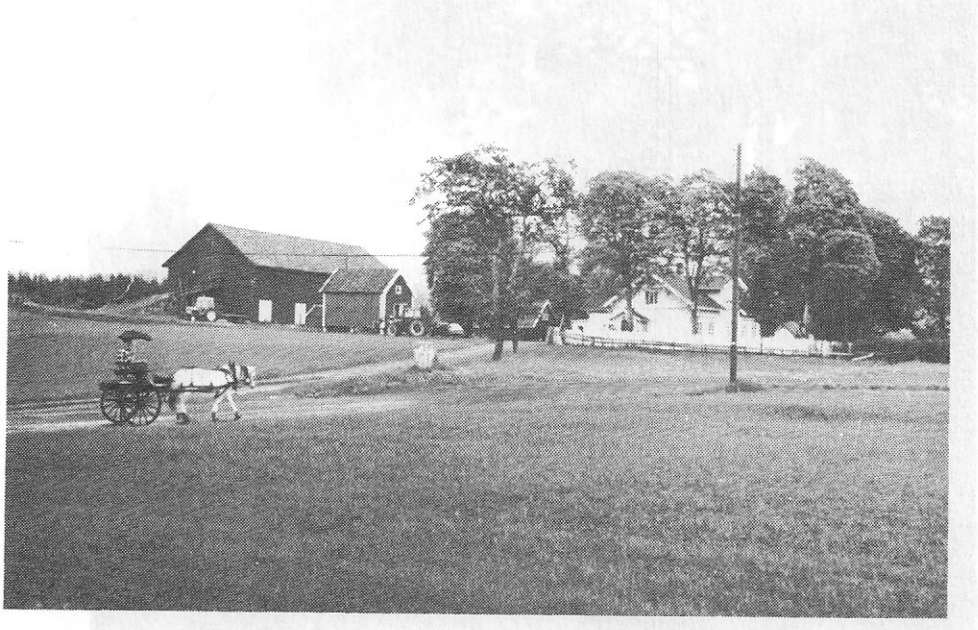

4.305.7. Nordby. Degenererad mossodling och betesfålla.
3.295.10. Nes. Djur ger landskapet liv. Notera klumpstenen med gårdsnamnet. Hur länge har den funnits på plats? De grova elkablarna stör, medan de tunna trådarna nästan löses upp.

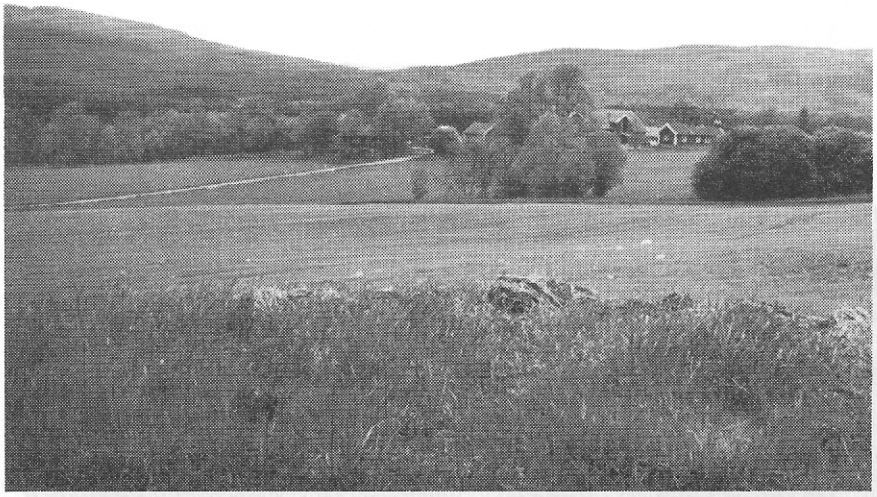

8. Jordbruk.
7.16.30, 7.16.36A. Sander. Det som var odlingsmark i går är impediment i dag. Fortfarande hålls några åkerrenar, vägkanter och andra överloppsmarker öppna. På andra ställen växer samma slags marker igen.

8. Jordbruk.
1.285.14. Lille Brennengen. Vackert läge med lummig trädgård. En trädrad kantar en ägoväg mot söder.

1.285.19. En rad med vuxna lärkträd skiljer två åkrar åt vid Helgerud.

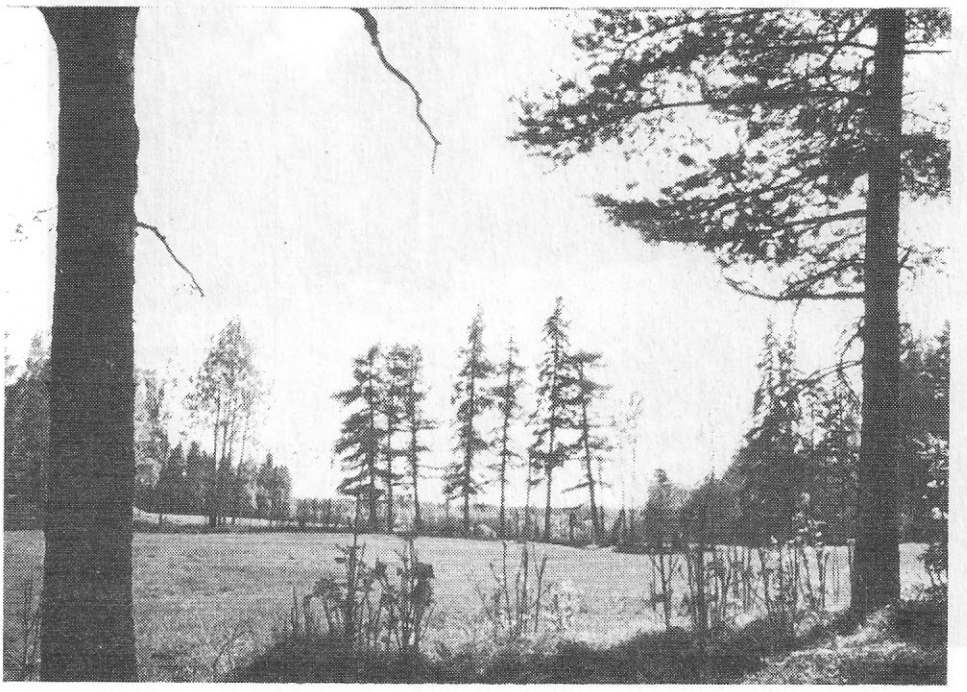

8. Jordbruk.
2.295.14, 2.295.18. Kring Kirkeby finns Maridalens finaste rester av naturlig slåttermark. Små åkrar finns insprängda här och var.

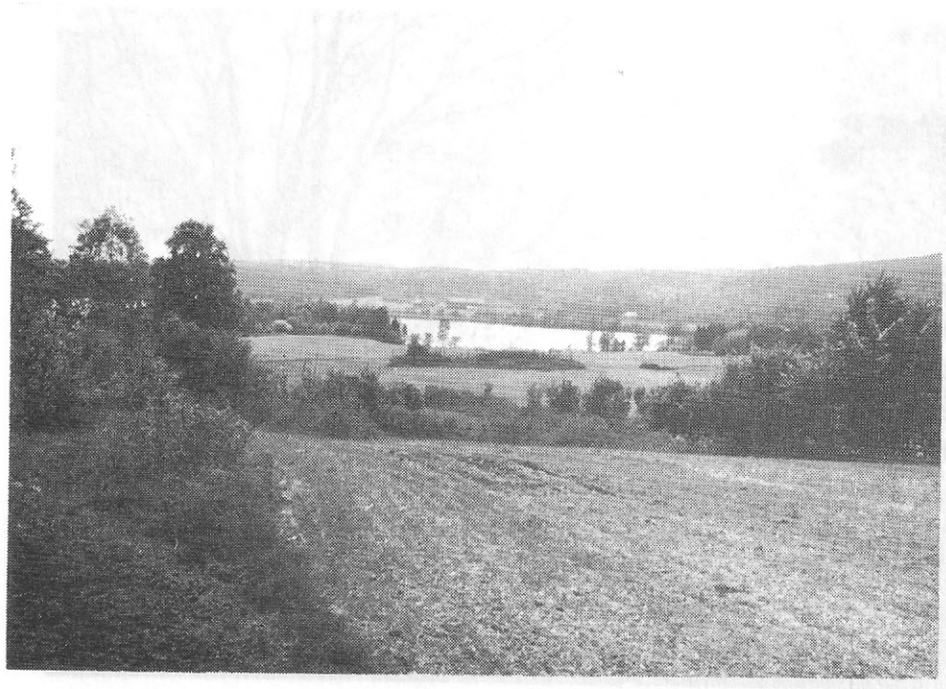

8. Jordbruk.
2.295.19, 2.295.17. Kring Kirkeby finns Maridalens finaste rester av naturlig slåttermark. Åkrar finns insprängda här och var. Ett källspång finns i åkern på den övre bilden.

8. Jordbruk.
2.295.27, 2.295.21. Kring Kirkeby finns Maridalens finaste rester av naturlig äng. Lövträktsträd finns här och var. Hasselbuketter indikerar god slåttermark.

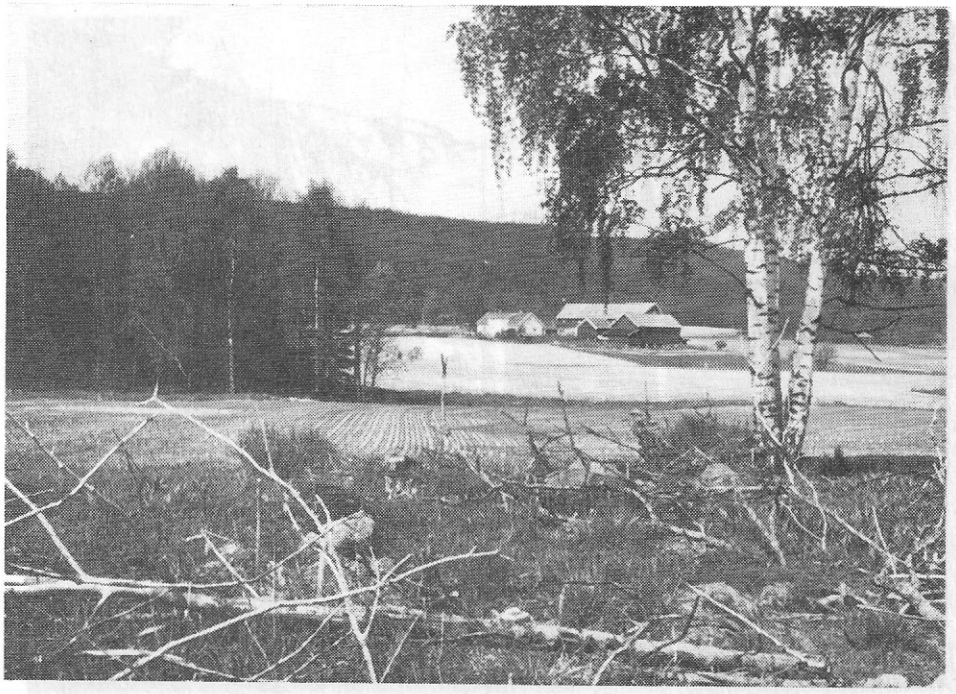

8. Jordbruk.
1.285.1, 1.285.27. Skjerven från söder och väster. Viltet har gnagt barken av hyggesavfallet på åkerön. Slåtterväxter finns kvar. Rester av staket skiljer åkern från gammal betesmark. öppna diken med tendens till igenväxning. Slåtter behövs på renar och åkeröar.

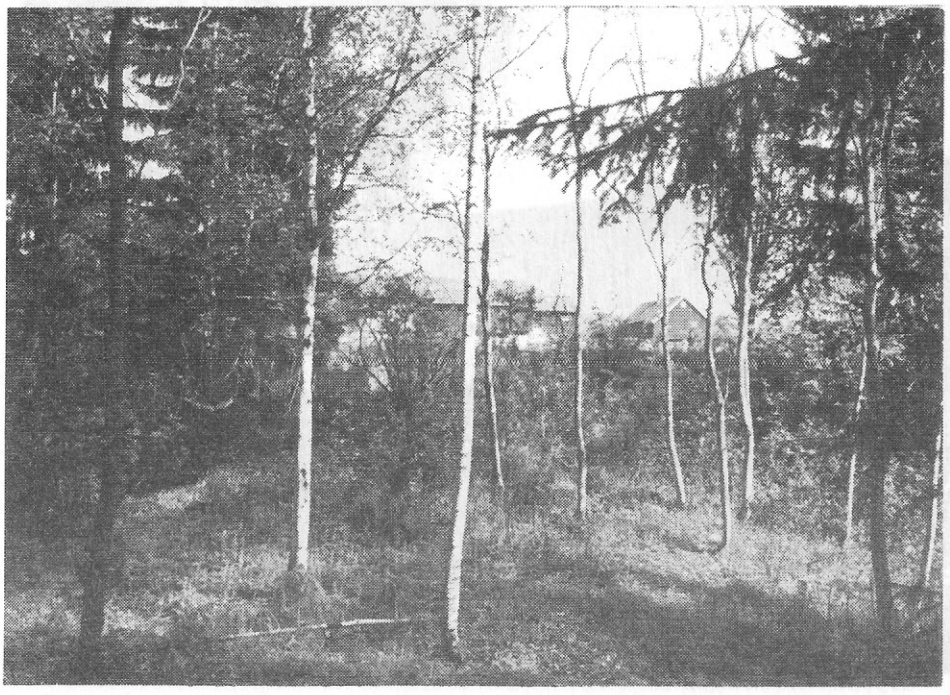

8. Jordbruk.
4.305.4. En hage håller på att röjas fram väster om Vestby.

4.305.5. Åkrarna väster om Vestby och Brenners. De unga träden i förgrunden har växt upp ute i åkerkanten. De skall tas bort.

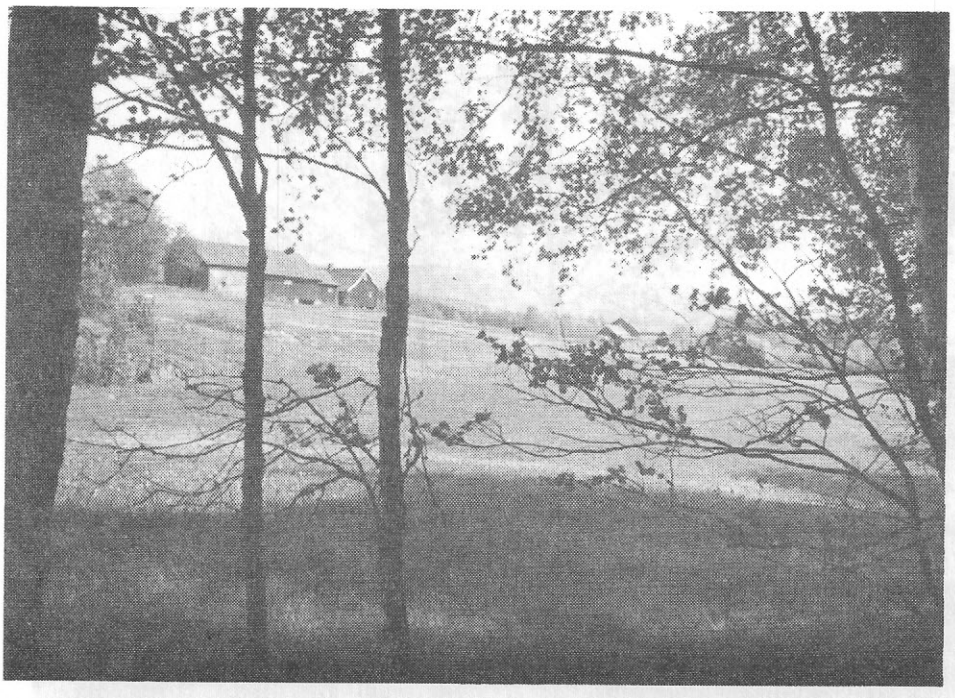

8. Jordbruk.
Två typer av strandängar finns; våtmark och fastmark. Mest värdefulla är båda i öppet, hävdat skick.
6.315.34. Våtmarken kring Lautabekkens utlopp. Bör hållas öppen söder om Maridalsveien genom slåtter.

1.285.4. Fuktängen öster om Skjerven är snårig och risig men hålls delvis öppen att gräset bränns på våren. Bör hållas helt öppen.

8. Jordbruk.
Strukturer som kan indikera former av äldre odlingssystem kan skönjas i åkrarna. Statusen bör bestämmas. Äldre handlingar, som kartor studeras. Ger inte dessa besked bör provgrävningar göras.

3.295.3. ödegården. Mistor i sådden kan antyda parcellering.
2.295.29. Åkern längst i väster från Margaretakirken verkar att ha varit terrasserad.

8. Jordbruk.
Strukturer som kan indikera former av äldre odlingssystem kan skönjas i åkrarna. Ibland kan de förklaras som bergryggar, ibland är den byggda konstruktionen uppenbar.

4.305.1. Långsmala odlingshinder i åkern mot Kongeeikene vid Nes.
3.305.34. Stenmurad terrassering vid Nes, mot Nestangen.

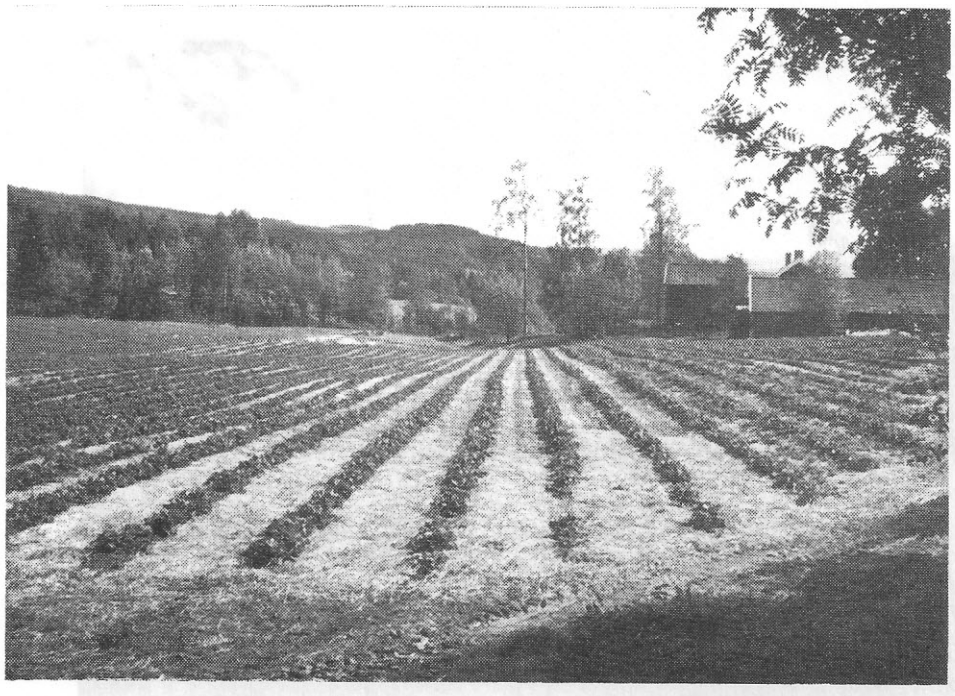

8. Jordbruk.
Jordbruket är i en brytningstid mellan konventionellt och nytänkande.

6.305.16. Jordgubbsodling vid Nedre Vaggestein.
0.275.32. övergivna hästredskap i f.d. betesmark vid Brenners.

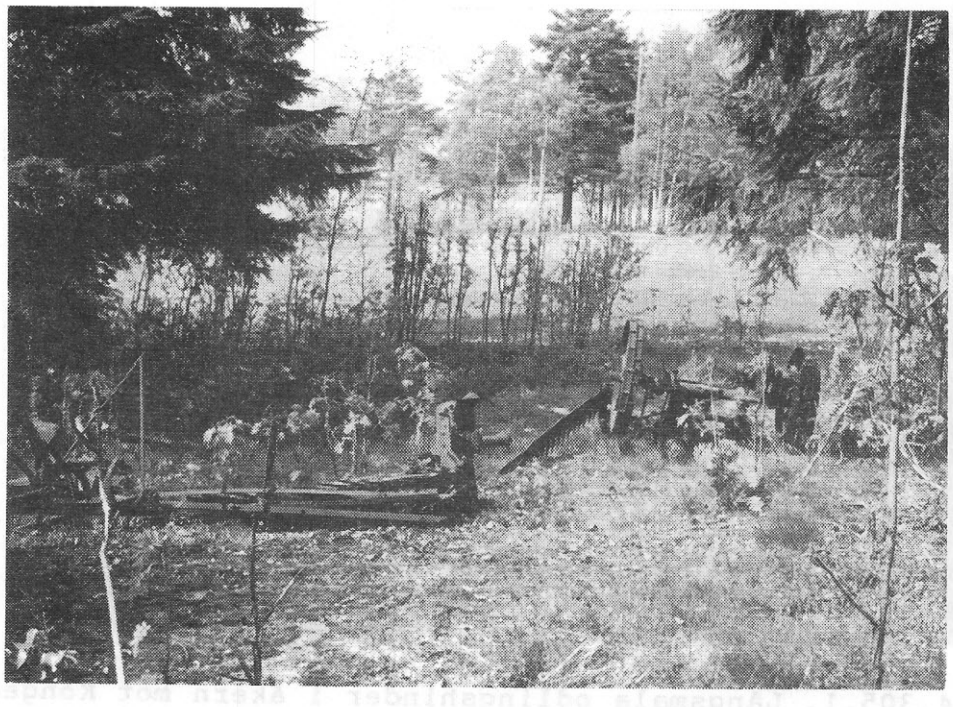

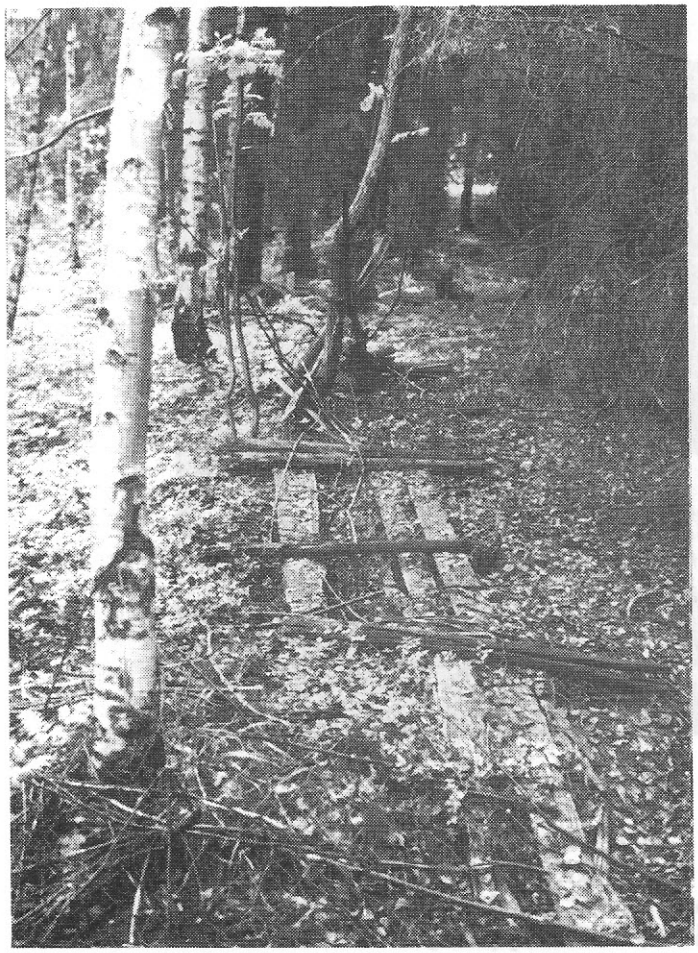

8. Jordbruk.
I några få fall finns fungerande stängsel. Av äldre hägnadssystem är stengärdesgårdarna i bäst skick. De rester av gärdesgårdar i trä som förekommer är oftast bara fragment som ligger på marken.

2.295.25. Gärdesgårdsresten visar en gräns mellan slåttermark till vänster och betesmark till höger.
1.285.8. Stenhägnad i den gamla hagmarken söder om Kutangen.

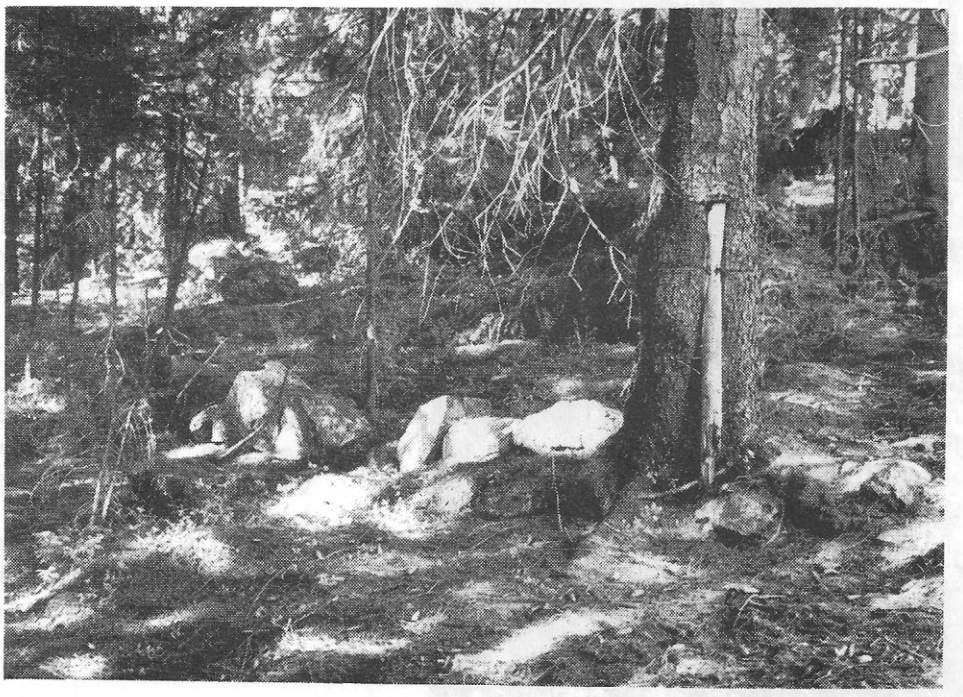

8. Jordbruk.
Stenhägnaderna består ibland av stensträngar, med avbrott. De har varit förstärkta med andra stängsel. Ibland är stengärdesgårdarna gediget byggda, med konstruktioner t ex för att släppa genom en bäck.

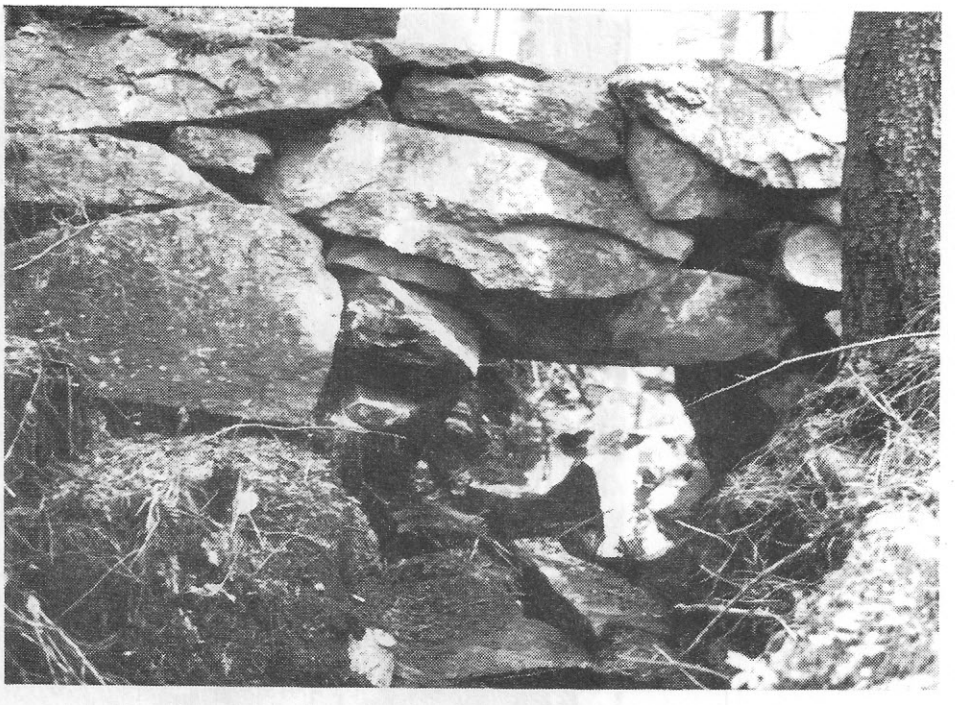

6.315.14. Stensträng på Vaggesteinåsen norr om Halvorsrud.
6.315.5. Bäckport i stenmur, kanske del i fägata, nära Nordbråten.

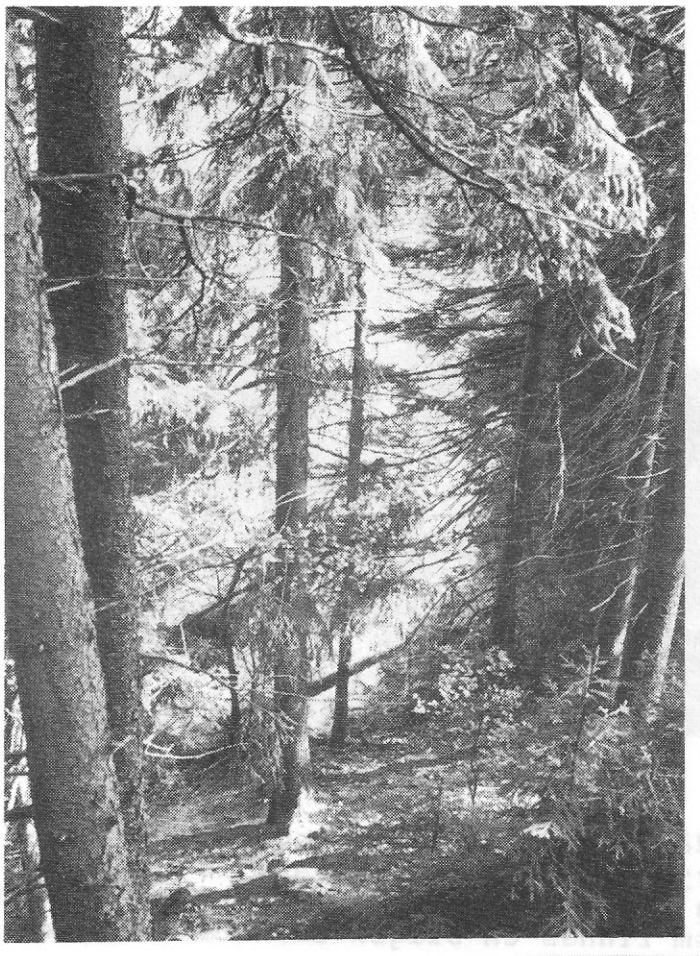

9. Skogsbruk.
Produktion av rent vatten, rekreations-, naturvårds- och kulturminnesvårdsnytta kan värderas högre än timmer och cellulosa. Vissa skogsområden skall kunna lämnas till fri utveckling.

4.305.11. Dausjöens västra strand.
4.305.30. Movanns-bekken.

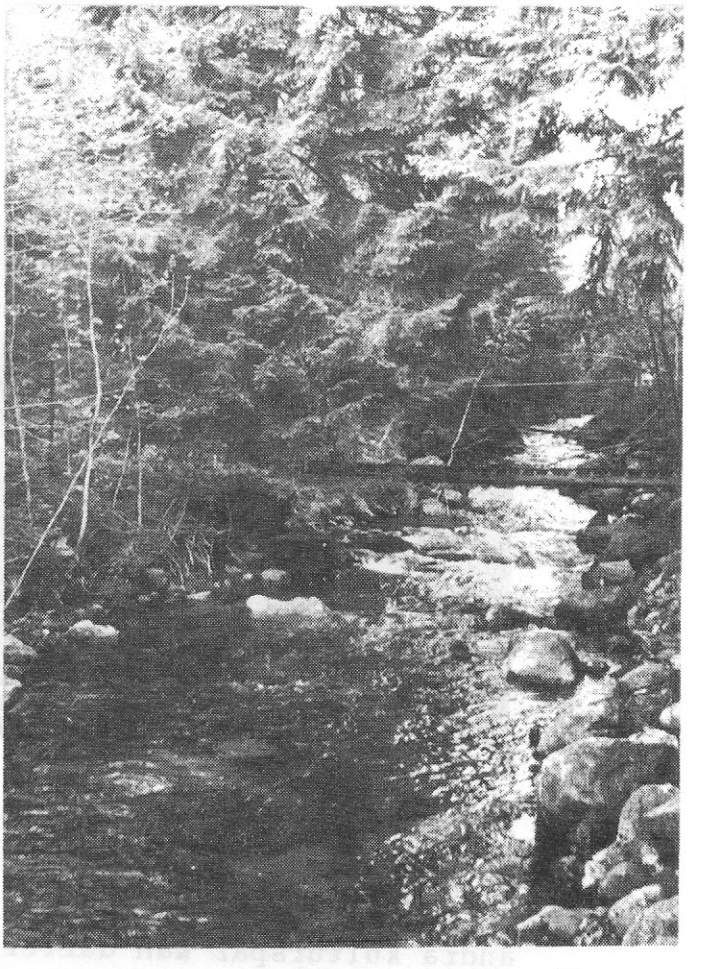

9. Skogsbruk.
7.16.27. Sander. Här finns förutsättningarna för ett fint skogsbryn. Brynets djup bör motsvara en trädlängd och både innehålla lövträd och buskar. Mellan bryn och åker skall dessutom finnas en slagen zon utan vedväxter.

2.295.35. Hus, norr om Styggmyra på Haugermarka, där skogen tränger tätt på. Mycket av tidigare jordbruksmarker bär nu skog. Grunder och andra lämningar av torpställen och annan bebyggelse liksom andra kulturspår kan därför vara svåra att upptäcka.

9. Skogsbruk.
4.305.12. Haugermarka. När flera års avverkningar läggs nära varann blir effekten onödigt drastisk. Hyggesutläggningen har dock oftast skett utan allvarliga störningar i landskapsbilden.

6.315.15. Timmervältor vid Bergerud. Även valet av upplagsplats och tiden denna används är viktiga detaljer i skogsbrukets hänsynstagande till andra intressen.

9. Skogsbruk.
8.16.-. Hänsynen till ett högt friluftsutnyttjande är påtagliga i vissa områden. Det kan exempelvis gälla åtgärder för att hålla stigar öppna vid avverkning och variation i trädslagsvalet vid föryngringar.

6.315.3. Ibland är okänsligheten för omgivande värden förbluffande. Markskador förekommer. I åtminstone ett fall, nära Nordbråten, har en stenmur demolerats i samband med skogskörning.

9. Skogsbruk.
4.305.21. Norsk institutt for skogforsking, Ås, har försöksfält i Maridalen.

7.16.3. Åkerplantering vid Midtodden. Ingen jordbruksmark skall tillåtas bära skog. Skogsodlingar gjorda i sen tid och som bryter ett tidigare öppet och sammanhängande jordbrukslandskap bör avvecklas och marken användas för jordbruksändamål.

9. Skogsbruk.
7.16.17. Hänsynen till landskapsbilden är påtaglig i vissa områden. Det kan exempelvis gälla åtgärder för att få variation i trädslagsvalet.

4.305.32. Sanderåsen. Föryngring under en skärm av fröträd ger trädslagsvariation, bevarar lokala raser och gör minst sår i landskapsbilden.

9. Skogsbruk.
1.285.5. Kutangen. Före detta åker med ung björkskog där gran planterats under. Skogsodlingen är gjord i sen tid och bryter ett tidigare öppet och sammanhängande jordbrukslandskap. Den bör avvecklas och marken användas i jordbruket, t ex som fårhage.

7.16.10. Skogen är full av spänning och äventyr och en värdefull lekplats. Intresset för skogen bör utnyttjas i det pedagogiska arbetet. Ett demonstrationsfält där bl a användningen av gamla redskap och traditioner kan studeras är önskvärt.

Lägg märke till de antydningar till terrassering som finns i åkern till vänster om Kungaekarna. Detta kan också vara ett kulturminne, som visar hur åkrarna tidigare såg ut och brukades.

10. Kulturminnen.

3.305.31. 6.315.25. "Kongeeikene og den kandelaberformete björka på Turter" är två levande kulturminnen. De växer på jordblandade rösen som kan vara eller är betydligt äldre minnesmärken än träden.

En tradition knuten till platsen kan ha flyttats över på träden, som därigenom bevarats.

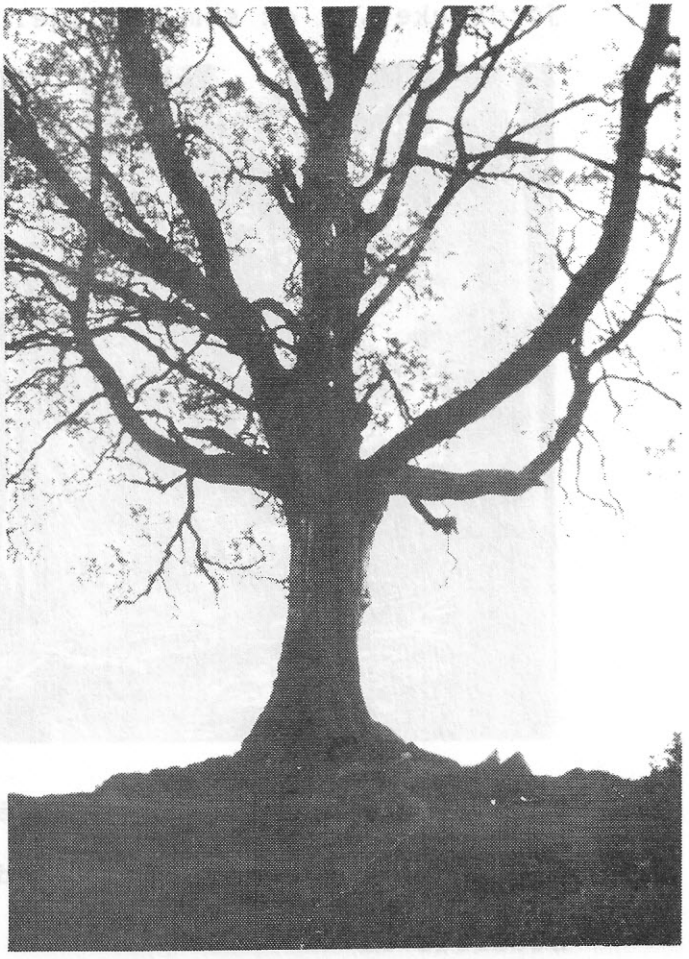

10. Kulturminnen.

4.305.2. Omplockat röse på berg nordost om Nes.
4.305.20. Fundament i dalbotten väster om Sörbråtmyra.

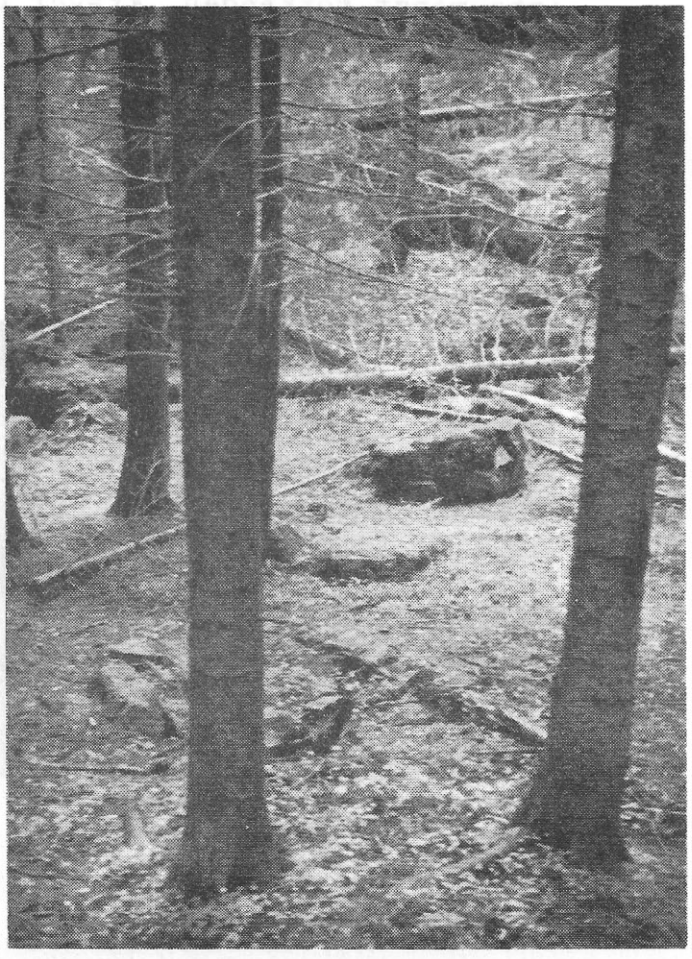

10. Kulturminnen.
2.295.23. 3.315.7. Margaretekirkens ruin spelar i flera avseenden en central roll för Maridalen. Inte minst som symbol. Volymmässigt är den emellertid inte dominerande. Därför är den störningskänslig. Vården av omgivningen, inte minst torrängen, kräver omsorg.

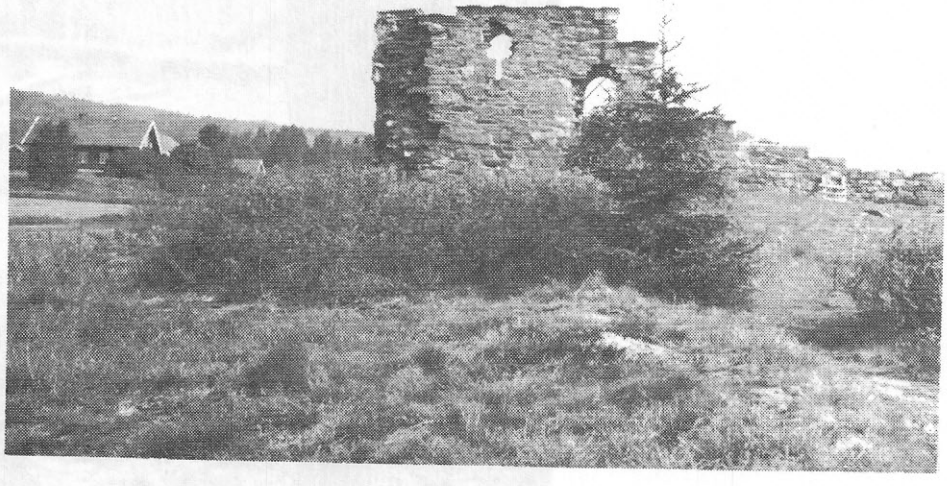

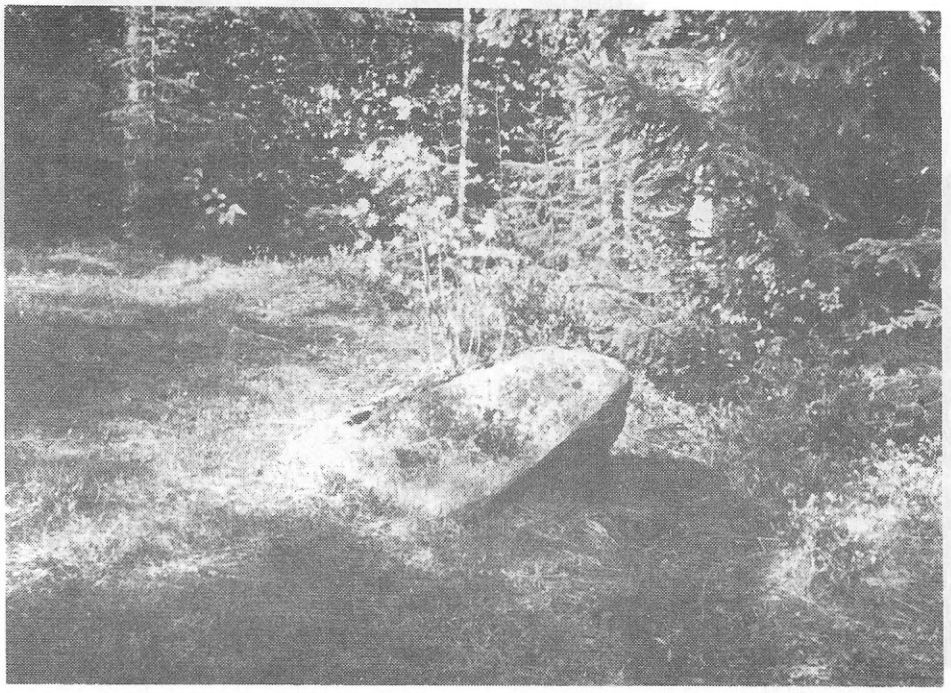

10. Kulturminnen.
4.305.27. Väster om Hagalökka. 2.295.3. Norr om Blåsås. Klumpstenar som är eller ser ut att ha varit resta bör ägnas uppmärksamhet vid sökandet efter minnen av äldre tiders kultur.

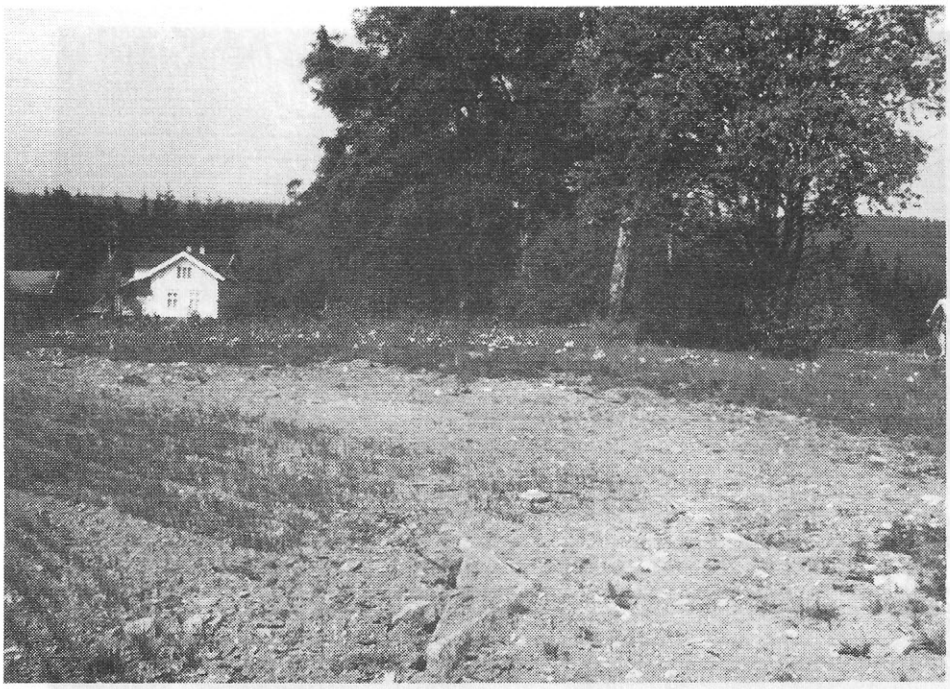

11. Byggnader, bebyggelse.
Förstörs eller döljs spåren efter gammal bebyggelse blir miljön torftigare och tolkningen av dalens utveckling försvåras.

1.295.36+ Huggna stenar i åkerjorden vittnar ännu om var kaféet vid Berg en gång låg.
1.285.16. Husgrund norr om Stubberud.

11. Byggnader, bebyggelse.
Trädrader och alléer vid anspråkslösa vägar berättar att de hade större betydelse förr i tiden.
5.315.1. Stubberudsallén.
3.295.9. Vägen till Nestangen.

11. Byggnader, bebyggelse.
6.315.22. Turter Gårds läge på låg ås. Läget för den gamla maridalsvägen kan anas i åkern.
6.315.21. Söndre Skars gamla gårdsbyggnad har mist sin funktion sedan en ny byggts alldeles intill.

11. Byggnader, bebyggelse.
7.16.24. Vägen mellan Sander och Slåttebråten är nu endast en ägoväg. En bastant grindstolpe i sten vittnar om den gamla gränsen mellan åker och betesmark.
7.16.34. Det äldsta huset på Sander (gästgivaregården) med vällingklocka på taket och vårdträd på gårdsplanen.

11. Byggnader, bebyggelse.
2.295.33. Kasa ligger dominerande på en ö omgiven av åker.
1.285.20. Salmakerstua ligger mer anspråkslöst nära vägen. Notera ledningsstolpen som "trollas bort" bland trädstammarna.

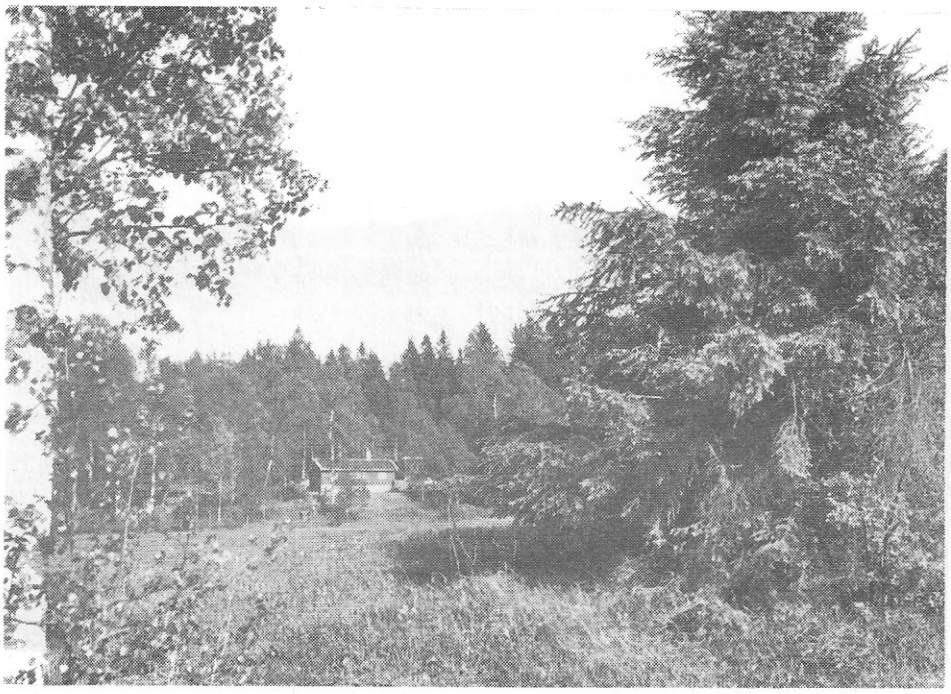

11. Byggnader, bebyggelse.
4.305.25. Hagstua hör till husen av hyttekaraktär vid Lia. En lång granhäck finns norr om tillfartsvägen. Mellan Hagstua och en jordkällare finns en jordblandad stenmur.

3.305.17. Liden mellan Steinsrud och Skjersjöelva håller på att växa igen. Förmodligen gammal slåttermark, med bland annat tibast (Daphne).

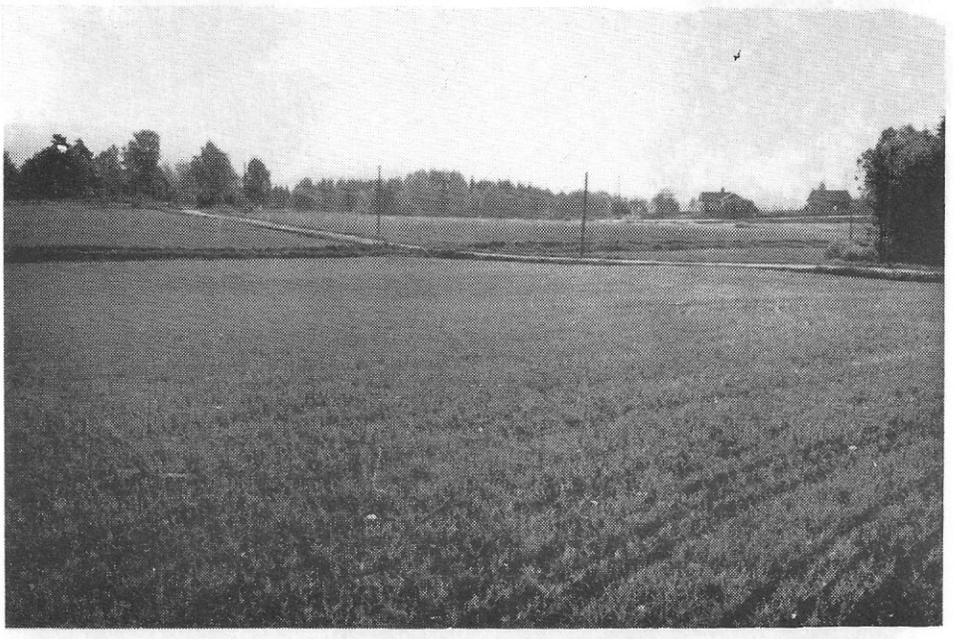

11. Byggnader, bebyggelse.
5.315.2. 5.315.3. Engelsrud och Skogly. Diken, vägar, ledningar och framför allt hus ger värdefulla hållpunkter i landskapet. Ängsväxter vid husgrund nära fotopunkten.

11. Byggnader, bebyggelse.
6.315.29. Snippen har intressant bebyggelse av ålderdomlig karaktär och med stort miljövärde.
6.315.30. Byggaktiviteten i Sörsvingen, och Sörbråten i stort, ödelägger de miljövärden området haft. Risker för påverkan på dricksvattentäkten måste också finnas.

11. Byggnader, bebyggelse.

6.315.36A. Brekke Gård (alias Con-Team AS) är en Maridalsgård som hamnat inom stadsbebyggelsen och binder den samman med Maridalen.

7.16.19. Även de äldre arbetarebostäderna vid Tekniska Museet har en viss koppling till Maridalen.

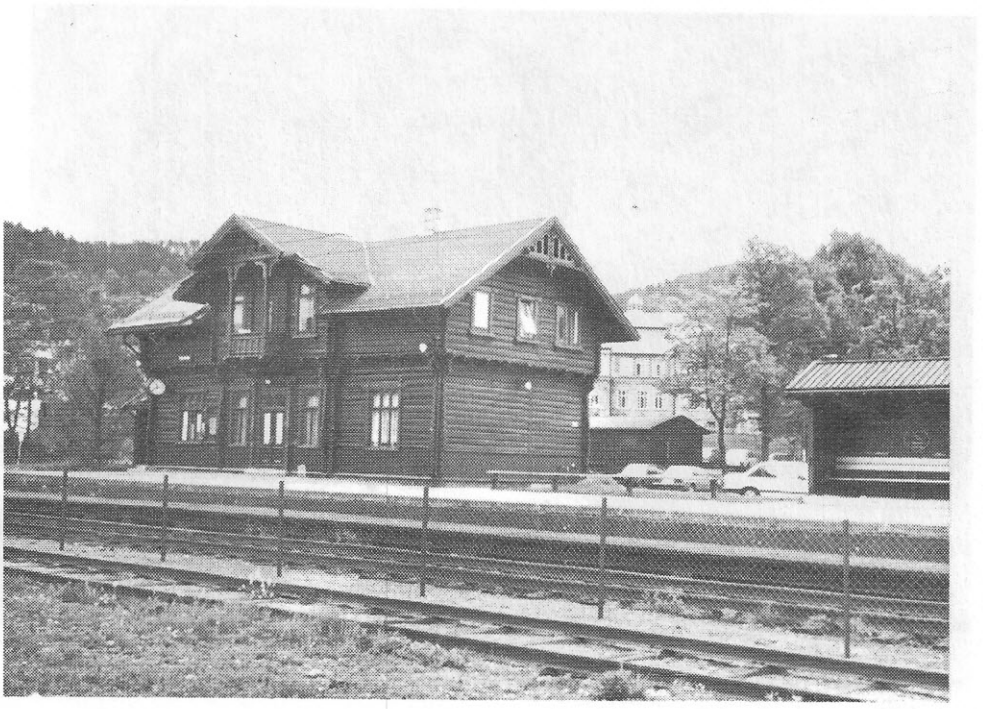

24. Järnväg.
7.16.20. Kjelsås station. Järnvägen skall utnyttjas för att öka kollektivresandet till Maridalen.
6.315.32. Sandermosens station kan utvecklas till att bli en central för besökare i dalen.

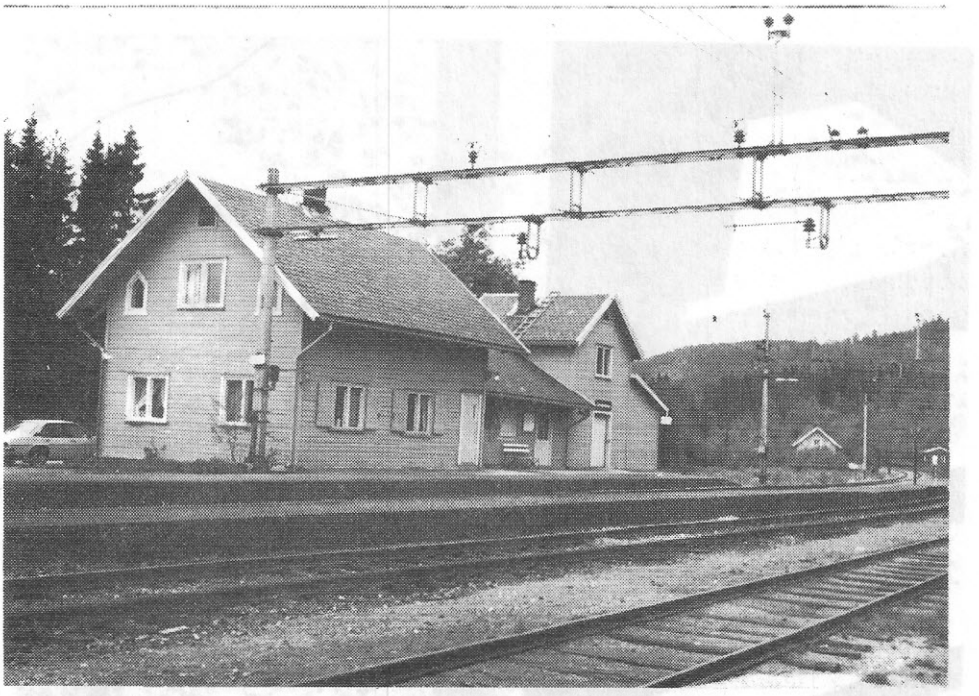

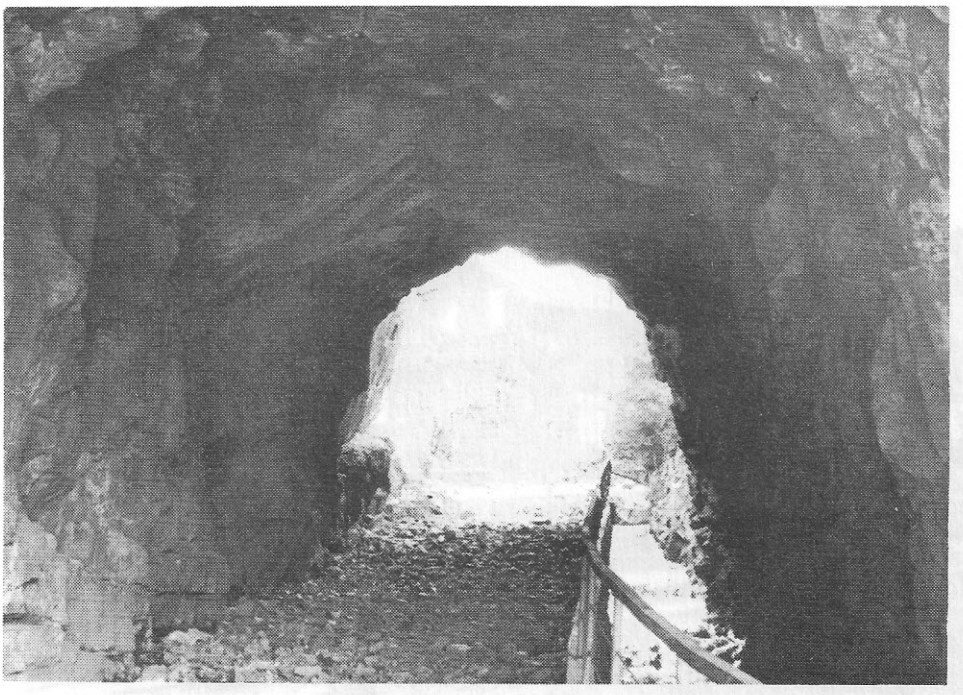

24. Järnväg.
0.275.25. Tunneln vid Snippen bryter den barriär som järnvägen utgör för friluftsutnyttjandet av marken öster om denna. Vägen erosionsskadad.
7.16.8. Även så små detaljer som en hasp kan vara viktiga för att uppfatta utvecklingen (av järnvägen) i Maridalen.

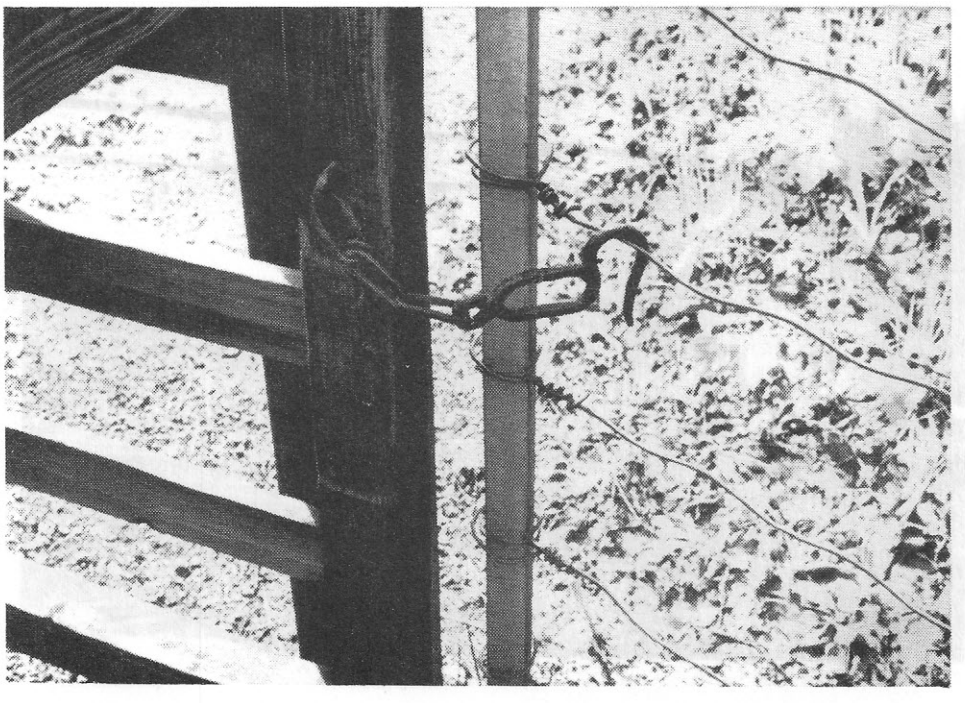

13. Vägar.
1.295.34. Landsvägen mellan Engelsrud och Skogly.
Enligt traditionen gick här medeltidens pilgrimsväg till Nidaros. Nu används den till stor del av joggare, rullskidåkare och cyklister.
Bilvägarna skall underhållas så att nuvarande standard bibehålls. Några ytterligare vägar eller vägsträckor skall inte permanentbeläggas.

13. Vägar.
1.285.21. Viktiga för identifieringen av vägen till Store Brennengen är detaljer som en grindstolpe i sten och ett par tallar (med brevlådor och en invuxen gärdesgårdsstör).

4.305.36. Den gamla vägens kantstenar finns kvar, som minnen av en äldre vägbana, i den breddade kurvan runt Bakken. Vägslänten stupar brant i Nesbukta.

13. Vägar.

7.16.1. Vägträd betyder mycket för hur en väg uppfattas. Längs den välbyggda Midtoddenveien har björk utnyttjats. De behöver dock huggas fria från andra träd som tränger.

2.295.12. En björkallé finns längs vägen till Blåsås. Den behöver frihuggas. Visst spill av olja förekommer vid tanken.

13. Vägar.
2.295.16. En rad granar vid Kallerud. Även barrträd kan med fördel användas som vägträd.
6.315.31. Vägvisare i gjutjärn, ett värdefullt vägminne.

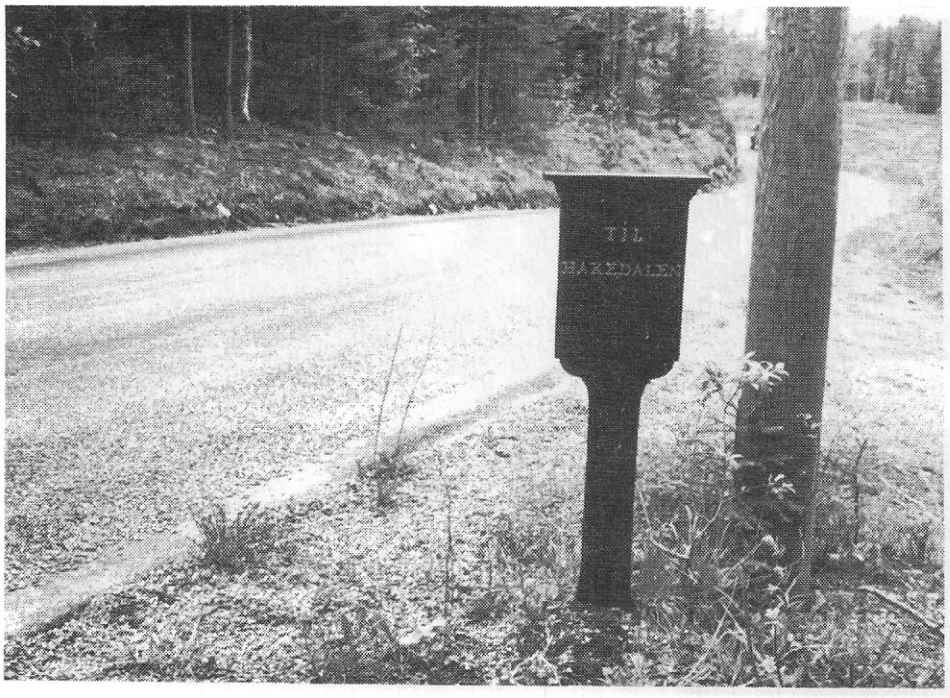

13. Vägar.

7.16.32. Vägen till gamla gästgivaregården på Sander har en vacker linjeföring och är ett viktigt inslag i landskapet.

7.16.25. En mäktig björk står nästan dold i åkerrenen vid vägen mellan Slåttebråten och Sander. Bör röjas fram.

13. Vägar.
2.295.28. Den gamla vägen till Margaretakirkens ruin. Vägrenarna borde vara bredare och skötas med slåtter.
7.16.15. Utsikten från Midtoddveien har röjts fram. En rastbänk finns på krönet. Som i så många maridalsvyer finns Neskrokens hus och öppna mark i blickfånget.

13. Vägar.
3.305.22. Ankerveien var den första byggda vägen i Maridalen. Grova granar växer nu i dike och vägren som kan ligga metern högre än nuvarande vägbana. Vård!
4.305.32. Stora resurser satsas på att hålla skidleder öppna. Vårblomningen är ymnig på den gamla odlingen.

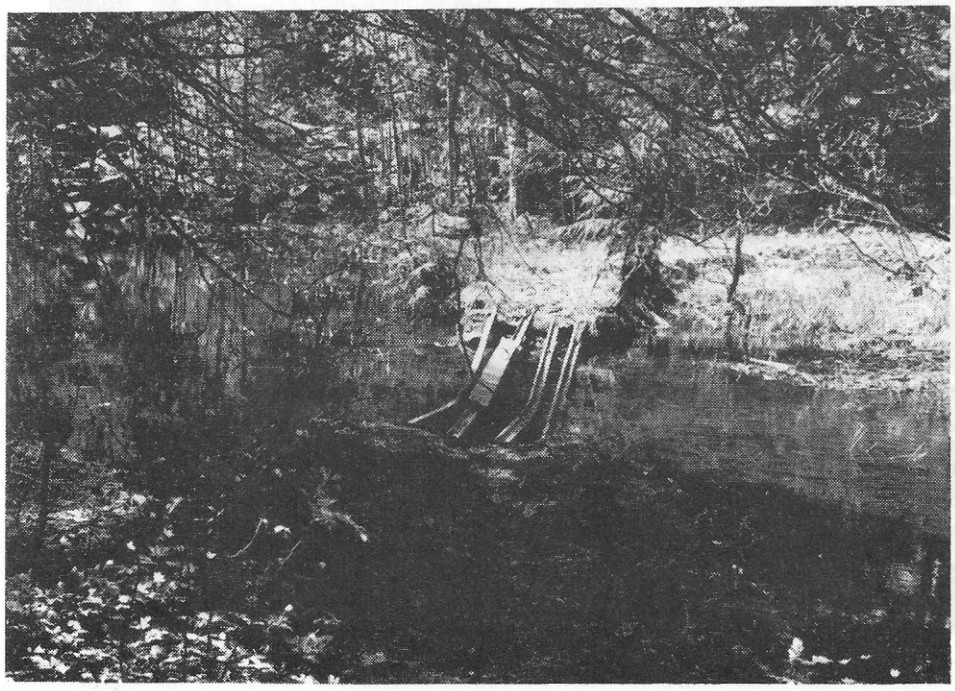

13. Vägar.
Broar och spänger är viktiga för sommarens vandrare i Maridalen.
5.315.25. Halvorsrud. Förstörd bro över Jondalsbäcken.
4.305.29. Spång över Movannsbekken.

13. Vägar.
3.305.14. Bråten. Erosion på grund av klen vägtrumma.
7.16.31. Grytebekken. Erosion. Modernt väg- och vattenbygge lämnar ofta anvisningar för skador.

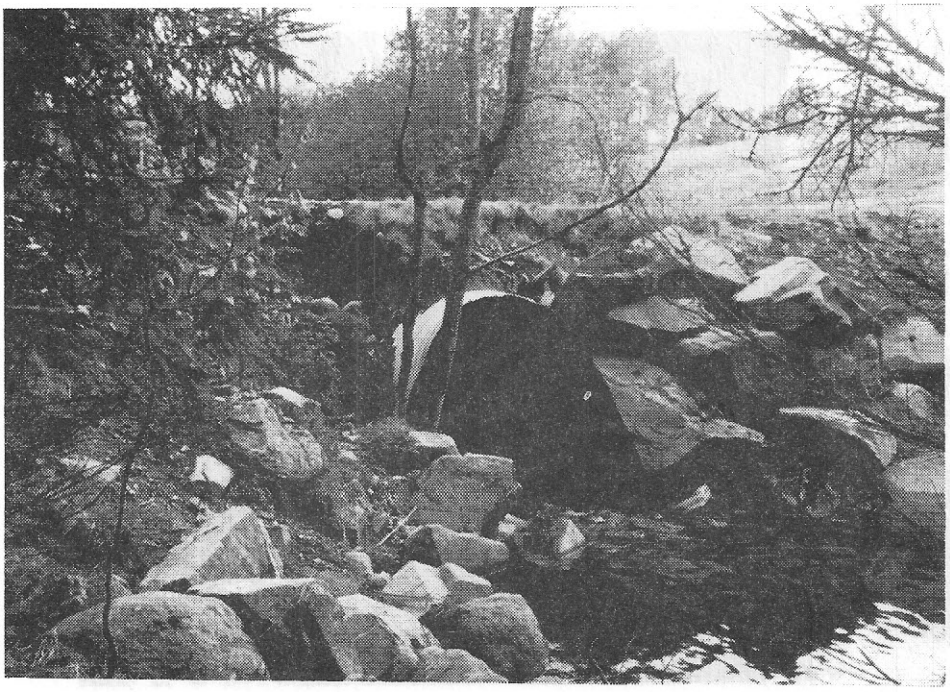

13. Vägar.
6.315.0. I passet har funnits en bom eller grind. Gångjärn och låstunga finns kvar i berget. Viktiga detaljer för tolkningen av vägens historia.

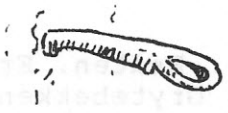

5.315.36+ Vällagd stentrumma under östra öyungsvägen.

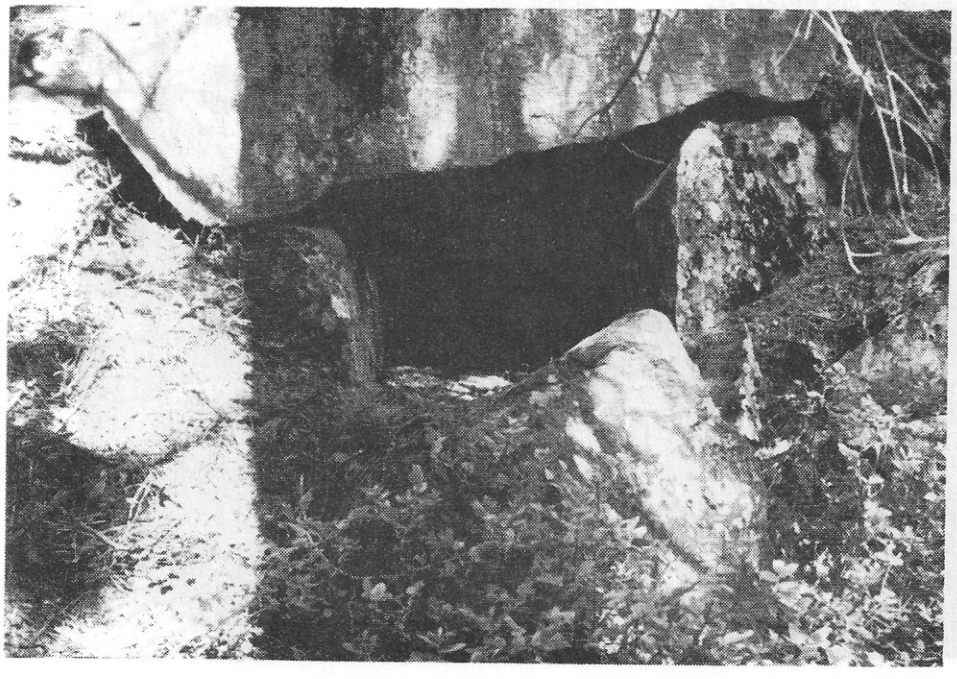

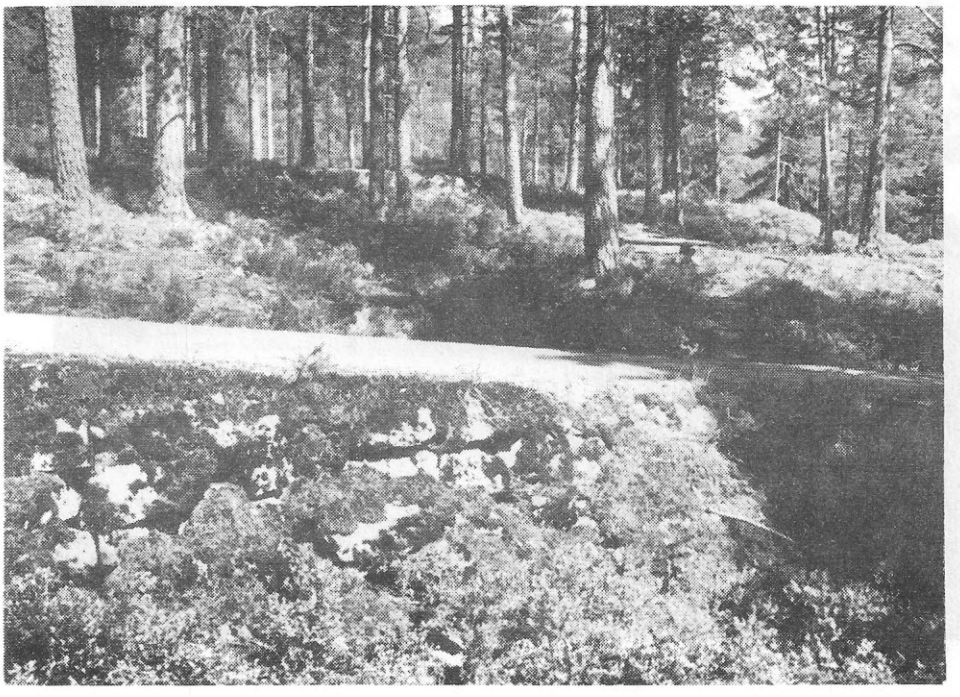

14. Parkeringsplatser, rastplatser och toaletter.
I vägnära skogspartier där äldre och barnfamiljer vistas bör det finnas rastplatser i attraktiva lägen.
5.315.36. Rastplats intill öyungsvägen, som är välhållen och bitvis byggd på stenmurad terrass.

2.295.0. Rastplats med stenmöbler på kalt berg i skog vid Gamle Maridalsvei.

14. Parkeringsplatser, rastplatser och toaletter.
5.315.18. Parkeringsplatsen vid Maridalens kapell.
Planeringen kan förbättras.

6.315.36. Porten till Maridalen! Området som inte blev Yttre Ringveien kräver en omsorgsfull planering, men har alla förutsättningar att bli en bra och effektfull entré. Här krävs betydligt mer än en parkeringsplats.

14. Parkeringsplatser, rastplatser och toaletter.
2.295.30. På parkeringsplatsen söder om Maridalens skole ger lämnade träd lä och skugga samt bryter ödsligheten på ett angenämt sätt.

2.295.31. Parkeringsplatsens toalett ligger avskild och är trivsamt förankrad vid granarnas rötter.

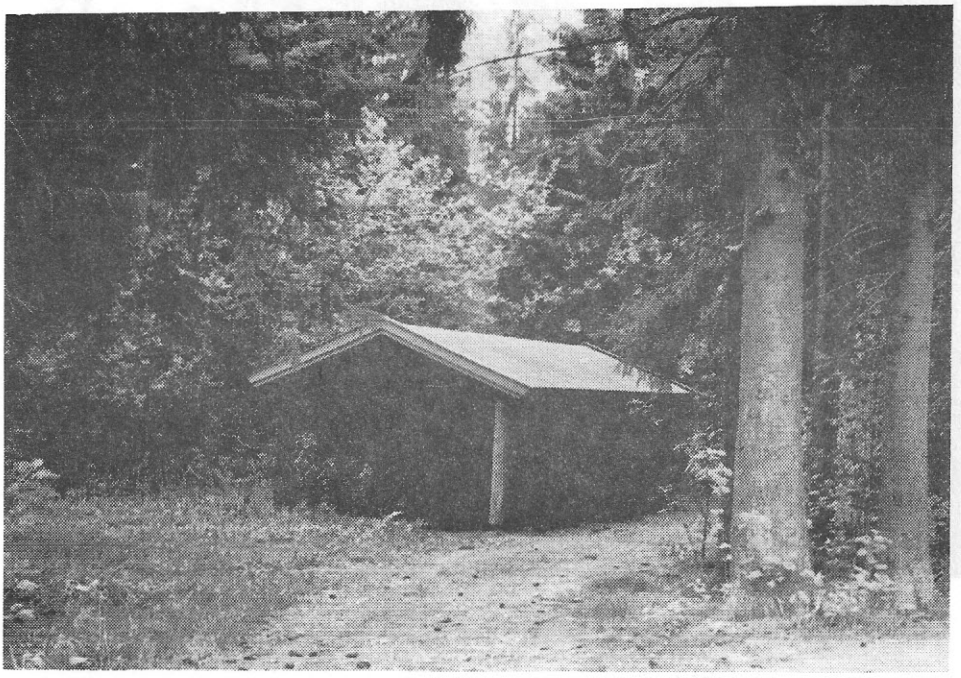

20. Idrottsanläggningar.
5.315,4, 5.315.5. Skjutbana i övergivet stenbrott. Något eftersatt underhåll av paviljonger. Störande verksamhet. Kan medföra otrevlig expansion. Bör omlokaliseras.

18. Täktverksamhet.
4.305.13. Jordtäkt på Hauger Gård. Kan inte vara förenlig med avsikten hur Maridalen skall brukas.
5.315.30. övergiven grustäkt i isälvsdeltat vid Nordre Skar.

18. Täktverksamhet.
3.305.29. Rester av tegelbruket vid Nesbukta. Spår av lertäkt bör finnas i närheten.
1.285.23. Litet vattenfyllt stenbrott nära Salmakerstua.

16. Industrier mm.
5.315.22. 5.315.20. Vallar, dammar, murar mm finns som minnen efter spinneriet vid Vaggesteinsbrua.

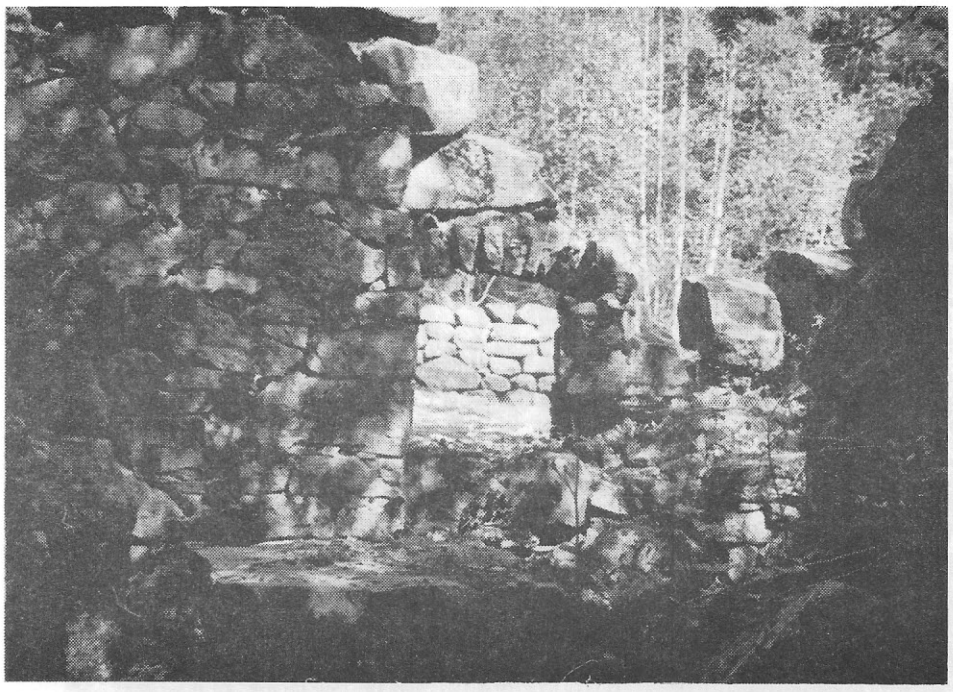

16. Industrier mm.
5.315.28. 5.315.27. Ruiner efter krutbruket vid Nordre Skar.

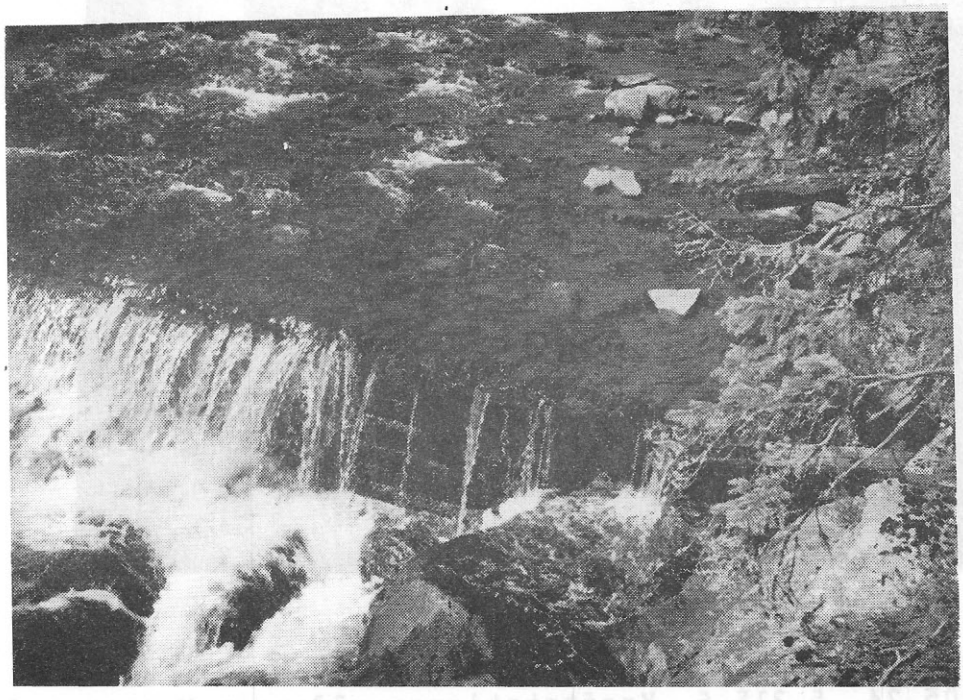

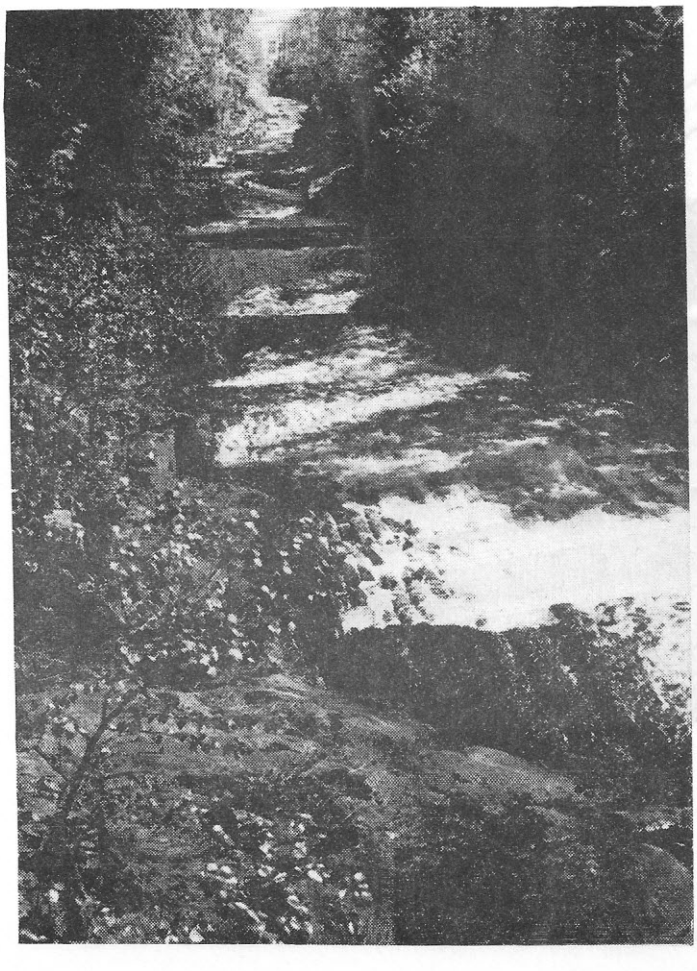

16. Industrier mm.

5.315.24. 5.315.32.
Träbyggnader i Skarselva som underlättat timmerflottningen.

16. Industrier mm.
3.305.24. 5.315.6. Kraftstationen söder om Hammeren är ett fungerande industriminne, som visar vattnets roll som kraftkälla.

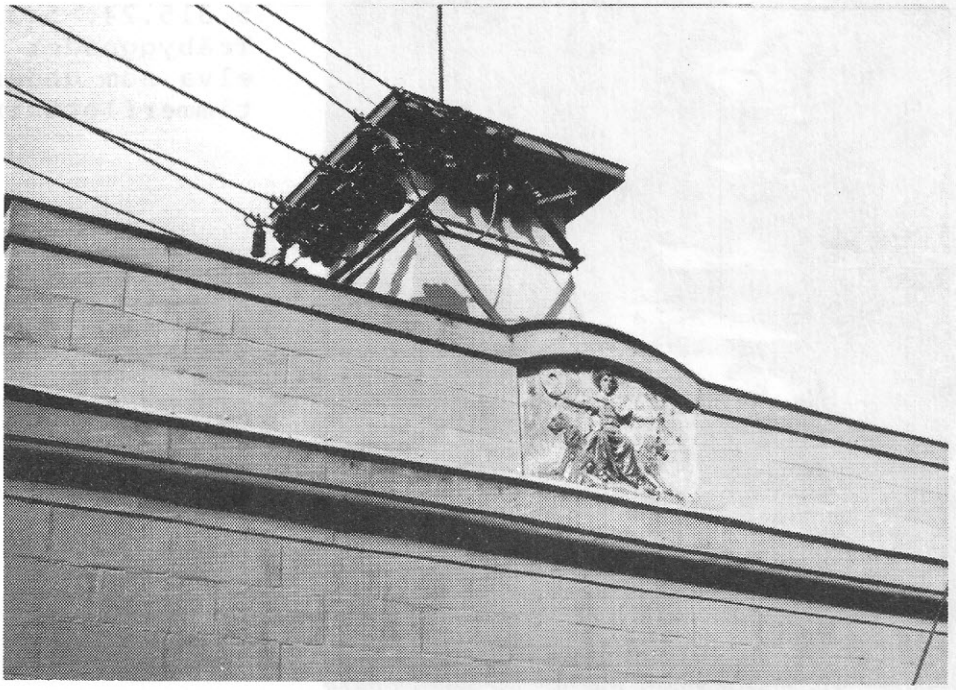

17. Ledningar.
3.305.25. Vackert hus vid Svingen med stor trädgård. Hör till kraftverksmiljön. Ledningar passerar.
1.285.24. Kraftledningen som går över vall och öppna åkrar vid Skjerven stör knappast landskapsbilden.

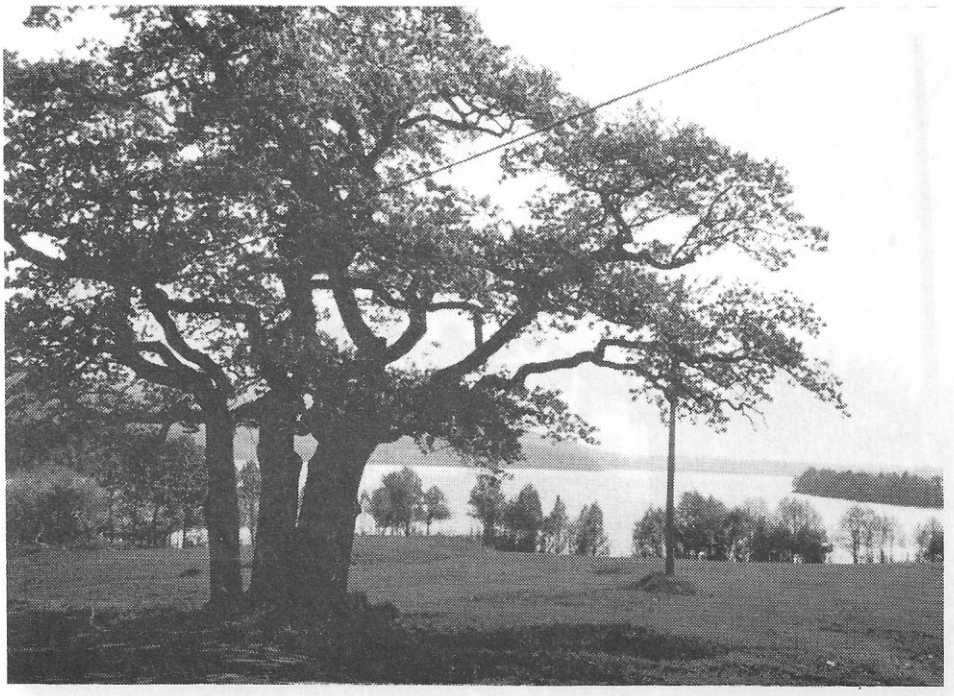

17. Ledningar.
3.305.33. Kring Kongeeikene är miljön känslig för ledningsdragningar.
5.315.11. Stolpar och ledningar stör i området kring kyrkoruinen. Omläggning till kabel eller lämpligare lägen är nödvändig.

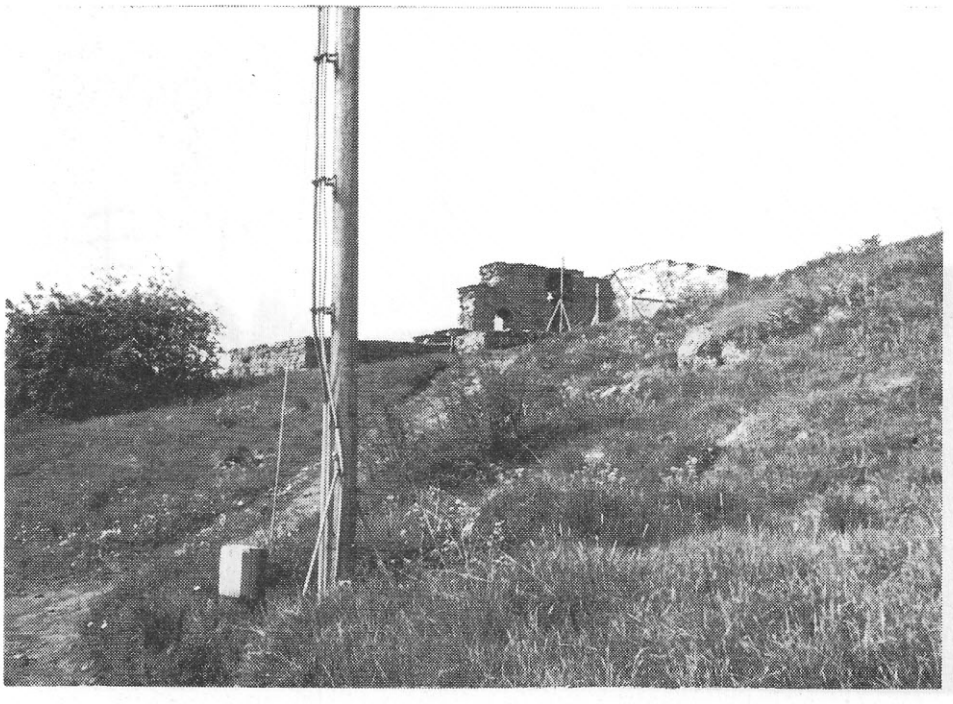

17. Ledningar.
5.315.14. 5.315.16. Vid Maridalens kapell stör skyltar och ledningar utsikten såväl mot som från kapellet. Notera även rastmöbeln som fångar blicken i vyn från kyrktrappan. Biluppställning olämplig utefter vägen.

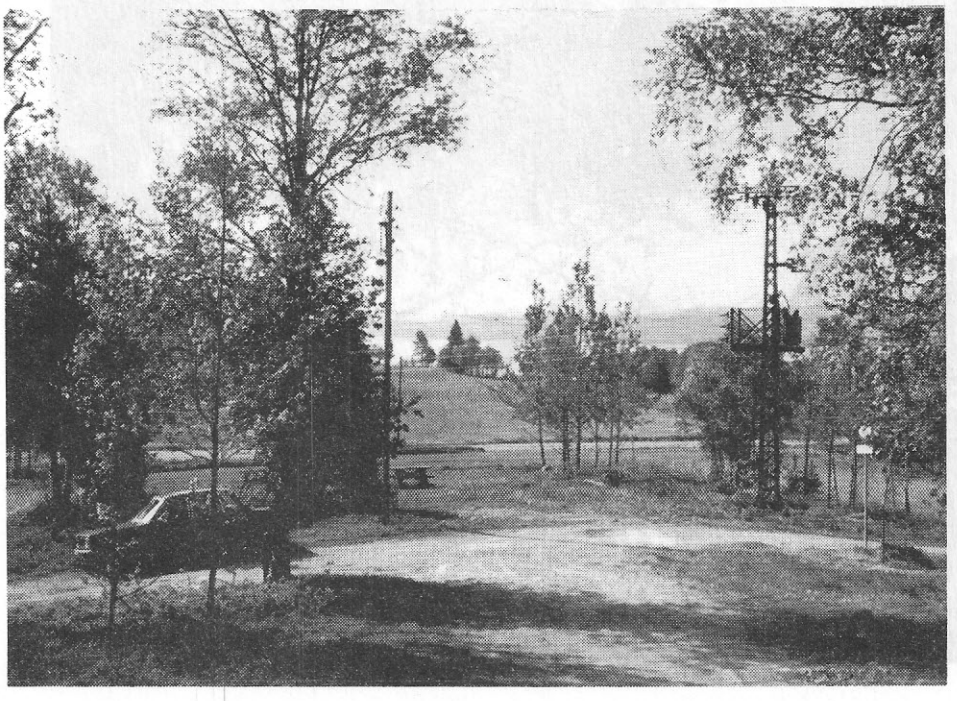

22. Kyrka.
5.215.17. Maridalens kapell ligger vackert på en åsterrass.
5.315.15. övergången mellan kyrkogården och angränsande marker är mjuk. Åkern framför vägen till Kallerud ansluter utan markerad gräns.

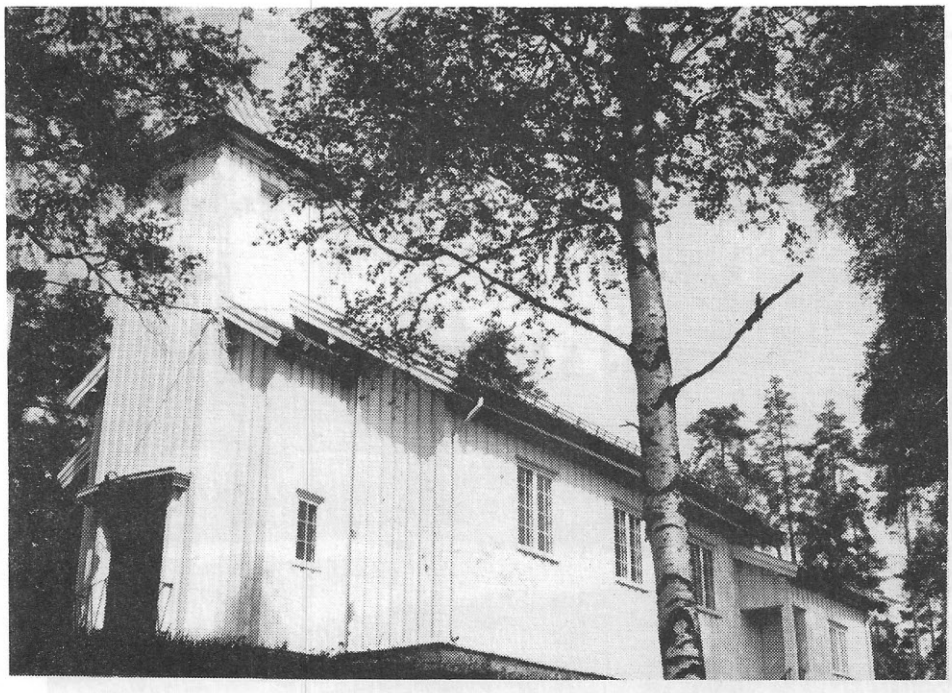

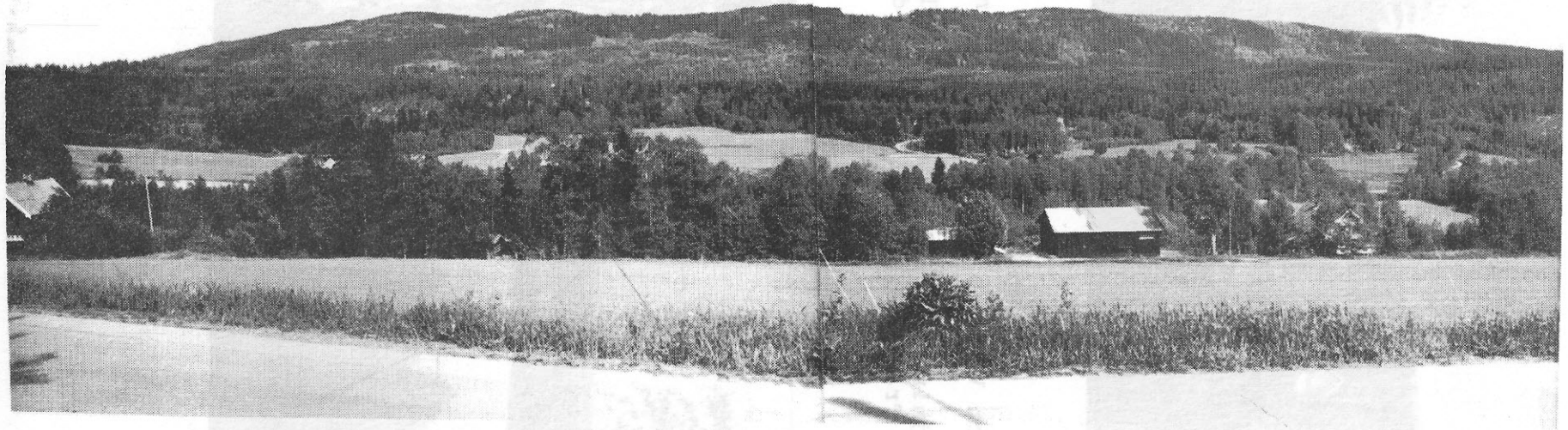

15. Utsikter.
6.315.18. Från Gamle Maridalsveien vid Söndre Skar öppnar sig ett anslående panorama mot öster med Barlindåsen i fonden.

15. Utsikter.
4.305.8. Nordby och Vårnhus. Ibland öppnar naturen själv utsikter.
7.16.0. Utsiktsröjning för sikt över Maridalsvannet mot Lille Brennengen. Träden ramar in och ökar djupet i vyn.

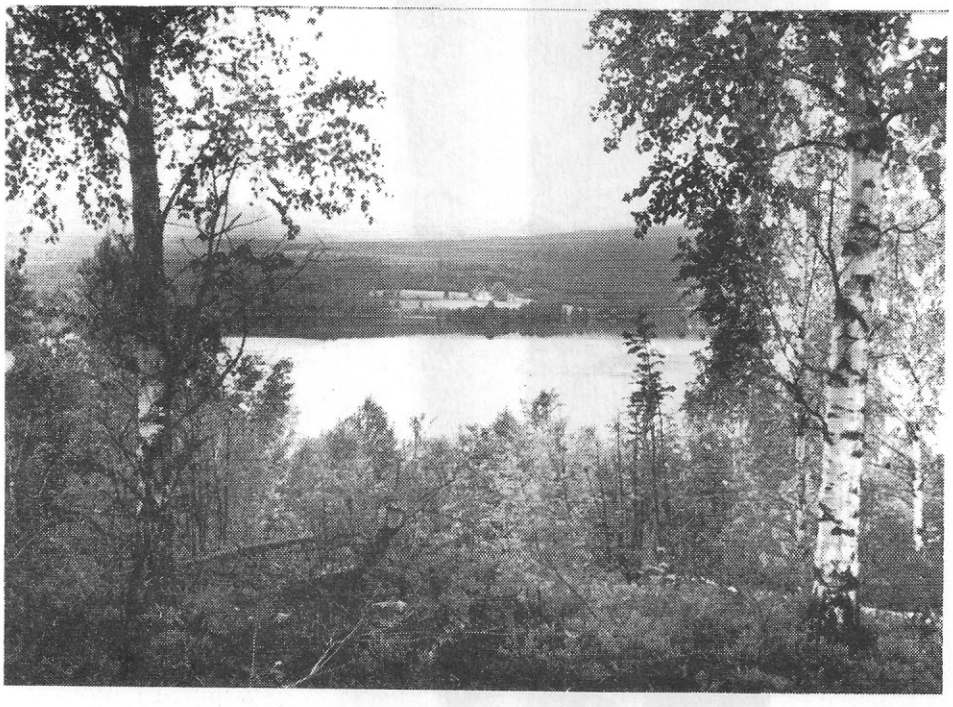

15. Utsikter.
7.16.7. Midtodden. En paradutsikt med mycket förstärkt perspektiv. Strategiskt placerad soptunna och rastmöbel ger ytterligare djup i bilden. Kardinalfel!
7.16.33. Mot Geitöya. Lövträden växer snabbt. En hård men varierad uttunning behövs för att bevara utikten.

15. Utsikter.
5.315.10. 5.315.12. Vägen stör kyrkoruinens miljö. Samma gäller granridån, som inte har något berättigande; också det alldeles meningslösa nätstaketet. Vägen är smal, sikten skymd och mycket distraherar. Risken för trafikolyckor är stor. Vägen medför även stora risker för förorening av Maridalsvannet. Vägen bör tas bort.

21. Badplatser.
8.16.-. Sognsvannet får ersätta förlusten av möjligheten till bad i Maridalen.

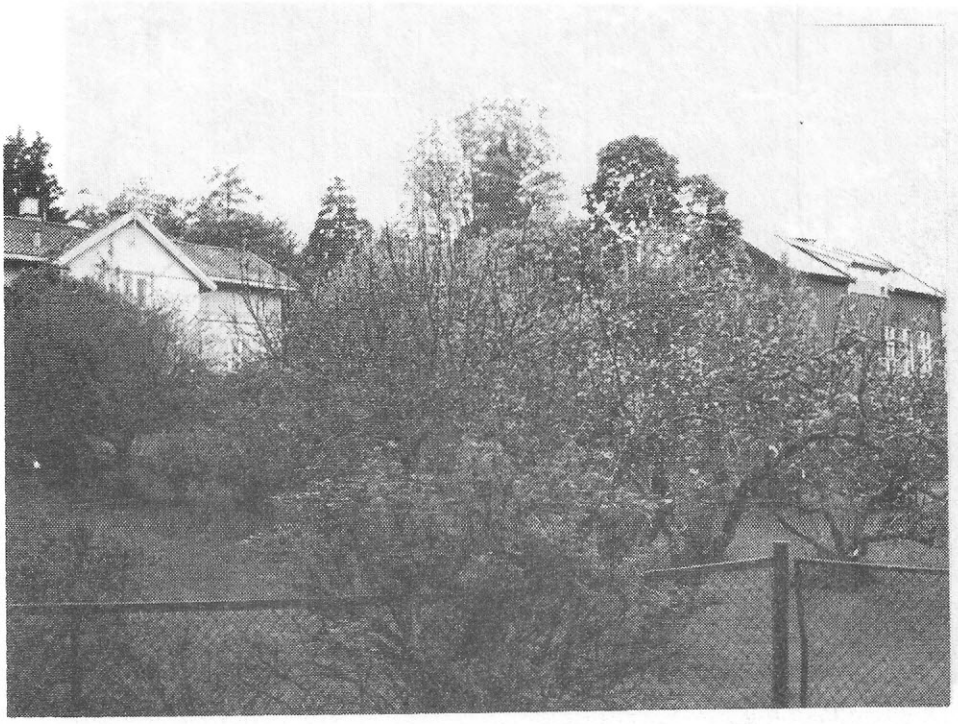

25. Skolor.
2.295.32. Maridalens skola och lärarebostad. Skolans verksamhet bör samordnas med det pedagogiska utnyttjandet av Maridalen. En naturskola bör utvecklas.

28. Information.
1.295.33. 3.305.13. Informationens värde står inte alltid i proportion till informationstavlornas storlek och formgivning. Vad skall man t ex göra om en föroreningssituation uppstår? Telefonera till...?

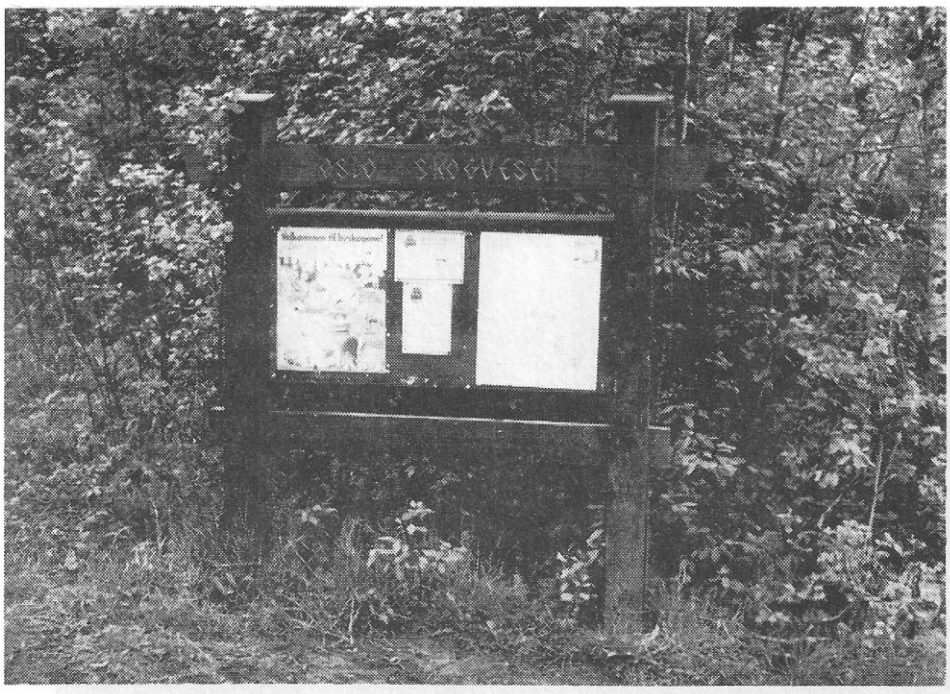

28. Information.
3.305.12. Skyltfloran är rik och vildvuxen vid bron över Skjærsjöelva. Skyltningen behöver samordnas. Förtroendet ökar då. Även underhållet blir lättare.

3.305.23. Den mest informativa skyltningen i Maridalen finns vid Ankerveien. Placeringen är dock sådan att få kan läsa den. Skyltar skall heller aldrig spikas upp i växande träd.

VEGETASJONSKART OVER OSLO

Til nå er følgende kartblad utgitt over Oslo kommune:

Nr.	Navn	Størrelse
1	Venneråsen	1:10000
2	Tryvann	1:10000
3	Maridalen	1:10000
4	Slattum	1:10000
5	Holmenkollen	1:10000
6	Grefsen	1:10000
7	Grorud	1:10000
8	Lutvann	1:10000
9	Nøklevann	1:10000
10	Gjersrud	1:10000
11	Bygdøy	1: 5000
12	Nakholmen	1: 5000
13	Sjursøya	1: 5000
14	Malmøya	1: 5000

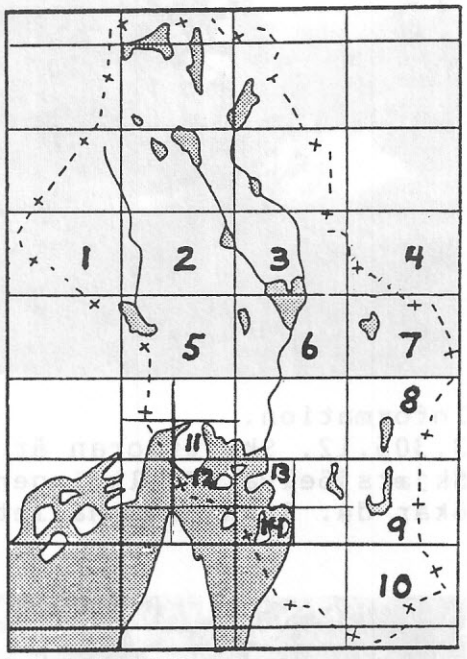

Totalt er ca. 200 000 dekar av Oslo kommune vegetasjonskartlagt. Det er Miljøetaten som styrer dette arbeidet, mens det rent praktiske utføres av Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, NLH og Transfer A/S. Kartene kan kjøpes for kr. 50,- pr. stk. hos Miljøetaten, St. Olavs plass 5, 0165 Oslo, tlf. 369600 og hos Plan- og bygningsetaten, Trondheimsveien 5, 0560 Oslo, tlf. 662020.